

Hendrik
Muller
fonds

ISABELLE SCHOLTEN-DE VRIES

DE SCHATBEWAARDERS VAN HENDRIK MULLER

DE GESCHIEDENIS
VAN STICHTING

DR. HENDRIK MULLER'S
VADERLANDSCH
FONDS

A F S C H R I F T T E S T A M E N T

Zijne Excellentie

Dr. Hendrik Pieter Nicolaas Muller

te

's-G R A V E N H A G E .

Akte d.d. 15 Mei 1941.

Heden den vijftienden Mei negentiehonderd een en veertig is voor mij Martinus Hendricus Kleyn, notaris te 's-Gravenhage, in tegenwoordigheid van de na te noemen getuigen, verschenen:

Zijne Excellentie Dr. Hendrik Pieter Nicolaas Muller, Harer Majesteits Gezant, thans verblijf houdende te 's-Gravenhage.

Die bij deze akte verklaarde bij uitersten wil te willen beschikken. Te welken einde de comparant zijnen uitersten wil bereids aan mij, notaris, buiten de tegenwoordigheid der na te noemen getuigen zakelijk heeft opgegeven, naar welke opgaaf het onderstaand opstel door mij, notaris, is gereedgemaakt en daarna doen schrijven in de navolgende duidelijke bewoordingen:

"I. Ik herroep alle door mij vóór heden gemaakte uiterste wilsbeschikkingen.

"II. Uitvoerders van mijn uitersten wil moeten zijn twee personen.

"Ik benoem daartoe de Heeren J. W. Naudin ten Cate, bankier, oud-zee-officier en Mr. A. E. J. Nysingh, advocaat, beiden wonende te 's-Gravenhage.

"Bij ontstentenis (zoowel bij den aanvang als tijdens de executeele) van eerstgenoemde benoem ik daartoe in diens plaats den Heer Mr. S. J. R. de Monchy, gewezen burgemeester van 's-Gravenhage en bij ontstentenis (zoowel bij den aanvang als tijdens de executeele) van Mr. A. E. J.

"Nysingh, den Heer Mr. H. J. Sjollema, advocaat te Rotterdam.

"Ik ken aan ieder dergenen die als executeur optreedt voor zijn moeite toe eene som van vijftienhonderd gulden. Ik verleen hun het recht van inbezitneming mijner nalatenschap.

[...]

"IX. Het overige mijner nalatenschap bestem ik voor het Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, eene stichting, welke ik hierbij in het leven roep en die verplicht zal zijn al mijne verplichtingen na te komen, mijn schulden en begrafeniskosten te voldoen, al de door mij gemaakte legaten uit te keeren, de successie- en andere rechten, het executeursloon en de kosten van bereddering wegens mijne nalatenschap verschuldigd te voldoen, zulks voorzoover een en ander niet door mijne executeuren-testamentair geschiedt.

"Mocht die Stichting bij mijn overlijden reeds zijn opgericht, dan benoem ik haar tot eenige erfgename mijner nalatenschap onder den last tot uitkeering der door mij besproken legaten.

"Ik stel voor die Stichting de volgende bepalingen vast:

"Artikel 1. De Stichting draagt den naam: Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds.

"Zij is gevestigd te 's-Gravenhage en duurt voort voor onbepaalden tijd.

"Artikel 2. De Stichting heeft ten doel:

"a. werkzaam te zijn in het belang van het Nederlandsche Volk;

"b. werkzaam te zijn als instelling van weldadigheid opzichtens Nederlanders.

"Artikel 3. De Stichting wordt bestuurd door een Raad van Regenten, bestaande uit minstens vijf en hoogstens zeven leden.

"De Regenten kiezen minstens om de drie jaren uit hun midden een voorzitter, een rentmeester en een secretaris en hunne plaatsvervangers.

"De hoedanigheden van plaatsvervangend rentmeester en plaatsvervangend secretaris zijn in een persoon vereenigbaar.

"Het lidmaatschap van den Raad van Regenten eindigt, behalve door het overlijden en bedanken van den Regent, door diens faillissement,

"krankzinnigheid, vermoedelijk overleden-verklaring of onder curatelestelling, alsmede wanneer over hem of over zijn vermogen een bewindvoerder wordt aangesteld.

"Binnen drie maanden na het ontstaan eener vacature in den Raad van Regenten wordt door de overblijvenden een voordracht van twee Protes-

"tantsche Nederlanders opgemaakt en wordt daaruit een Regent aangewe-

zen

"Zoodoer den president en de penningmeesters van de te amsterdam
"zamelende Algemeene Doopsgezinde Societeit.

"Mochten deze daartoe niet bereid zijn dan zal de benoeming door de
"overige Regenten geschieden.

"In afwijking van het hiervoren bepaalde wat hun aantal en de wijze hun-
"ner benoeming aangaat, worden voor de eerste maal tot Regenten aan-
"gewezen:

"a. de Heer Mr. S. J. R. de Monchy, oud-burgemeester van 's-Gravenhage

"b. de Heer S. Posthuma, directeur der Nederlandsche Bank voor Zuid-
"Afrika te Overveen (Gemeente Bloemendaal);

"c. Mejuffrouw Frena Loder alhier;

"d. de Heer Professor Mr. Dr. S. van Brakel te Utrecht;

"e. de Heer G. van Houtum, arts, alhier;

"f. de Heer Joh. W. Naudin ten Cate, bankier, alhier;

"g. de Heer Mr. J. van Gelein Vitringa, Raadsheer in den Hoogen Raad
"der Nederlanden;

"h. de Heer Mr. J. A. N. Patijn, oud-Minister van Buitenlandsche Zaken,
"wonende alhier;

"i. de Heer Ir. W. F. H. van Rieckevorsel, Directeur der Nederlandsche
"Spoorwegen, wonende te Utrecht.

"Bij ontstane vacatures onder deze eerstbenoemde Regenten zal eerst dan
"aanvulling van den Raad van Regenten geschieden, nadat dit krachtens
"het bepaalde bij alinea 1 van dit artikel noodzakelijk is geworden.

"Voor het geval ten tijde van het overlijden van den stichter geen vijf
"der voor de eerste maal benoemde Regenten in leven zijn of bereid wor-
"den gevonden hunne benoeming te aanvaarden, zullen de opengebleven
"plaatsen met inachtneming van het in alinea 1 en met afwijking van
"het in alinea 4, beide van dit artikel bepaalde, door de overblijven-
"den worden aangevuld.

"Indien en zoolang de Raad van Regenten niet uit minstens vijf leden
"bestaat, is hij niet bevoegd tot eenige daad van beheer of beschik-
"king met betrekking tot het vermogen der stichting.

"Artikel 4. De rentmeester geniet voor zijn geldelijk beheer een jaar-
"lijksche tegemoetkoming van een en een half percent der inkomsten met
"een maximum van vijftienhonderd gulden.

"De secretaris kan genieten een jaarlijksche toelage van vijfhonderd
"gulden voor kantoorinkosten.

"De secretaris is verplicht de eigendommen der Stichting voor zoover
"deze niet onder den rentmeester of elders zullen verblijven, op een
"veilige en voegzame plaats te bewaren.

"Voor de eerste maal wordt tot voorzitter aangewezen de Heer Mr.

"S. J. R. de Monchy en tot rentmeester de Heer Joh. W. Naudin ten
"Cate.

DE SCHATBEWAARDERS VAN HENDRIK MULLER

ISABELLE SCHOLTEN-DE VRIES

**DE SCHATBEWAARDERS
VAN HENDRIK MULLER**

DE GESCHIEDENIS
VAN DR. HENDRIK MULLER'S
VADERLANDSCH FONDS

Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, Den Haag 2024

Inhoud

Voorwoord door Prof. dr. A.O. Lubbers, voorzitter	7
Inleiding	9
DE SCHATBEWAARDERS	
Van start	13
Huisvesting	22
Bestuursleden en ontwikkeling van de organisatie	25
Het sociale gezicht van het Mullerfonds	38
Naamsbekendheid	41
Invloed van de maatschappij op het Mullerfonds	43
Trivia	45
BEURZEN	
Eerste studenten	51
Hoe verder?	54
Trivia	70
Bijzondere studenten na 2000	73
SUBSIDIES	
Van start	83
Hoe verder?	87
Tendensen	100
Meerjarige subsidies	102
Trivia	110
Bijzondere subsidies	112

DE SCHAT

Van start	117
Lijfrentefonds en vermogensfonds	118
Rendementen uit het verleden...	121
Het Mullerfonds in getallen en lijnen	128
Schenken van derden	130
Trivia	131
Overdracht door H.R. Hulshof, directeur	132
Bijlagen	135

Voorwoord

In 2009 verscheen ter gelegenheid van de herdenking van de 150ste geboortedag van dr. H.P.N. Muller het boek *Vermogen om te geven*. Dit boek geeft een impressie van hoe het College van Regenten het inkomen van de Stichting Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds in de loop van de jaren, maar vooral in de laatste decennia, heeft besteed. Van de hand van Dik van der Meulen verscheen in 2020 een schitterende biografie over Hendrik Muller. Door dit boek hebben wij kennis kunnen maken met de handelman, bevlogen diplomaat, schrijver en reiziger Hendrik Muller. Wat nog ontbrak, was een beschrijving van de geschiedenis van het Mullerfonds.

Isabelle Scholten-de Vries – van 2007 tot 2021 directeur van het Mullerfonds – heeft in *De schatbewaarders van Hendrik Muller* de geschiedenis van het Mullerfonds in kaart gebracht. Daarbij heeft zij gebruik gemaakt van onder meer notulen van vergaderingen van het College van Regenten, jaarverslagen en ander bij het fonds aanwezig materiaal. Daarnaast heeft zij geput uit eigen herinneringen. Het materiaal is geordend rond de thema's bestuurszaken, beurzen, subsidies en vermogensrendementen. Anekdoten, foto's en interviews met een aantal bijzondere studenten uit de periode na 2000 brengen de geschiedenis van het Mullerfonds tot leven.

Het boek laat onder meer zien hoe het Mullerfonds is ontstaan, wie de eerste schatbewaarders waren, hoe het fonds zich sinds de oprichting heeft ontwikkeld en op welke wijze het vermogen is beheerd en de vruchten van dat vermogen zijn besteed aan beurzen en subsidies. Interessant zijn ook de tendensen, vaak terug

te voeren op veranderingen in de maatschappij, die hierbij door Isabelle worden waargenomen.

Voor de huidige schatbewaarders, die invulling dienen te geven aan de taak die het testament van Hendrik Muller ze oplegt, is het waardevol te zien hoe hun voorgangers hierbij te werk zijn gegaan. Voor nieuwe schatbewaarders, die op enig moment toetreden tot het College van Regenten, vormt dit boek een uiterst aangename en informatieve wijze van kennismaking met het Mullerfonds.

Namens het College van Regenten van het Mullerfonds dank ik Isabelle Scholten-de Vries voor het onderzoek en het schrijfwerk dat zij heeft verricht voor de totstandbrenging van dit juweeltje. Isabelle is bij haar werkzaamheden ondersteund door haar man Marc Scholten, die een aantal tabellen en grafieken heeft vervaardigd. Inez de Beaufort (regent van 2008 tot 2023) en Heleen Hulshof (sinds 2021 directeur van het Mullerfonds) hebben als leden van de leescommissie voor Isabelle als klankbord gefungeerd en kritisch met haar meegelezen. Ten slotte dank ik Studio Tint, met name Huug Schipper, voor redactionele werkzaamheden en de mooie vormgeving van het boek.

Allard Lubbers

Inleiding

Een paar maanden voor zijn overlijden in 1941 bepaalde Hendrik Muller in zijn testament (zie beide zijden van de omslagflappen) dat er een stichting met de naam Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds opgericht moest worden. Het eerste Regentencollege kreeg de taak Mullers vermogen te beheren en uit te geven, zonder strakke kaders van Muller zelf. Hij wilde dat het geld ten goede zou komen aan volk en vaderland, bijvoorbeeld in de vorm van studiereizen voor jonge Nederlanders, subsidies voor kunst, wetenschap en literatuur, en steun aan ondernemerschap. Muller dacht daarnaast aan standbeelden, gedenktekens en boeken over belangrijke mannen in Nederland en Zuid-Afrika, en aan de opleiding van jonge, getalenteerde, protestantse Nederlanders.

Uit zijn biografie (2020), geschreven door Dik van der Meulen, blijkt dat Muller een patriot was en koningsgezind. Hij hield van geschiedenis en van de belangrijke positie van Nederland in de Gouden Eeuw en daarna tijdens het kolonialisme. Het door hem aangestelde stichtingsbestuur kreeg veel vrijheid van handelen, maar Muller drong aan op 'zuinigheid, spaarzaamheid en omzichtigheid'. Zelf was hij in het algemeen niet kwistig met zijn geld omgegaan. Geboren in het welvarende ondernemersgezin Muller-van Rijkevorsel, was hij als twintiger al directeur van een handelsmaatschappij (de Oost-Afrikaansche Compagnie) en adviseur bij het bedrijf van zijn vader, Muller & Co. Na ruzies met zijn ouders en broer, die mededirecteur werd van de firma, stapte hij, 32 jaar oud, uit het zakenleven met een goede financiële regeling voor het leven. Hij bezat aandelen en obligaties waarmee hij zelfstandig op de beurs handelde.

Hendrik Muller (r) met zijn ouders en broertje.

Daarnaast investeerde hij in onroerend goed en hypotheeken. Ook ontving hij geld uit erfenissen van familieleden.

De banden met zijn familie van vaderszijde waren, met uitzondering van een zus, al decennialang verbroken. Hij was de laatste van het gezin toen hij in 1941 overleed. Ook het feit dat hij nooit getrouwd is geweest, heeft hem doen besluiten dat na na zijn dood een ‘Vaderlandsch’ fonds moest worden opgericht; een nationaal

fonds ter bevordering van literatuur, wetenschap en kunst, en in het bijzonder voor ‘studiereizen voor jonge energieke Nederlanders’. Zijn ijdelheid werd gestreeld toen hij naast zijn vele decoraties en onderscheidingen in 1936 het Grootkruis in de Orde van Oranje-Nassau ontving uit handen van de koningin. Hij was er erg trots op. Niet zijn diplomatieke en wetenschappelijke status waren doorslaggevend voor de toekenning van deze belangrijke onderscheiding, maar juist zijn plannen om een nationaal fonds op te richten. Hij had deze plannen onder andere bij de toenmalige burgemeester van Leiden geventileerd en die had vervolgens een goed woordje voor hem gedaan.

Op basis van alle zorgvuldig bewaarde notulen belicht dit boek de geschiedenis van Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds sinds de oprichting in 1941. Deze geschiedenis laat zien hoe de verschillende besturen omgingen met het beheren en uitgeven van het geld, en of ze zich hielden aan Mullers voorbeelden en wensen, zoals vastgelegd in zijn testament.

Het boek bevat een beschrijving van de ontwikkeling van de rendementen van het vermogen en het uitgavenbeleid voor studiebeurzen en subsidies van 1941 tot heden.

Hendrik Muller met het Grootkruis in de Orde van Oranje-Nassau.

Hiermede vervullen wij den treurigen plicht U kennis te geven van het overlijden van

Zijne Excellentie

Dr. Hendrik P. N. MULLER

Nederlandsch Gezant,

vroeger Buitengewoon Gezant en Consul-Generaal van den Oranje-Vrijstaat,

Dr. h. c. van de Universiteit te Pretoria,

Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw,

Groot Kruis Oranje-Nassau Orde enz. enz.,

in den ouderdom van 82 jaar.

J. W. Naudin ten Cate

Mr. A. E. J. Nysingh

Executeuren Testamentair.

's-Gravenhage, 11 Augustus 1941.

Bezuidenhoutsche weg 273.

De teraardebestelling zal plaats hebben Vrijdag a.s. kwart over twaalf op Oud Eik en Duinen. Vertrek van het sterfhuis te elf uur.

DE SCHATBEWAARDERS

Van start

Hendrik Muller overleed op 11 augustus 1941 in zijn huis aan de Bezuidenhoutseweg 273 in Den Haag. De door hem aangestelde Raad van Regenten bestond uit acht mannen en één vrouw. Hij had hen persoonlijk voor deze functie gevraagd. Na zijn dood kwamen alle testamentair aangewezen bestuursleden voor het eerst samen in december 1941 in Mullers huis.

Voorzitter de Monchy en rentmeester Naudin ten Cate waren al testamentair benoemd en juffrouw Loder werd op de eerste bijeenkomst voorlopig benoemd tot secretaris van het Regentencollege. Pas bij de oprichting van de stichting zou haar benoeming bekrachtigd kunnen worden.

Juffrouw Frederika Loder (1890-1967), het ongehuwde nichtje van Mullers jeugdvriend en neef Bernard Loder (volkenrechts-

geleerde en Raadsheer van de Hoge Raad) was de enige vrouw in het bestuur.

Sommige mannelijke bestuurders waren afkomstig uit Mullers familie of vriendenkring, alle hadden voor-
aanstaande posities in de samenleving.

Salomon de Monchy (1880-1961) was een geboren Rotterdammer en al op zijn 44e burgemeester van Den Haag, hiervoor 13 jaar van Arnhem. Hij bekleedde dit ambt tot 1947, met een onderbreking in de oorlog toen de Duitse bezetter hem in 1941 de laan uit stuurde. Daarna was hij nog vier jaar Statenlid voor de VVD. Hij was een goede vriend van Muller.

Mr. S.J.R. de Monchy, voorzitter 1941-1961.

Johan Willem Naudin ten Cate (1895-1950) was marinier en daarna directeur en firmant van P.J. Landry's Bankierskantoor. Hij was rentmeester en executeur testamentair. Hij deelde met Hendrik het plezier van het reizen en had ervaring als bestuurder bij verschillende verenigingen en stichtingen, zoals de geschiedkundige vereniging Die Haghe.

Simon van Brakel (1879-1953) was hoogleraar burgerlijk recht en internationaal privaatrecht in Utrecht en rechter-plaatsvervanger. In oktober 1940 werd hij in Buchenwald geregistreerd, maar in februari 1941 om gezondheidsredenen weer vrijgelaten. Hij stond bekend als iemand met grote zelfbeheersing en uiterlijke onbewogenheid, maar ook als iemand die onwrikbaar trouw bleef aan zijn mening. Van Brakels moeder was een volle nicht van Hendrik Muller.

Godefridus van Houtum (1870-1949) werkte als arts in dienst van het Rode Kruis in onder andere Transvaal, Zuid-Afrika. Hij werd daar gedurende de Boerenoorlog gevangengenomen door de Engelsen en overgebracht naar Sri Lanka, waar hij twee jaar verbleef. Terug in Nederland vestigde hij zich als uroloog in Den Haag en was erelid van de Nederlandse Vereniging voor Urologie.

Jacob Patijn (1873-1961) was jurist en burgemeester van Den Haag van 1918 tot 1930. Later diende hij als diplomaat en werd hij onder meer gezant in het fascistische Italië. In 1937 werd hij minister van Buitenlandse Zaken. Hij stond bekend als goede vriend van Hendrik Muller. Ondanks een leeftijdsverschil van 14 jaar vertoonden hun levens veel overeenkomsten. Ze waren beiden geboren in patriciërsfamilies in Rotterdam en hadden een vergelijkbaar karakter. Patijn werkte tijdens de Boerenoorlog in Zuid-Afrika bij consul-generaal Muller en hielp hem tijdens de Eerste Wereldoorlog bij de opvang van Belgische vluchtelingen.

Suardus Posthuma (1900-1991) was econoom, bankier en zakenman. Hij was waarnemend directeur van de Nederlandse Bank voor Zuid-Afrika en bestuurslid van de Nederlands-Zuid-Afrikaanse Vereniging. Hij hield van reizen en schrijven en werd later, op 41-jarige leeftijd, een van de directeurs van de Nederlandse Bank en bijzonder hoogleraar aan de economische faculteit in Rotterdam.

Willem Frederik van Rijckevorsel (1880-1950), ook wel Frits of Fik genoemd, was een verre neef van Muller. Hendrik Mullers moeder was een Van Rijckevorsel. Van Rijckevorsel was directeur van de Nederlandse Spoorwegen en zijn neefje was Mullers petekind.

Johan van Geleïn Vtringa (1874-1945) was jurist en rechter bij de Hoge Raad der Nederlanden aangesteld door Muller. Helaas kon hij weinig doen omdat het fonds pas na de oorlog actief zou worden en hij toen al was overleden.

De regenten van de stichting waren min of meer bekenden van elkaar voordat zij voor het eerst bijeenkwamen. Zo was de dochter van Frits van Rijckevorsel getrouwd met het neefje van Johan Naudin ten Cate.

Tijdens de eerste vergadering werd er respectvol teruggeblikt op Hendrik Muller. De voorzitter memoreerde hem als ‘een zeer bereid en veelzijdig ontwikkeld man met als meest sprekende karaktertrek zijn grote vaderlandsliefde’.

De bijeenkomst was voornamelijk een formaliteit, er waren veel dingen te regelen en het was oorlogstijd. De daaropvolgende vergadering vond pas tien maanden later plaats, in oktober 1942.

Het bestuur kreeg van Mullers executeur testamentair Nysingh te horen dat de oprichting van de stichting veel werk met zich mee bleek te brengen. Om de stichting op te richten was toestemming nodig van de procureur-generaal, maar deze weigerde omdat hij vond dat de stichting in strijd was met de openbare orde en veiligheid. Deze procureur-generaal heette Robert van Genechten*, een NSB'er die na de oorlog ter dood werd veroordeeld. Door deze weigering trad artikel 9 van het testament in werking dat de aangewezen regenten persoonlijk tot erfgenaam maakte. Zij konden de erfenis daarna alsnog besteden aan de doelstellingen van het fonds. Sommige bestuursleden maakten zich zorgen over de gevolgen voor hun eigen vermogen, maar ten onrechte**. Er waren afspraken gemaakt met de fiscus over het uitstellen van betalen van successiebelasting.

* Robert van Genechten was een Vlaams-Nederlands jurist en econoom. Hij collaboreerde zowel in de Eerste als in de Tweede Wereldoorlog met de Duitse bezetters en was lid van de NSB. Na de oorlog werd hij gevangengezet in het Oranjehotel (Scheveningen) en in oktober 1945 ter dood veroordeeld. Terwijl het beroep in cassatie nog liep, pleegde hij in zijn cel zelfmoord. Hij liet een brief na waarin hij zijn spijt betuigde. Een opmerkelijk anekdote gaat

over één van zijn twee zonen. Op een winderige herfstdag, precies 4 jaar na de veroordeling van zijn vader, liep deze zoon (ook oud NSB-lid) in dezelfde straat waar zijn vader als procureur-generaal gewerkt had. Een van de gevel vallend sierijzer trof hem, waarna hij diezelfde avond aan zijn verwondingen overleed.

**** De slogan van de Belastingdienst uit 1996 'leuker kunnen we het niet maken, wel makkelijker' is zeker van toepassing op het Mullerfonds in oorlogstijd. Muller had bepaald dat als de stichting niet opgericht kon worden, de regenten dan erfgenaam zouden worden zodat zij toch het fonds konden starten. Drie regenten waren tegen en zij vormden een commissie samen met de executeur testamentair om met de fiscus te overleggen. In eerste instantie werd uitstel van betaling van successiebelasting gegeven, maar in 1943 vond de fiscus dat het allemaal te lang ging duren. Partijen kwamen toen overeen dat ze successiebelasting zouden betalen alsof ze een stichting waren. Mocht er uiteindelijk toch geen stichting komen, dan verwachtte de Belastingdienst hoofdelijke betaling van successiebelasting. Dat hoefde niet, want de stichting kwam er.**

Het bestuur voldeed aan alle financiële verplichtingen die voortvloeiden uit het testament: uitkering van de legaten en afzondering van de fondsen ter waarborging van lijfrenten. Naast het Vaderlandsch Fonds was er ook een lijfrentefonds voor uitkeringen aan de erfgenamen.

In de eerste vergadering werden conceptstatuten opgesteld (in de notulen een 'conceptreglement' genoemd). Tijdens de oorlog hield een kleine commissie binnen het bestuur zich bezig met het afwikkelen van alle zaken, zoals de successiebelasting met de fiscus, maar ook met het beleggen van het vermogen.

De boekhouder van Muller, de heer Viele, bleef op verzoek van de erfflater aan en ontving hiervoor 500 gulden per jaar. Muller en Viele hadden een bijzondere band gezien de beschrijving van Muller's karakter in een brief van Viele:

Gedurende 24 jaar, van 1-9-17 tot aan zijn dood op 11-8-41, mocht ik het particuliere vermogen van Dr.Hendrik Muller administreren en had daardoor het voorrecht veel in zijn huis, aan de Bezuidenhoutseweg no. 273 te Den Haag, te vertoeven, waardoor ik in de gelegenheid was deze mens meer dan oppervlakkig te leren kennen. Hij waardeerde mijn werk maar schonk mij ook steeds meer genegenheid. In zijn nabijheid was ik -als jongere- ongelooflijk kalm en Dr.Muller zeide mij eens dat die kalme een prettige invloed op hem had (opvliegend als hij kon zijn) en dat hij mij daarom graag mocht. Met de karakterbeschrijving van de heer Du T.Spies kan ik het eens zijn, maar die beschrijving is niet volledig doch voor publicatie voldoende.

A. H. VIELE
28 FEB 1961 Heerwegstraat 112
VOORBURG
ALMUNSTER

Viele werd gevraagd huisbewaarder te worden van het voormalig woonhuis van Muller aan de Bezuidenhoutseweg, omdat het bestuur het idee had dat het huis in oorlogstijd niet verkoopbaar zou zijn. De heer Viele en zijn vrouw namen deze functies op zich. Ze gingen wonen op de parterre en tweede verdieping; de totale kosten voor het pand bedroegen 1800 gulden per jaar.

7 Januari 2

420 N/JH.

Den Heer A.H. Viele
 Bezuidenhout 273
's-GRAVENHAGE

Mijnheer,

Wij stellen U hierbij aan als huisbewaarder van het huis Bezuidenhout 273 onder de volgende bepalingen:

U zorgt, dat het huis in kindelijke staat gehouden wordt, in het bijzonder de vertrekken op de eerste verdieping, bij de erfgenamen in gebruik.

Tot dat doel ontvangt U gedurende anderhalven dag per week de hulp van een werkmans, wier loon en rentezegels U worden vergoed.

U zorgt, dat in het stookseizoen het vertrek of de vertrekken, die de erfgenamen of een hunner mochten wenschen te gebruiken, behoorlijk verwarmd zijn.

U geniet als huisbewaarder, behalve vrij wonen, vaste brandstof, licht en water, een toelage van f. 300.-- per jaar.

Het gasverbruik en de gasmeterhuur zijn voor Uwe rekening. Mocht het noodig zijn den gashaard in de serre te stoken, dan wordt U het daarin verbruikte gas vergoed.

Kleine herstellingen aan sloten, kranen, W.C's enz. in het door U bewoonde deel van het huis zijn voor Uwe rekening.

De dienstbetrekking, die 1 Januari 1942 ingaat, is wederzijds opzegbaar met een termijn van drie maanden doch niet anders dan tegen den eersten van een maand.

Wij zullen gaarne van U vernemen, dat U met een en ander accoord gaat.

De Executeuren-Testamentair:

Na de oorlog

Na de verwoestende gebeurtenissen van 3 maart 1945, toen bommen de wijk Bezuidenhout troffen en de stad Den Haag in rouw achterlieten, werd het bestuur van de stichting voor het eerst bijeengeroepen op 23 januari 1946. De vergadering vond plaats in de Burgemeesterskamer van het stadhuis, onder voorzitterschap van de heer de Monchy. Deze locatie was gekozen omdat het woonhuis van Hendrik Muller, waar voorheen enkele vergaderingen werden gehouden, beschadigd was door een bominslag.

Het huis van Muller was die noodlottige dag in 1945 zwaar getroffen, hoewel de ravage in vergelijking met andere huizen relatief mild was. De ware tragedie lag elders: 550 mensen verloren het leven, 250 raakten zwaargewond en duizenden werden dakloos door de enorme branden, die slechts moeizaam konden worden geblust vanwege een tekort aan materiaal en personeel. Bovendien werd er veel geplunderd in de nasleep van het gebeuren.

Een vriend van Muller, Frits Lely, probeerde met het dicht timmeren van de achterzijde van het huis insluiting te voorkomen, maar tevergeefs: verschillende inbraken volgden.

De exacte omvang van de diefstallen in die tijd blijft onduidelijk, maar uit de notulen van deze eerste vergadering na de oorlog blijkt dat er veel schade was toegebracht aan huis en inboedel. Collecties die bestemd waren voor musea waren niet meer compleet. Een expert werd ingeschakeld om te bepalen wat er nog over was en wat er, op kosten van de stichting, kon worden gerestaureerd.

Het bestuur besloot bij de eerste bijeenkomst elk kwartaal te vergaderen onder permanente controle van een accountant. De

rentmeester en een ander bestuurslid kregen tekenbevoegdheid namens het hele bestuur, en er werd een begroting opgesteld voor 1947.

In januari 1946 begon dus de actieve periode van de stichting. De inkomsten werden geschat op 46.000 gulden, niet veel weliswaar, maar er was nog een aanzienlijke som geld geblokkeerd en niet belegd vanwege de onzekerheid over dividenden. Het grotendeels verwoeste huis van Muller was verkocht, en de opbrengst werd door het bestuur geïnvesteerd in hypotheken. De geschatte kosten van de stichting, inclusief bewaarloon, secretariaatskosten, salarissen voor boekhouder Viele en de accountant, werden geraamd op 5.356 gulden.

Het heeft na het overlijden van Muller uiteindelijk vijf lange jaren geduurd voordat het bestuur daadwerkelijk kon beginnen met het uitkeren van studiebeurzen en subsidies.

In die eerste vergadering na de oorlog werd besproken hoe de inkomsten het beste konden worden besteed. Hoewel de regenten van Hendrik Muller enige vrijheid hadden gekregen, leek hulp bij studie de hoogste prioriteit te hebben. Er waren al drie aanvragen binnengekomen.

Bovendien werd er aandacht besteed aan monumenten, met name de door Muller voorgestelde 'op te richten gedenktekens'.

Uit de notulen van de eerste jaren is niet duidelijk geworden hoe het bestuur bekendheid aan het Mullerfonds gaf, maar de aanvragen voor financiële steun kwamen geleidelijk aan binnen.

Huisvesting

Na de oorlog zocht en vond men een grote kamer aan de Stienhovenstraat als werk- en vergaderruimte. In dit pand woonde de secretaris juffrouw Frena Loder. De kamer werd ingericht met de gordijnen, tafel en stoelen die nog bruikbaar waren uit het verwoeste huis van Muller. Vanaf april 1946 vergaderde het bestuur hier elk kwartaal.

Aan het eind van de eerste vergadering kwam het zilver van Muller op tafel, dat bewaard werd door de penningmeester. De bestuursleden konden per persoon twee zilveren voorwerpen kopen tegen taxatiewaarde. Dit gebeurde door loting. De drie afwezige bestuursleden konden naderhand aangeven of er nog iets van hun gading was.

Twee jaar later, in 1948, vroeg juffrouw Loder in de bestuursvergadering toestemming om de oude gordijnen te vervangen door nieuwe omdat de oude van de Bezuidenhoutseweg de kamer niet volledig afdekten, waardoor de kamer 'bij donker' eigenlijk onbruikbaar was. Haar verzoek werd goedgekeurd.

Juffrouw Loder en haar zus verhuisden in 1953, haar neef Lely en zijn vrouw kwamen op de Stienhovenstraat wonen en het fonds bleef de grote kamer huren. Mevrouw drs. Lely-Kuene werd in 1953 benoemd tot adjunct-secretaresse en volgde juffrouw Loder later op als secretaris.

Mevrouw Lely-Kuene was secretaris van 1961 tot 1980. Zij ontving de studenten bij de voordeur van haar huis altijd met een handtas aan haar arm.

In 1960 kreeg het interieur van de bestuurskamer in het huis van mevrouw Lely een opfrisbeurt. De stoelen van Muller waren versleten en de tafel was aan vervanging toe. De secretaris, nog altijd juffrouw Loder, bood 12 stoelen aan om over te nemen door het fonds. Het bestuur ging zuinig om met het vermogen en de nalatenschap van Muller, precies zoals hij had bedoeld.

Na het overlijden van mevrouw Lely in 1980 werden dezelfde tafel en stoelen verplaatst naar het huis van mevrouw Van der Does, de opvolgster van mevrouw Lely. De gordijnen en een Makkumse kast van Muller bleven dit keer achter. Het secretariaat verhuisde naar de Ruychrocklaan 18 in Den Haag. Mevrouw Van der Does ontving, net als haar voorgangsters, veel studenten thuis in haar werkkamer.

De financiële rendementen waren goed en het aantal aanvragen nam toe, wat in 1993 noopte tot een reorganisatie van het secretariaat. Het archief, de correspondentie, administratieve verwerking en het notuleren werden uitbesteed aan de Haëlla Stichting, destijds gevestigd in Jan van Nassastraat 84.

In 1995 werd een kantoorruimte aan de Laan van Nieuw Oost-Indië gehuurd voor vijf jaar à 1.000 gulden per maand. Zo kon op 23 november 1995 voor het eerst in de geschiedenis van het fonds worden vergaderd in een écht kantoor.

Het was tevens de laatste werkdag van mevrouw Van der Does als secretaris.

Tien jaar later, in 2005, verhuisde het fonds naar een etage in de Jan van Nassastraat 102. Dit pand is eigendom van de Haëlla Stichting. De kosten bedroegen 950 euro per maand plus 150 euro servicekosten. Er kwam nieuw interieur en een brandvrije kluis op kantoor voor alle persoonlijke en officiële documenten.

Kantoor Jan van Nassastraat met schilderij van Kaili Smith.

Het meubilair van het interieur is tot op heden hetzelfde gebleven, maar er zijn wel de nodige investeringen gedaan. Er werden computers aangeschaft en enkele

kunstwerken van bursalen (beursstudenten) die een kunstopleiding in het buitenland volgden. Het bestuur had hiervoor in 2011 een budget van 15.000 euro beschikbaar gesteld, maar de aankopen moesten bescheiden blijven. Het bedrag was bedoeld als eenmalige uitgave, maar in 2016 mocht er toch nóg een afstudeerwerk van Kaili Smith aangekocht worden voor 5.000 euro.

Foto New York: Martin Roemers uit zijn boek *Metropolis*.

Roemers ontving een paar keer subsidie voor het drukken van zijn fotoboeken.

Bestuursleden en ontwikkeling van de organisatie

In januari 1947 maakte Van Rijckevorsel bekend dat hij vanwege persoonlijke omstandigheden zou aftreden als regent. In januari 1949 trad Van Houtum af wegens ziekte; hij stierf later dat jaar. De statuten vereisten een oneven aantal bestuursleden. Het bestuur werd daarom in 1949 versterkt met de eerste regent benoemd volgens de statuten: mr. Hans Muller was een achterneef van de stichter. Hij zou 27 jaar lang bestuurslid blijven.

Hoewel langdurig lidmaatschap tegenwoordig uit governance overwegingen niet langer wenselijk wordt geacht, was Muller niet uniek met zijn lange ambtsperiode. Professor Suardus Posthuma nam als langstzittende regent in januari 1987 na 45 jaar afscheid met een diner in de Haagsche club.

Suardus Posthuma.

Hoewel Hendrik Muller tijdens zijn leven niet erg close was met zijn directe familie van vaderskant, hebben zijn indirecte familieleden sinds 1949 wel bestuursfuncties bekleed. Mr. Hans Muller werd opgevolgd door zijn zoon mr. Hans Muller jr., die 30 jaar lid was tot 2006. Op zijn beurt werd hij opgevolgd door zijn neef dr. Sam Muller die in 2018 afscheid nam als secretaris. Daarna zocht men niet langer actief naar een opvolger uit de Mullerfamilie.

Hans Muller, regent van 1949 tot 1976 heeft een uitgebreide biografie geschreven over zijn grootvader, de vader van Hendrik Muller: Hendrik Muller Szn, een Rotterdamse zeehandelaar (1819-1898). Het fonds verstreekte voor deze uitgave eind 1976 een garantiesubsidie van 14.000 gulden en een renteloos voorschot van 10.000 gulden. De financiering bleek niet nodig, want het boek werd goed verkocht.

Hendrik Muller Szn (Samuelzoon).

Hendrik was een doopnaam die vele generaties Muller werd doorgegeven, maar de roepnamen waren verschillend. Zo heette 'onze' Hendrik Muller in de wandelgangen Henk, evenals zijn petekind. Zijn neef Hendrik, auteur van de biografie, had als roepnaam Hans.

In november 1950 overleed plotseling de penningmeester van het eerste uur, Johan Willem Naudin ten Cate.

Naudin ten Cate wordt in de bestuursvergadering genoemd als een man met een opgewekt, sportief en goedhartig karakter.

Juffrouw Loder nam de taak waar tot aan de intrede van het nieuwe bestuurslid jhr. G.A.A. van Nispen, agent van de Nederlandse Bank. Hij zou 30 jaar aan het financiële roer van de stichting staan en het stokje in 1981 overdragen aan zijn schoonzoon, mr. Willem van Roijen, directeur van Bank Pierson in Den Haag. Deze rentmeester vond dat het rendement te laag was en voor verbetering vatbaar en ging slagvaardig te werk. Tijdens zijn ambtstermijn stegen de financiële rendementen, mede dankzij een sterke nationale economische groei.

Op voorspraak van Van Roijen benoemde het bestuur in 2004 Jacqueline van Voorthuizen RBA tot zijn opvolger voor drie jaar. Zij werd opgevolgd door zittend bestuurslid drs. Evert van den Bergh (2004-2021), die 10 jaar penningmeester was.

Van den Bergh werd in 2017 opgevolgd door bestuurslid mr. Wim Nan (2008-2021). Nan maakte samen met Van den Bergh deel uit van de beleggingscommissie.

Wim Nan moest zelfs 9 jaar wachten om penningmeester te worden. Hij noemde zich gekscherend 'Prins Charles van het Mullerfonds'.

Oud-voorzitters vlnr: G.H. Wiarda, N.J. Westpalm van Hoorn, D. van de Kaa en S. Cnossen.

Toen Evert van den Bergh in 2021 als bestuurslid aftrad, werd hij opgevolgd door professor Ton Stevens, die in 2022 het stokje overnam van rentmeester Wim Nan. Deze constructie van het aantreden van een bestuurslid als beoogd penningmeester waarborgt de continuïteit van kennis en historisch besef.

Decennialang hanteerde het bestuur dezelfde methode voor het samenstellen en opvolgen van bestuursleden, inclusief de voorzitter en secretaris. Meestal koos men de voorzitter uit het bestuur zelf, tenzij de voorzitter, zoals de allereerste – voormalig burgemeester de Monchy – tijdens zijn ambtstermijn overleed. De testamentair aangewezen bestuursleden zagen het als een levenslange plicht hun taken uit te voeren.

In het Huishoudelijk Reglement stond niets over de ambtstermijn van bestuursleden. Nieuwe bestuursleden kwamen er pas na het overlijden van hun voorganger of vanwege een vertrek naar het buitenland. Na een voorzitterschap van 24 jaar werd mr. G.H. Wiarda in 1981 president van het Europees Hof. Zijn opvolger, mr. N.J. Westpalm van Hoorn, was op dat moment al 5 jaar bestuurslid. Ook professor Dick van de Kaa was eerst 5 jaar gewoon bestuurslid voor zijn benoeming tot voorzitter in 1988, en zijn opvolger, professor Sijbren Cnossen (2003-2017), was eerst 4 jaar bestuurslid om daarna 10 jaar de

functie van voorzitter te vervullen. De huidige voorzitter, professor Allard Lubbers, was slechts 1,5 jaar algemeen bestuurslid voorafgaande aan zijn benoeming tot voorzitter in 2017.

In 2017 voegde het bestuur aan het Huishoudelijk Reglement de regel toe dat het langstzittende bestuurslid in een oneven jaar zijn of haar zetel ter beschikking moet stellen, tenzij de vergadering anders beslist. Dit om te waarborgen dat de bestuursleden niet hun hele leven bestuurslid bleven. Het beëindigen van het lidmaatschap vanwege een maximumleeftijd is evenwel nooit in het Huishoudelijk Reglement opgenomen. Sommige bestuursleden gaven echter zelf aan te willen stoppen vanwege gevorderde leeftijd, zoals mr. Heering op 75-jarige leeftijd en mr. Muller op 83-jarige leeftijd in 1976.

Bij de functie van secretaris is een andere ontwikkeling te zien. De secretaris had vanaf het allereerste begin een belangrijke rol binnen het bestuur.

Zo was juffrouw Loder verantwoordelijk voor de correspondentie en ontvangst van studenten, het maken van notulen van de vergaderingen en onderhield ze contacten met verschillende instanties en studenten. Haar inbreng in de bestuursvergaderingen was groot, meer dan van de andere bestuursleden. Zij kreeg bijvoorbeeld toestemming om een studiebeurs toe te kennen of af te wijzen als de vergadering in principe akkoord ging, maar de referenties nog nagetrokken moesten worden.

In 1953 werd mevrouw drs. Lely-Kuenen adjunct-secretaresse van juffrouw Loder. Na de daarvoor noodzakelijke aanpassing van de statuten in 1957 ontvingen beiden een salaris. Voor die tijd ontvingen ze alleen een onkostenvergoeding en de huuropbrengsten van de vergaderruimte bij hen thuis. Vanaf 1957 ontving de regent-secretaresse een salaris van 1.000 gulden per jaar, de rentmeester 2.500 gulden en de adjunct-secretaresse 3.000 gulden per jaar, in later jaren aangepast aan de inflatiecijfers.

Mevrouw Lely woonde in het voormalige huis van juffrouw Loder waar de vergaderingen meestal 's middags plaatsvonden. Het is niet duidelijk of ze officieel lid was van het bestuur, maar ze mocht tijdens de vergaderingen wel haar mening geven. In 1961 volgde ze juffrouw Loder op als secretaris. Juffrouw Loder bleef adviserend lid tot 1967, het jaar van haar overlijden.

Bij het afscheid van professor Posthuma in 1967 merkte voorzitter Westpalm van Hoorn op: 'blijkbaar kon mevrouw Lely het na 6 jaar ook alleen...!'

In 1978 werd Ank van der Does-Rissik adjunct-secretaresse en twee jaar later officieel secretaris. Ze vervulde deze functie gedurende 17 jaar, tot haar opvolger Ietje Barbas aantrad. Deze nieuwe secretaris kreeg een kantooruimte buiten haar eigen woning en nam een secretaresse in dienst die zonder verdere inspraak kwam notuleren tijdens vergaderingen. Ze ontving een salaris volgens de cao van de banksector en pensioen.

Bestuursleden bleven vaak jarenlang werkzaam in hun functie. Om hier wat aan te doen werd er in de bestuursvergaderingen besloten om zittingstermijnen aan te houden van 3 of zelfs 1 jaar voor de Kleine Commissie (κC). Het Huishoudelijk Reglement werd hiervoor regelmatig aangepast, maar in de praktijk veranderde er weinig.

Oud-secretarissen:
Ank van der Does-Rissik (l)
en Ietje Barbas.

Na het vertrek van Ietje Barbas in 2007 werd de organisatie geherstructureerd. Er ontstond een vacature voor de functie uitvoerend directeur. De directeur maakte geen deel uit van het bestuur, maar kreeg de verantwoordelijkheid voor de dagelijkse leiding van het fonds en nam daarbij het grootste deel van de taken van de secretaris over. Isabelle Scholten was de eerste directeur en in 2021 volgde Heleen Hulshof haar op.

De directeur had in eerste instantie vooral een uitvoerende taak zoals het notuleren van vergaderingen en het onderhouden van contacten met aanvragers van studiebeurzen en subsidies. Bij officiële aangelegenheden werd het fonds aanvankelijk alleen door het bestuur vertegenwoordigd, maar gaandeweg verwierf de directeur een centrale positie binnen het fonds.

De directeur bereidt de vergaderingen voor, regelt alle dagelijkse zaken en vertegenwoordigt het fonds in overlegstructuren en andere externe aangelegenheden.

Vanaf het allereerste begin waren er naast het bestuur een accountant en een administrateur bij het fonds betrokken.

Ook had Hendrik Muller in zijn testament bepaald dat de Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS) in Amsterdam naast de benoeming van nieuwe bestuursleden goedkeuring moest geven aan het financieel jaarverslag van de stichting. Dit besluit van Muller toont zijn zakelijk karakter om zelfs na zijn dood de controle te houden over de besteding van zijn vermogen. Hij vertrouwde zijn vriend Naudin ten Cate als rentmeester, maar een christelijke instelling als het ADS gaf een extra waarborg.

De ADS had zich altijd terughoudend opgesteld, maar wilde in 1993 plotseling meer inspraak bij de benoemingen van nieuwe bestuursleden. Zo opteerde men voor het voordragen van een doopsgezind bestuurslid. Het bestuur voelde zich hierdoor in haar vrijheid beknot en besloot de regel uit de statuten te veranderen. In de statuten (laatste wijziging in 2009) staat dat binnen 6 maanden na het ontstaan van een vacature in het

College van Regenten door de overblijvendenden een voordracht wordt gedaan van een nieuw te benoemen regent aan de president en penningmeesters van de ADS. Mochten deze niet binnen een maand na ontvangst tot de benoeming zijn overgegaan, dan zal de benoeming door de overblijvende regenten geschieden.

In 1947 weigerde het bestuur de accountant inzage in de notulen. Hij kreeg wel de lijst met goedgekeurde beurzen en subsidies. Na ongeveer 34 jaar nam de accountant in 1989 afscheid van het fonds. De huidige accountant heeft inmiddels wél toegang tot alle administratie en controleert jaarlijks steekproefsgewijs.

De persoonlijke boekhouder van Hendrik Muller, de heer Viele, was vanaf het begin verantwoordelijk voor de administratie. Hij stopte na 52 jaar dienstjaren op zijn 70e en ontving een pensioen van 3.600 gulden per jaar, wat gelijk stond met zijn jaarlijkse inkomen. Op zijn 80e verjaardag kreeg hij een fruitmand cadeau en een verhoging van zijn pensioen naar 6.000 gulden.

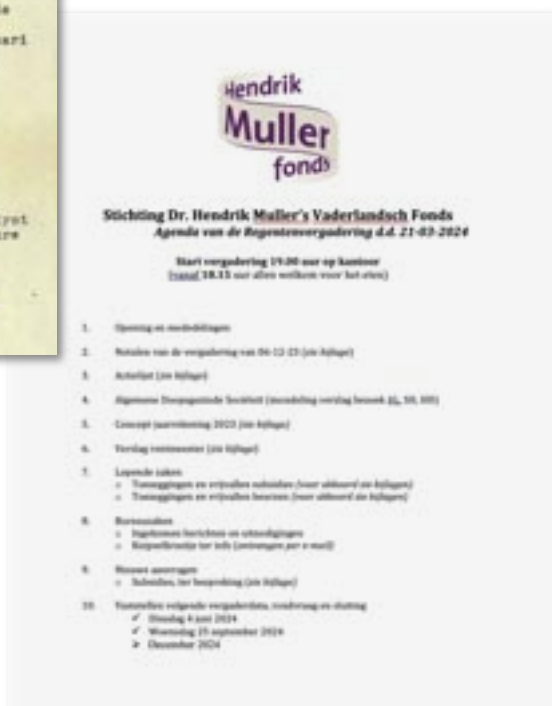
Viele werd opgevolgd door mevrouw Van Loenen en later door haar dochter. De financiële administratie werd daarna door verschillende administratiekantoren verzorgd, en sinds 2005 door Marcel Munier.

De titel van ‘ere-regent’ viel voor het eerst bij het afscheid van oud-voorzitter Westpalm van Hoorn in 1997. Er was geen uitleg gegeven over wat deze titel precies inhield, maar tot nu toe zijn bijna alleen oud-leden van het dagelijks bestuur bij hun vertrek uit het college tot ere-lid benoemd. Een uitzondering hierop is prof. Willemijn Fock, die als indirect familielid van Hendrik Muller met haar kennis op het gebied van cultuur en kunstgeschiedenis decennialang heeft bijgedragen aan het fonds. Zij ontving de titel aan het einde van haar 40-jarige regentschap. Ere-regenten zijn altijd welkom op bestuurlijke festiviteiten.

Wat veranderde al die jaren en wat bleef altijd hetzelfde?

Sinds 1946 vergadert het bestuur elk kwartaal en dat is nooit veranderd. Maar het tijdstip waarop de vergaderingen begonnen, wijzigde in de loop der jaren meer dan eens; soms 's morgens om 9 uur; soms in de middaguren en soms (tot laat) in de avond. Vanaf 2007 is besloten eerst om 18.00 uur gezamenlijk te eten en daarna om 18.30 à 19.00 uur met vergaderen te beginnen.

De indeling van de agenda bleef decennialang hetzelfde, maar de bespreking van de beurs- en subsidieaanvragen is aangepast aan de tijd en technologie. Sommige onderwerpen staan elke vergadering opnieuw geagendeerd, andere komen jaarlijks terug.

Sedert de oprichting van de stichting kwamen studenten persoonlijk bij de secretaris en adjunct-secretaris op bezoek, niet alleen voor het indienen van een aanvraag van een studiebeurs, maar ook voor gesprekken over de voortgang van hun studie en hun resultaten. Zo ging het decennialang. Door het groeiend aantal aanvragen werd deze procedure echter te belastend voor de secretaris en adjunct-secretaris, en werd daarom langzaam afgebouwd. Eveneens door het steeds groter wordende aantal aanvragen, werden de persoonlijke omstandigheden van studenten sinds de jaren 90 van de vorige eeuw niet meer in de bestuursvergaderingen besproken en genotuleerd. Aanvankelijk werden er door professor Willemijn Fock en Isabelle Scholten nog een enkele keer gesprekken met de student gevoerd als er twijfels waren gerezen over zijn of haar aanvraag voor een substantiële beurs voor een master of PhD in het buitenland. Vanaf 2013 is ook deze werkwijze afgeschaft.

Sinds 2008 verloopt het gehele proces van aanvraag en verwerking volledig online. Deze transformatie verliep geleidelijk. Aanvankelijk werden zowel schriftelijke als online aanvragen geaccepteerd. Vooral aanvragen voor subsidies werden nog schriftelijk ingediend, maar sinds 2013 kunnen ook deze aanvragen uitsluitend online worden gedaan.

Bestuursleden hebben toegang tot een beveiligde webomgeving waarin alle benodigde informatie beschikbaar is, en waarin zij hun beoordelingen geven.

De toenemende hoeveelheid aanvragen en financiële regelgeving leidden tot de instelling van aparte commissies. Deze commissies kregen in de loop van de tijd steeds meer eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheden.

Het bestuur legde deze ontwikkelingen vast in het Huishoudelijk Reglement dat regelmatig aanpassing behoefde. In 1954 werd er bijvoorbeeld een beleggingscommissie opgericht, bestaande uit de voorzitter, de rentmeester en één ander bestuurs-

lid. In de jaren daarvoor was het beleggingswerk namelijk zo tijdrovend dat men in de vergaderingen extra tijd moest inplanen om de bevindingen van de rentmeester te bespreken.

In 2009 vormden de rentmeester en het bestuurslid met financiële expertise samen de beleggingscommissie met meer vrijheid om beslissingen te nemen. Zij hielden samen contact met de vertegenwoordigers van de banken. Tijdens elke vergadering gaf de rentmeester een update over de stand van zaken. Deze procedure volgt het fonds tot op de dag van vandaag.

In 1994 werd een ‘tussendoor-commissie’ opgericht vanwege het groeiende aantal aanvragen voor kleinere bedragen, ook wel ‘tussendoortjes’ genoemd. Later kreeg deze commissie de naam ‘Kleine Commissie’. Deze commissie was belast met de behandeling van aanvragen voor bescheiden bedragen. Aanvankelijk waren alleen de secretaris en de voorzitter hierbij betrokken, maar rond de eeuwwisseling begon de Kleine Commissie regelmatig op kantoor bijeen te komen. De commissie bestond uit de voorzitter, secretaris en één ander lid. Ze beoordeelden aanvragen tot 2000 euro, later verhoogd naar 2500 euro, en momenteel tot 3000 euro. De Kleine Commissie (KC) kwam zeven tot acht keer per jaar bijeen. Alle aanvragen, voorzien van een beknopte samenvatting van de secretaris (en later de directeur) en de bijbehorende documenten, werden in een tas gestopt die tussen de betrokken bestuursleden circuleerde. De coördinatie van deze roulatie werd meestal informeel geregeld door de betreffende bestuursleden, en dit systeem werkte efficiënt omdat alle leden van de KC in Den Haag woonden.

In het afgelopen decennium is de digitalisering van de administratie verder ontwikkeld, en inmiddels verlopen alle activiteiten van de KC online. Twee bestuursleden beoordelen de voorstellen van de directeur, en de besluitenlijsten worden op de eerstvolgende bestuursvergadering formeel vastgesteld.

De overige bestuursleden kunnen dan eventueel vragen stellen of opmerkingen maken.

Ook de bestuursvergaderingen hebben in de loop der tijd veranderingen ondergaan. Uit de notulen van de vergaderingen bleek niet altijd duidelijk of alle bestuursleden voorafgaand aan de vergadering ook alle informatie op papier hadden ontvangen. Wel werden beknopte samenvattingen van de aanvragen gemaakt en genotuleerd. Toen de stichting een directeur kreeg, mocht deze wel samenvattingen maken, maar nog geen financieel voorstel doen bij een subsidieaanvraag. Deze situatie veranderde in de loop der tijd. De directeur beoordeelt nu eerst of een aanvraag in de vergadering behandeld moet worden, en voorziet de vergadering van een samenvatting en een financieel advies. Daarnaast controleert ze of de persoon of instelling eerder een aanvraag heeft gedaan en wat daarvan het resultaat was.

De agenda van de bestuursvergaderingen heeft al tientallen jaren dezelfde structuur. In de eerste vergadering van het jaar wordt de jaarrekening besproken en geaccordeerd. In de voorjaarsvergadering komen de studiebeurzen voor het nieuwe academische jaar aan bod, terwijl in het najaar het beleid op de agenda staat. In de laatste vergadering van het jaar worden de meerjarige toezeggingen besproken.

Doordat de volledige administratie digitaal verloopt, konden alle werkzaamheden tijdens de Covid-19-maatregelen in 2020 en daarna gewoon doorgaan. De eerste vergadering in maart van dat jaar verliep via e-mail, die in juni via een internetverbinding en in september 2020 waren sommige bestuursleden fysiek op kantoor aanwezig, terwijl anderen online deelnamen via een internetverbinding. Het nieuwe bestuurslid Annette de Vries deed begin 2020 haar 'online' intrede, een primeur in de geschiedenis van het fonds.

Een ander gevolg van de digitalisering was het afnemende belang van de woonplaats van de bestuursleden. Vanaf het aller-eerste begin woonden de meeste bestuursleden in Den Haag. Bij het aandragen van nieuwe bestuursleden (altijd twee in overeenstemming met de statuten voordat deze werden aangepast) hield men rekening met de woonplaats. In het huidige bestuur is geen enkel bestuurslid woonachtig in Den Haag.

Nieuwe bestuursleden worden altijd via coöptatie aangedragen. Er is nog nooit een openbare oproep voor een bestuurslid gedaan. Opvolgers kwamen voort uit de familie- en vriendenkring, en soms ook uit de professionele kring (zoals universiteiten en financiële instellingen) of via een serviceclub zoals Rotary Den Haag.

In de afgelopen decennia en ook nu nog wordt bij vacatures vooral gelet op de expertise van een nieuw bestuurslid, waarbij opleiding en opleidingsachtergrond belangrijke graadmeters zijn. In elk bestuur was er minimaal een hoogleraar die de academische wereld kende en er de verbinding mee onderhield, en die daarom belangrijk was voor het beoordelen van de aanvragen voor studiebeurzen.

Tegelijkertijd zorgt het bestuur voor het behouden van een goede balans. Uiteenlopende talenten en interesses, zoals een passie voor muziek, liefde voor bepaalde streken of landen (bijvoorbeeld Zuid-Afrika) en andere persoonlijke betrokkenheden (zoals restauratie van molens), worden beschouwd als waardevolle toevoegingen voor het beoordelen van de aanvragen.

Tot op heden hebben alle bestuursleden van het Mullerfonds hun positie binnen het bestuur te danken aan de voordracht, selectie en benoeming door de zittende bestuursleden. Toch zijn er ook individuen geweest die zichzelf voor een bestuursfunctie hebben aangemeld, wat aantoont dat zo'n functie bij het Mullerfonds als eervol wordt ervaren.

Het sociale gezicht van het Mullerfonds

Hoewel de zakelijke criteria voor het beoordelen van aanvragen aan de orde komen in de hoofdstukken over studiebeurzen en subsidies, zijn er enkele voorbeelden waarin het fonds zijn sociale gezicht heeft laten zien.

Allereerst was men bereid om familieleden van Hendrik Muller te ondersteunen, zelfs als ze slechts verwanten waren van een erfgenaam. Zo kon mevrouw Fock, wier zus erfgenaam was, decennialang op het fonds rekenen toen zij als jonge weduwe met haar gezin naar Nederland was teruggekeerd. Ze ontving een toelage voor haar levensonderhoud, en ook dokterskosten werden vergoed. Later ontving zij pensioen tot aan haar dood. Haar beide dochters konden aanvragen voor studiebeurzen indienen en de jongste dochter, Willemijn, was bijna 40 jaar actief als bestuurslid van de stichting.

Het Mullerfonds was ruimhartig voor een erfgenaam van Hendrik Muller die niet alleen studiebeurzen kreeg, maar ook op latere leeftijd, na zijn scheiding geholpen werd met een hypotheek voor een woning.

Sociaal, maar niet soft: In 1968 kan een student zijn tandartsrekening van 2000 gulden niet betalen. De tandarts wil geld zien en de student denkt zijn schuld na zijn studie te kunnen aflossen. Het fonds neemt contact op met de tandarts, lost de schuld af en neemt deze op als lening aan de student. Hij krijgt het niet cadeau!

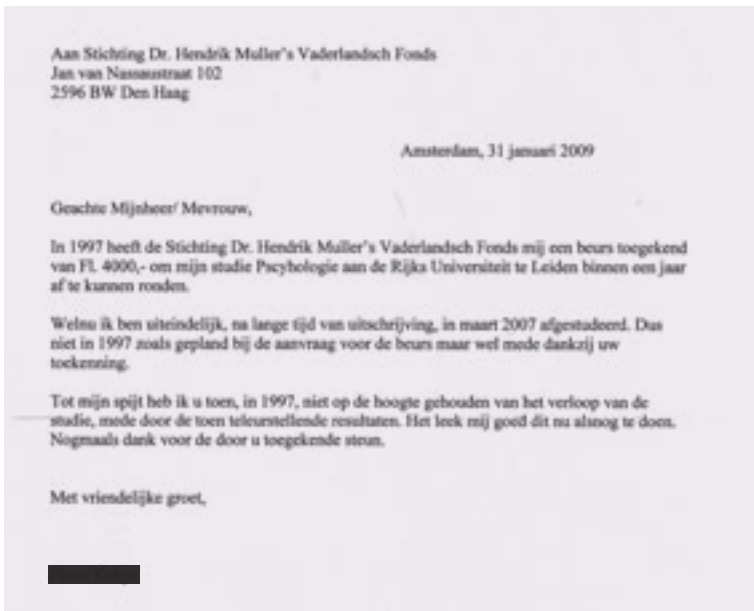
Studenten werden niet alleen ondersteund met geld voor hun studie, maar ook voor andere behoeften zoals fietsen, een invalidewagentje met motor voor een student geneeskunde (1952), microscopen en zelfs kleding (pakken). In 1965 kreeg een

student voor zijn veldwerk een motorfiets, die het naar eigen zeggen ‘machtig doet’.

Een jonge cellist kreeg subsidie om een strijkstok te kopen van zijn Spaanse leraar die het geld goed kon gebruiken als aanvulling op zijn pensioen.

De schuld van een student die kort na zijn afstuderen overleed werd kwijtgescholden.

Soms bleven bestuursleden geloven in de talenten van de bursalen, zelfs tegen beter weten in.

In de statuten is vastgelegd dat alleen personen met een Nederlandse nationaliteit aanspraak kunnen maken op een studiebeurs of subsidie. In de eerste decennia werd strikt vastgehouden aan deze voorwaarde, maar vanaf de jaren 90 van de zoe eeuw werd men reukelijker. Zo ontving het UAF, de stichting voor Vluchteling-Studenten, meerdere keren aanzienlijke subsidies voor hun werk. Ook academische asielzoekers kregen

subsidie voor reiskosten van hun AZC naar de universiteit van Utrecht om daar alvast de academische sfeer te proeven.

Sommige studenten uit Suriname bevonden zich in een lastige situatie als ze in Nederland wilden of moesten studeren omdat er in Suriname geen vervolgstudie mogelijk was, zoals in het notariaat en bij bepaalde coschappen van geneeskunde. Zij hadden geen recht op studiefinanciering en moesten als inwoners van een niet-EU land extra hoog collegegeld betalen. Ook zij konden een aanvraag voor een studiebeurs doen bij het fonds.

Tijdens de Covid-periode konden studenten die in financiële moeilijkheden kwamen een beroep doen op extra ondersteuning.

Ook bij aanvragen voor subsidies maakte het bestuur uit sociale overwegingen uitzonderingen op de gestelde criteria. Zo mocht de weduwe van een kunstenaar zijn subsidie voor het maken van een monument behouden omdat ze plotseling met weinig geld achterbleef.

Vooraf kleine instellingen kregen soms wat (extra) subsidie als bleek hoeveel inzet en enthousiasme ze betoonden, ook al voldeden de aanvragen niet helemaal aan de gestelde criteria.

In de notulen van de bestuursvergaderingen worden de uitzonderingen op de gestelde criteria vaak niet of nauwelijks vermeld. Er was in het algemeen weinig discussie over. Bestuursleden vertrouwden er blijkbaar op dat de voorstellen doordacht in de vergadering waren ingebracht.

Naamsbekendheid

Het was Hendrik Muller zelf die de naam van de stichting vastlegde in zijn testament: Stichting dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds. In 1952 werd de stichting ingeschreven in het register van stichtingen. Hoewel de spelling van het woord ‘vaderlandsch’ in die tijd al als ouderwets werd beschouwd en er in 1947 een spellingsherziening plaatsvond in Nederland, besloot het bestuur toch de oorspronkelijke schrijfwijze, zoals vastgelegd door Hendrik Muller in zijn testament, te handhaven. Het fonds werd al snel afgekort tot Vaderlandsch Fonds, een naam die vaak in de notulen terug te vinden is. In de volksmond stond het fonds in ieder geval tot het begin van de eenentwintigste eeuw bekend onder deze naam.

De inkorting naar ‘Mullerfonds’ ontstond in 2009 bij het ontwerpen van het logo en de website. Besloten werd om de lange naam niet meer te gebruiken, maar alleen de naam van oprichter te eren. Het fonds blijft officieel zijn stichtingsnaam houden, maar gebruikt in de praktijk de naam Hendrik Mullerfonds of alleen Mullerfonds. Er bestaat ook nog een Frederik Muller Fonds, een klein fonds voor publicaties. Frederik Muller was een achterneef van Hendrik.

Het logo is een ontwerp van Ulla Schirmbeck die ook de website van het Mullerfonds heeft ontworpen. Het is een soort boekrol of lint als symbool dat het geld van de stichting verbindend werkt door excellente studenten en instellingen in Nederland te steunen

hun idealen te verwezenlijken. De boekrol of lint verwijst een beetje naar het wetenschappelijke en de uiteinden zijn een beetje vaag; het Mullerfonds kan even van betekenis zijn,

maar uiteindelijk moet de aanvrager het zelf doen. De kleur paars is gekozen als symbool van verwachting.

De naam en/of het logo van het fonds wordt gebruikt bij prijzen, op billboards bij restauraties van monumenten, als sponsor op websites, in boeken en op banners van muziek-festivals. Het fonds is ook zichtbaar via de eigen website, hoewel het daar de projecten niet in de etalage zet.

De stichting is een middelgroot particulier vermogensfonds, maar heeft nooit actief aan naamsbekendheid gedaan. Dit was niet nodig, omdat aanvragen voor studiebeurzen en subsidies toch wel binnenkwamen. Veel bestuursleden waren bovendien van mening dat de giften niet openbaar gemaakt moesten worden, zoals veel andere fondsen dat wel doen. De besturen bleven liever bescheiden, onder de radar van naamsbekendheid.

De vraag is of dit past bij de opvattingen van Hendrik Muller zelf. Hij was zuinig, maar heeft tijdens zijn leven mensen geholpen als dit nodig was. En hij was ijdel en zou zijn naam graag in kranten en boeken hebben willen zien staan. Hij schreef boeken, commentaren en ingezonden brieven in kranten onder zijn eigen naam. Hij was een netwerker.

Op een gegeven moment heeft het fonds in de toezeggingsbrieven in bescheiden bewoordingen aangegeven dat men naamsvermelding op prijs stelde, maar het was nooit een voorwaarde voor het verstrekken van subsidie.

Bescheiden, maar wel goed te vinden, werd de naam van het fonds jarenlang vermeld in de *Pyttersen's Almanak* (vanaf 1950) en geregistreerd in het zogenaamde Fondsenboek. Inmiddels is het Hendrik Mullerfonds bij universiteiten, uitgevers en monumentenzorg bekend. Er hoeft nog steeds geen acquisitie te worden gepleegd om passende aanvragen te ontvangen. Integendeel, er worden jaarlijks meer aanvragen van subsidies en studiebeurzen ingediend dan toegewezen.

Invloed van de maatschappij op het Mullerfonds

Het Mullerfonds heeft nooit vooropgelopen bij maatschappelijke veranderingen, maar paste zich wel altijd aan de veranderende tijden aan. De bestuursleden evalueerden regelmatig of de statuten, het Huishoudelijk Reglement en het beleggingsstatuut in lijn bleven met wat er maatschappelijk speelde, zoals het schrappen van de voorwaarde dat de aanvrager protestants moest zijn. Bovendien heeft het fonds de laatste jaren aanzienlijk meer belegd in duurzame financiële posities.

Hendrik Muller was weliswaar een conservatieve vaderlandslievende protestant, maar hij was zelf niet-praktiserend christen. Hij kwam uit een vrijzinnige omgeving van Doopsgezinden en Remonstranten. Daarom was het logisch om in een tijd van groeiende secularisatie de voorwaarde dat bestuurders protestants moesten zijn, te schrappen uit de statuten (1979).

In de beginjaren van het fonds was Nederland nog sterk verdeeld in verschillende zuilen, en daarom moet men het beleid van de eerste besturen in die context interpreteren. De bestuursleden moesten destijds allemaal protestant zijn en alle instellingen die een aanvraag deden voor een subsidie, hadden hun eigen, met name protestant christelijke, signatuur.

Het fonds verstreekte vanaf het begin subsidies aan een specifieke sector: het protestants kerkelijk werk. Juffrouw Loder had hier jarenlang nadrukkelijk op toegezien. Pas in 1984, nadat juffrouw Loder allang geen lid meer uitmaakte van het bestuur, besloot men om definitief te stoppen met deze selectieve keuze, hoewel het item 'religie' tot 1998 nog wel op het aanvraagformulier werd vermeld.

Met het verdwijnen van de term 'protestants' uit de statuten van 1979 werd de deur verder opengezet voor alle studenten, ongeacht hun religieuze achtergrond. Bestuursleden hoefden niet

langer protestants te zijn en in 2004 trad het eerste joodse bestuurslid, Evert van den Bergh, toe tot het bestuur. Bij de eerste vergadering van Wim Nan in 2008 werd zijn katholieke achtergrond en passant genoemd. Agnosten hebben zich nooit hoeven te verantwoorden voor hun functie in het bestuur.

Het bestuur heeft niet altijd geprobeerd gelijke behandeling van mannen en vrouwen te waarborgen. In de notulen valt te lezen dat sommige bestuursleden vrouwelijke studenten het advies gaven níet voor een universitaire studie te gaan, maar voor een hbo-opleiding omdat die praktischer was.

In 1954 kregen 38 studenten geld voor hun studie, van wie 8 vrouwen. Hierbij werd opgemerkt: 'in het algemeen zal men de eisen voor meisjes hoger moeten stellen dan voor jongens. Er zijn tegenwoordig talloze opleidingen van niet-universitaire aard, waarmede een meisje uit beschaafd milieu op aangename wijze haar brood kan verdienen. Alleen zij die inderdaad uitermate begaafd zijn en werkelijk liefde en enthousiasme voor een bepaald vak of voor bepaalde wetenschap hebben, kunnen in aanmerking komen voor een beurs.'

In lijn met het leven en de visie van de erflater Hendrik Muller, heeft de stichting zich ingezet voor Zuid-Afrikaanse studenten door middel van leerstoelen en studiebeurzen in Nederland. Aanvankelijk was er voornamelijk steun voor de Universiteit van Pretoria, die hoofdzakelijk 'wit' was. Later verschoof de focus naar de Universiteit van Wes-Kaapland in Kaapstad, opgericht in 1960 tijdens de periode van apartheid als een universiteit voor 'kleurlingen'. Vooral dankzij de langdurige inzet van oud-voorzitter Sijbren Cnossen was die ondersteuning succesvol. Soms werden de universiteiten persoonlijk door hem bezocht.

In de hoofdstukken over studiebeurzen en subsidies wordt dieper ingegaan op de criteria voor ondersteuning. Hierbij blijkt dat het fonds de maatschappelijke ontwikkelingen volgt en probeert in te spelen op veranderende omstandigheden. Zo hebben besturen in het verleden welwillend studiebeurzen gegeven aan predikanten die een pastoraal psychologische leergang volgden, aan studenten die wilden deelnemen aan uitwisselingsprogramma's met buitenlandse universiteiten, en aan studenten die een buitenlandse MBA-opleiding volgden. Zodra er van overheidsweg geld voor dergelijke studietrajecten beschikbaar kwam, werden de beurzen en subsidies stopgezet.

Trivia

Vanaf de oprichting van de stichting heeft het bestuur zich beziggehouden met het graf van Hendrik Muller op begraafplaats Oud Eik en Duinen in Den Haag. Hendrik Muller had zijn graf bij leven gekocht en duidelijk beschreven hoe hij het wilde hebben. Op de allereerste vergadering stelde de voorzitter voor om het opschrift 'Den Vaderland Getrouwe' toe te voegen aan de tekst op de steen. Iedereen stemde in met dit voorstel. In 1961 constateerde juffrouw van Lelyveld, een van de toenmalige vriendinnen van Muller, dat het graf van Muller in verwaarloosde toestand verkeerde. De glazen plaat was gebroken, en er was geen hek geplaatst, zoals Muller had gewenst. Het plaatsen van een hek was echter niet mogelijk vanwege de beplanting. Het bestuur besloot vervolgens met een afkoopsom van 1102 gulden het graf in altijddurend onderhoud te houden, en de steen werd van een glazen plaat voorzien. Sindsdien heeft er nog af en toe wat reparatiewerk plaatsgevonden, maar het graf van Hendrik Muller ligt er patent bij, met in zijn buurt dat van eerste bestuursvoorzitter Salomon de Monchy.

De bestuursleden zijn lang bezig geweest met het uitvoeren van Muller's testament. Behalve het uitkeren van de legaten en het steunen van familieleden van de erfgenamen, heeft juffrouw Loder onderzoek gedaan naar wat er wat er was gebeurd met de titels van de Heerlijkheden die Hendrik Muller had bezeten. Bij de Hoge Raad van Adel was er weliswaar niets over bekend, maar na onderzoek door de notaris bleek dat er twee Heerlijkheden waren. De ene liet Muller na aan zijn petekind Henk van Rijckevorsel en de andere schonk hij tijdens zijn leven aan freule van Loewestein.

Tot in de 19de eeuw was het platteland van Noord- en Zuid-Holland verdeeld in honderden kleine juridisch-bestuurlijke eenheden, de 'heerlijkheden'. Zij werden zo genoemd omdat één persoon, de 'heer' er het overheidsgezag uitoefende. De heerlijkheden hadden allemaal hun eigen wetten, rechtspraak en bestuurders. De huidige gemeenten kunnen worden beschouwd als een soort opvolgers van de vroegere heerlijkheden.

In Muller's testament staat dat de regenten 'de zuinigheid, spaarzaamheid en omzichtigheid moesten betrachten aan welk dit fonds te danken is'. Veel bestuursleden namen deze uitspraak letterlijk en bestuurden sober. Festiviteiten maakten er geen deel van uit.

Maar in 1987 werd het afscheid van professor Posthuma, een bestuurslid van het eerste uur, na 45 jaar trouwe dienst gevierd met een diner in de Haagsche Club. De jubilaris beschouwde het feestmaal zelf als tamelijk overbodig, maar daarna kwam er meer aandacht voor afscheid en jubilea.

Eerder, bij het 12,5-jarig jubileum, ondernam het bestuur dus niets feestelijks en beperkte zich tot een vermelding in de notulen. Hetzelfde gold voor het 25-jarig jubileum. In 1991, bij het

50-jarig bestaan van het fonds, werd er na de vergadering in augustus in een restaurant gedineerd met partners en oud-bestuursleden.

De viering van het 60-jarig bestaan in 2001 bestond uit een rondvaart met een gids door de havens van Rotterdam, inclusief buffet. Partners en oud-bestuursleden waren weer van de partij.

Rondvaart door de havens van Rotterdam. De Erasmusbrug (links) werd ontworpen door Ben van Berkel, een oud-bursaal van het fonds.

In 2009 bracht het fonds ter ere van de 150e geboortedag van Hendrik Muller het boek *Vermogen om te geven* uit, waarin de berichten van oud-bursalen, subsidies en activiteiten het verhaal vertellen van wat het Mullerfonds heeft betekend voor de aanvragers. Het boek werd gepresenteerd tijdens een bijeenkomst met meer dan 100 genodigden in de (doopsgezinde) Paleiskerk in Den Haag.

In 2016 vierde het Mullerfonds het 150e lustrum met een bezoek aan instellingen die regelmatig subsidie ontvingen, zoals Panorama Mesdag en Kasteel Amerongen. Ook werd er een krantje uitgegeven.

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het fonds kreeg Mayke Nas, Componist des Vaderlands 2016-2018 de opdracht om een compositie te schrijven. Het 11 minuten durende stuk 'Or just after' werd voor het eerst gespeeld tijdens het Delft Chamber Festival door Liza Ferschman (viool), Ella van Poucke (cello), en Hans Eijsackers (piano).

HENDRIK MULLERFONDS

Steeds de oprichting van het Fonds in 1941 draagt het Fonds, naar wettelijk voorschrift, bij aan een diversiteit van studies. Daar de steun van de Stichting voor de Nederlandse taal nog altijd zeer sterk is...

> HISTORISCH PAG. 2

IN THE SPOTLIGHT

Al 75 jaar steunt het Fonds een breed scala aan diverse activiteiten, van studenten tot museuminstellingen en publicaties.

> SPOTLIGHT PAG. 3

BESTUURSVERSLAG

Een overzicht van de groei van het Fonds en de afgelopen jaren en het bestuursverslag.

> INFO FONDS PAG. 4

Hendrik Mullerfonds Courant

10 december 2016

10 december 2016

Hendrik Muller, portret door Jan Toomp, Koninklijk Museum Amsterdam. Het Hendrik Mullerfonds heeft nog een portretstelling van 1942 van Toomp in bezit, van Toomp (1884-1932) is een van de belangrijkste Nederlandse beeldende kunstenaars uit de periode 1900-1930.

een steunpunt om te geven. En ja, als we met zeker zijn over ons toekomst of de aanpak van het Fonds zijn, dan hebben we ook moeten kijken aan het geschiedkundig van Hendrik Muller. Hij geeft in zijn tentamen afleveren de letters aan: "Wat was het Bestuur in deze periode van de aflevering van het belang of afleveren van ons laatste werk".

Bijzonder fonds viert 75e verjaardag

Stichting de Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds is al 75 jaar aanwezig in een veranderende maatschappij.

HENDRIK MULLERFONDS

Op 24 juni wordt in kleine kring gevierd dat de Stichting de Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds 75 jaar geleden is opgericht volgens het testament van de oprichter de Hendrik Peter Muller.

Muller, sinds 1946 werden studenten en andere mensen geboren aan internationale studenten en andere mensen, aan andere mensen van Nederlandse afkomst (ook internationaal) en andere mensen op internationaal en cultureel vlak. Het bestuur heeft ook aandacht gegeven aan de ontwikkeling van jonge mensen op

multitaal en internationale mensen door projecten en andere mensen, te weten: Het museum van de Stichting is altijd aanwezig. Het jaar is er 27

zijn een meegedragen aan jonge mensen en andere mensen, te weten: Wat was Hendrik Muller? Het was een jonge mens die hij niet alleen zag, maar ook zag. Het was er 27

naar mensen en andere mensen heeft mensen helpen door zijn tijd? De Regentes hebben deze gegevens ook veel in de afgelopen jaren verzameld. 30 mensen en andere mensen die in het afgelopen jaar 75 jaar lang zijn aanwezig zijn. Het was er 27

De aflevering van de 75e verjaardag van het Bestuur van de Stichting wordt op 24 juni 2016.

Hendrik Muller, de aflevering van de 75e verjaardag van de Stichting wordt op 24 juni 2016.

VERMOGEN OM TE GEVEN
DR. HENDRIK MULLER'S VADERLANDSCH FONDS

VERMOGEN OM TE GEVEN

"Vermogen om te geven" is een uitgave van het Hendrik Mullerfonds en werd gepubliceerd in samenwerking met de Stichting voor de Nederlandse taal.

Het boek beschrijft het leven van Dr. Hendrik Muller (1884-1942) als historicus en ontwikkelingswetenschapper, en de rol van de Stichting voor de Nederlandse taal in de Nederlandse taalwetenschap, afgeleid van de Stichting voor de Nederlandse taal. Het boek bevat ook een vertaling van de vele activiteiten die door het Hendrik Mullerfonds zijn uitgevoerd. Vanaf 2016 zal het boek ook beschikbaar zijn in een Nederlandse versie.

Hendrik Muller was een historicus, wetenschapper en de Stichting voor de Nederlandse taal, die een belangrijke rol speelde in de Nederlandse taalwetenschap. Het boek beschrijft het leven van Dr. Hendrik Muller (1884-1942) als historicus en ontwikkelingswetenschapper, en de rol van de Stichting voor de Nederlandse taal in de Nederlandse taalwetenschap, afgeleid van de Stichting voor de Nederlandse taal. Het boek bevat ook een vertaling van de vele activiteiten die door het Hendrik Mullerfonds zijn uitgevoerd. Vanaf 2016 zal het boek ook beschikbaar zijn in een Nederlandse versie.

Het boek is ook te vinden bij het Hendrik Mullerfonds, 670-802-01 of op www.hendrikmullerfonds.nl voor meer informatie.

HISTORISCH WEEBERICHT 10 DECEMBER 1941

Op de dag van de eerste regenvorstening had het weer in Nederland een 'Witge' (witte vries) van 10 graden Celsius en een gemiddelde temperatuur van 10 graden Celsius en de maximumtemperatuur 11,6. Dit was het laagste die dag in het gebied van 1941. In 1941 was de dag van 10 graden.

OPLADE 10

Het was de bedoeling dat er ter gelegenheid van dit lustrum een biografie van Hendrik Muller zou worden gepubliceerd, maar deze verscheen pas in 2020. Het boek, getiteld *Dr. Hendrik Muller, Wereldreiziger voor het vaderland (1859-1941)* door Dik van der Meulen kon door de coronamaatregelen helaas niet feestelijk worden gepresenteerd. Desondanks kreeg het boek voldoende aandacht in de pers, met recensies in kranten en optredens van de auteur op de radio en tijdens het literaire festival Woordnacht.

In zijn testament bepaalde Hendrik Muller dat ‘regenten, hun vrouwen en kinderen geen voordeel mogen trekken van de Stichting’. Soms deed deze regel van Muller pijn, als veelbelovende jonge studenten van bestuursleden geen studiebeurs mochten aanvragen.

Soberheid en zuinigheid zijn kernwaarden van de stichting. De ‘kleine commissietas’ bevatte aanvragen voor een beurs of subsidie ter beoordeling. De directeur bracht de stukken naar de secretaris die ze na beoordeling doorgaf aan de voorzitter. De voorzitter nam ze vervolgens mee naar de vergadering, waardoor er geen verspilling was van papier en postzegels.

Een ander voorbeeld van zuinigheid was de aanschaf van een grote hoeveelheid pennen, paperclips en nietjes tijdens een kortingsactie. Deze voorraad bleef minstens 10 jaar in gebruik, totdat sleetsheid intrad en de spullen uiteindelijk oprakten.

De bestuursleden vervullen hun taken onbezoldigd. Alleen de penningmeester ontving een vergoeding voor zijn werk, maar ook daar is sinds 2023 vanaf gezien.

Bij wijze van onkostenvergoeding ontvangen bestuursleden jaarlijks tot maximaal 200 euro voor eventuele reiskosten. Veel bestuursleden beschouwen zelfs deze geste als overbodig. Alles geheel in de geest van Hendrik Muller.

Soms deed een bestuurslid een schenking aan de stichting.

De heer Hans Muller schonk in 1995 het door Jan Toorop gemaakte portret en een ingelijste foto van Muller. Beide stukken hangen nog steeds op kantoor.

De vergaderingen verlopen in harmonie en goede sfeer. Voorafgaand wordt er gezamenlijk een hapje gegeten – Indonesisch is favoriet – en bestuursleden hebben de mogelijkheid om enkele boeken te kiezen die door de stichting zijn gesubsidieerd. De afwas wordt na de vergaderingen meestal door twee bestuursleden gedaan.

Ere-regenten, oud-bestuursleden en alle partners zijn van harte welkom bij diners en andere speciale gelegenheden.

BEURZEN

Eerste studenten

Johan Ronner uit Voorburg was de eerste student die een studiebeurs kreeg. Hij studeerde geneeskunde aan de Universiteit van Leiden en kwam in contact met het fonds via Freule van der Borch, bij wie hij tijdens de oorlog ondergedoken had gezeten. Johan Ronner ontving in 1946 1.000 gulden, wat in 2022 gelijkstaat aan 13.500 euro. Hoewel hij hard studeerde, moest hij verschillende tentamens overdoen en kwam hij regelmatig op gesprek bij juffrouw Loder en bestuurslid (en arts) Van Houtum. Zij bespraken niet alleen de voortgang van zijn studie, maar ook zijn persoonlijk leven, zoals zijn verloving met een meisje dat rechten studeerde. Toen de studieresultaten bleven tegenvallen, moest hij bij liefst drie bestuursleden op het matje komen en werd hij vermanend toegesproken. Onbekend is wat voor uitwerking dit op hem had, maar na enkele jaren behaalde hij zijn kandidaats en kreeg hij een microscoop te leen die hij mocht houden als hij in 1953 zou afstuderen. Na zijn artsexamen kreeg hij een assistentenplaats in de psychiatrische kliniek in Wolfheze. Dit was zijn laatste vermelding in de notulen van de bestuursvergaderingen.

In een nummer van het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* in 1959 duikt zijn naam op als auteur van een publicatie over een onderzoek naar het gebruik van bepaalde medicijnen bij psychiatrische patiënten; Johan Ronner is dan afdelingsarts.

Een andere aanvraag kwam van de dochter van professor Frederik Muller, een verre neef van Hendrik. Ook zij studeerde geneeskunde, maar het werd oorlog en ze moest onderduiken. In april 1945 kreeg ze tuberculose. Om aan te sterken werd zij naar een kuuroord in Laren (NH) gestuurd. Haar vader was

intussen overleden waardoor ze in financiële problemen kwam en ze haar haar studiegeld moest aanspreken om haar zorgkosten te kunnen betalen. Haar studiebeurs bedroeg 2.000 gulden. Na haar verblijf in het kuuroord overwoog ze oogarts te worden, maar liet dit voornemen varen en trouwde een arts.

Ook de kleinzoon van Abraham Kuiper ontving een studiebeurs voor zijn studie chemie aan de VU. Het bestuur verwachtte daarbij wel dat hij lid zou worden van het Corps.

Elk jaar kwamen enkele aanvragen van studenten via hun familie of via de rector van hun middelbare school. De beurs was bedoeld voor de gehele studiekeerperiode en niet slechts voor één jaar. In sommige gevallen waren studenten al begonnen met hun studie, zoals de voornoemde dochter van professor Frederik Muller. Dit betrof echter studenten die in de loop van hun studie financieel vastliepen.

Dit was ook het geval bij de wijkverpleegkundige die naast haar werk graag doopsgezind predikante wilde worden. Haar inkomen was ontoereikend om de studie aan het seminarie te blijven bekostigen, maar het fonds besloot bij te springen.

De veelbelovende student Alexander Ollengren ontving gedurende vele jaren hulp van het fonds. Hij kwam, als zoon van een koffieplanter, vanuit Indonesië naar Nederland en woonde bij een ver familielid van zijn moeder. Hij ontving een kleine toelage van zijn vader, maar zijn financiële situatie was niet rooskleurig. Dankzij het fonds hoefde hij zich geen zorgen te maken over de financiering van zijn studie natuur- en sterrenkunde in Leiden. Hij ontving zelfs extra geld om zijn studentenkamer te kunnen aanhouden toen hij in militaire dienst moest, zodat hij in het weekend op de sterrenwacht kon werken. Hij financierde zijn promotietraject vervolgens zelf, hoewel het fonds had aangeboden hem hierbij te willen ondersteunen. Deze briljante

Alexander Ollongren.

student theoretische sterrenkunde groeide uit tot hoogleraar en hij speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van het vak informatica in Nederland.

Ook Robert Huygens, student klassieke talen, kon gedurende zijn hele studie- en promotietraject rekenen op een studiebeurs van het fonds. In 1960 ontving hij 1000 gulden voor het drukken van zijn proefschrift. Na zijn afstuderen kreeg hij een aanstelling aan de universiteit van Leiden en later werd hij daar hoogleraar Latijnse taal- en letterkunde van de Middeleeuwen. Het fonds verleende hem gedurende zijn hele leven subsidies voor zijn werk en publicaties. Zo kon hij zich op zijn reizen door

Syrië laten bijstaan door een assistent. Huygens (1931-2022) was heel dankbaar voor alle financiële steun in zijn academische carrière, en hij kwam tot op hoge leeftijd nog ‘buurten’ op kantoor.

Ten slotte ontvingen direct na de oorlog jaarlijks twee studenten uit het buitenland een beurs voor een studie internationaal recht in Nederland.

Hoe verder?

In 1950 verstrekte het fonds studiebeurzen aan 19 studenten, onder wie twee verwanten van Hendrik Muller. Het beschikbare bedrag van 56.560 gulden werd niet volledig benut.

Het fonds toonde zijn sociale gezicht met de hulp aan een student die als kind na de scheiding van zijn ouders bij een ander gezin was ondergebracht. Deze student, 32 jaar oud inmiddels, was aanvankelijk pater bij de Jezuïeten en werkzaam als missionaris in Brits-Indië. In 1949 trad hij uit de rooms-katholieke kerk en wilde hij een opleiding tot kerkelijk werker volgen binnen de protestantse kerk. Hij was echter zo arm dat hij aan het bestuur van het fonds vroeg of iemand een gedragen pak, ondergoed en sokken voor hem had. Het bestuur gaf hem 200 gulden om kleding te kopen en 125 gulden voor de aanschaf van een fiets, zodat hij van Hilversum naar zijn studie in Utrecht kon reizen.

Een andere student ontving naast zijn toelage geld voor boeken. Het bestuur kocht een microscoop en leende deze aan hem uit.

Het bestuur opereerde in 1952 een keer als bank. Een studente beklagde zich omdat haar vader, een zakenman, regelmatig

geen geld naar haar overmaakte. Het bestuur kwam met de vader overeen dat hij het bedrag aan het fonds zou overmaken. Het fonds schoot het bedrag maandelijks op tijd aan zijn dochter voor. Toen de vader ook bij het fonds in gebreke bleef, ontstond er een schuld die de dochter wilde afbetalen. Kort daarna overleed de vader, en moest de dochter na het afronden van haar studie geneeskunde aan het werk om haar familie te ondersteunen. Ze stopte met haar studie kinderpsychiatrie. Daarop besloot het bestuur haar de schuld kwijt te schelden. In de notulen van de bestuursvergadering werd vermeld: 'Ze is getrouwd met een jongmens dat in dienst is en daarna ook dokter wordt'.

In de jaren na de oorlog kampen veel studenten met persoonlijke problemen. Veel jonge mensen waren ziek geworden of hadden last van psychische problemen en eenzaamheid omdat ze alleen in Nederland verbleven terwijl hun ouders in Indonesië woonden. Sommige studenten worstelden met het oorlogsverleden van hun ouders of verbraken het contact. Velen klopten aan bij het Mullerfonds. Er was voldoende geld om de aanvragen te honoreren en het bestuur kon bij het toekennen van studiebeurzen soms iets extra geven.

Uit de notulen van januari 1951: 'sinds de vorige vergadering is via de commissie voor bijzondere noden te Leiden het verzoek ingekomen een studiebeurs te geven aan je mej. J.v.d. B te Leiden. Zij is de dochter van een notaris te Semarang, die vrijwel alles wat hij bezat in de oorlog verloren heeft. Hij is met zijn vrouw, dochter en 2 jongere zoons gerepatrieerd en woont in een zeer klein bovenhuis op de Valkenboskade, waar voor de dochter geen plaats is. De vader tracht als belastingconsulent het onderhoud van zijn gezin te verdienen. Het meisje is zeer intelligent en ijverig, maar heeft fysiek zeer geleden in de kampjaren. Zij is medicijnen gaan studeren en deed na 6 maanden haar 1e deel kandidaats-examen. Daarop volgde

een periode van erg sukkelen met haar gezondheid, vooral hevige hoofdpijnen, zodat zij tijdelijk de medicijnenstudie op moest geven en naar scheikunde overging. Zij hoopt dit jaar haar kandidaatsexamen scheikunde te doen en in September verder te gaan met medicijnen. Haar gezondheid is nu veel beter, maar zij moet zeer veel extra voeding hebben. Mej. Loder stelde zich op de hoogte van haar financiële toestand en het bleek, dat zij zeer gebukt gaat onder een schuld van f 504, ontstaan in de tijd van haar ziekte. Mej. Loder stelt voor deze schuld voor haar te betalen en haar jaargeld per 1 Januari te brengen op f 1800 wegens de hoge kosten van haar voeding. Dit wordt besloten.'

Halverwege de jaren 50 moest het bestuur vanwege het toenevende aantal studiebeursaanvragen een strenger selectiebeleid gaan voeren. In 1954 ontvingen 38 studenten een beurs met een toezegging voor meerdere jaren.

Naarmate het rendement toenam werden de bedragen voor studiebeurzen verhoogd. Ook inflatie was hierbij een paar keer een argument. Zo ontvingen studenten in 1955 naast het collegegeld een jaarlijkse toelage van 2.100 gulden .

Een van de studenten die een studiebeurs ontving van het 'Vaderlandsch Fonds' was Johan Jansen (1936). Geboren in Batavia was hij op 10-jarige leeftijd met zijn moeder en jongere broer en zus uit Indonesië in Amsterdam terechtgekomen. Via een 'oom' die 'via via' voorzitter de Monchy kende, werd de moeder van Johan aangemoedigd een brief te sturen naar de secretaris van het fonds, juffrouw Loder. Mevrouw Lely ontving hem daarna op de Stienhovenstraat. Gezien de financiële situatie thuis (vader was omgekomen in een kamp) kreeg hij jaarlijks een beurs om zijn studie geneeskunde af te ronden. Hij moest elk jaar verslag komen doen over zijn vorderingen. Hij kan zich

herinneren dat mevrouw Lely hem open vragen stelde en hij vrijuit kon praten over studie en leven. Zij vond het leuk te vernemen dat hij naast zijn studie praeses was van zijn dispuut en praeses in de senaat van het Amsterdams Studenten Corps. Ook was hij een goede roeier. Als lid van Nereus werd hij Nationaal kampioen in 1956 en 1958. Na zijn studie werd hij orthopeed in een ziekenhuis in Hoogeveen. In 2023 deed hij als dank voor alle hulp een financiële gift aan het Mullerfonds.

J.C. Jansen.

In het verleden wees het bestuur sommige aanvragen voor studiebeurzen bij voorbaat af, bijvoorbeeld als het om rooms-katholieke studenten ging of als de aanvrager als minder getalenteerd werd beschouwd.

Mannelijke studenten kregen vaak het dringende advies om lid te worden van een studentencorps, omdat dit goed zou zijn voor hun persoonlijke ontwikkeling. Als een student dit weigerde en geen alternatief voorstelde, wees het bestuur de aanvraag voor een beurs af of trok deze later in. Dat gebeurde ook als studenten slechte studieresultaten meldden.

Er was een geval waarin een student weigerde lid te worden van de studentenvereniging SSR. Bestuurslid professor Posthuma had hem dit als voorwaarde gesteld voor het voortzetten van de beurs. 'Deze jongeman maakt een zeer weinig menselijke indruk en wanneer hij weigert aan het studentenleven deel te nemen, lijkt de kans dat hij zich tot een bruikbaar mens zal ontwikkelen, klein', aldus Posthuma. Ook bestuurslid Muller

vond het onsympathiek van de student om de beurs te aanvaarden, terwijl hij de voorwaarde negeerde. De student mocht zijn beurs behouden tot het einde van het academisch jaar, maar daarna stopte de hulp van het fonds. Hem werd tevens meegedeeld dat er geen beroepsmogelijkheid was tegen deze beslissing.

Aan het lidmaatschap van een studentenvereniging hechtte het bestuur grote waarde, al waren er grenzen. In 1968 vroeg een student extra geld om lid te kunnen worden van een commissie van het studentencorps. Dit verzoek werd afgewezen, maar het bestuur stelde voor dat zijn ouders een lening tegen 3% bij het fonds konden afsluiten om hun zoon te helpen. In datzelfde jaar had de secretaris een afspraak gemaakt met de chef van de afdeling rijksstudietoelagen van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Er werd overeengekomen dat het fonds 1000 gulden kon schenken aan studenten die lid wilden worden van het corps of van een andere erkende studentenvereniging, zonder dat dit ten koste zou gaan van hun rijksbeurs.

In de loop van de tijd stelde het bestuur van het fonds strengere criteria voor aanvragen van vrouwelijke studenten. In een gezin waar de vader, enige weken voor zijn aanstelling tot hoogleraar, plotseling was overleden, werd de aanvraag voor een studiebeurs voor de dochter in 1958 afgewezen. Het bestuur kreeg de indruk dat 'dit meisje met een niet-universitaire opleiding zeker even tevreden zal zijn'. Haar broertje kreeg een jaar later 400 gulden per jaar als aanvullende beurs. Een studente geneeskunde die was gezakt voor haar kandidaatsexamen kreeg direct daarna het advies een analistenopleiding te gaan volgen. Hiervoor wilde het fonds wél financiële ondersteuning bieden. De studente volgde dit advies op en maakte snel vorderingen, zoals blijkt uit de notulen van 1953.

In 1956 kreeg de eerste hbo-student een beurs van het fonds. Het betrof een excellente studente Nederlands aan de School voor Taal- en Letterkunde. Ze had haar middelbare school afgesloten met een 10 voor Nederlands. Haar ouders konden haar studie niet financieren, en ze werkte naast haar studie parttime in een boekhandel. Het bestuur wilde dat ze zich volledig op haar studie kon richten en betaalde haar een bedrag dat overeenkwam met de inkomsten uit haar bijbaan én haar reiskosten. Eén bestuurslid was zeer onder de indruk van haar talenten en merkte op dat ‘het enige bezwaar dat hij voor haar toekomst zag, haar accent was, maar dat dit in zijn ogen op den duur wel weggenomen zou worden’.

Er was geen bezwaar tegen mo-opleidingen, vooral niet voor vrouwelijke studenten, maar aanvragen voor universitaire studies kregen bij toekenningen altijd voorrang.

Secretaris juffrouw Loder, stelde strenge criteria op voor het toekennen van beurzen. Ze maakte zich namelijk zorgen over het groeiend aantal studenten en de daarmee gepaard gaande toename van haar werkzaamheden. Alle studenten kwamen immers op bezoek. Ze besloot daarom vanaf 1951 referenties na te trekken nádat er een toezegging was gedaan in de vergadering.

Aan het eind van de jaren 50 werd besloten het agendapunt ‘berichten over bursalen’ toe te voegen aan de toekenningscriteria. Naast de schoolcijfers moest ook de sociale achtergrond van de aanvrager in de beoordeling meegewogen worden.

In 1955 ontstond er tijdens een vergadering een discussie over de sociale achtergrond van de studenten. Juffrouw Loder merkte op dat veel studenten uit eenvoudige en arbeidersgezinnen inmiddels de kans kregen om te studeren, maar dat er ‘de behoefte bleef bij gestudeerden uit de bourgeoisie en bij voorkeur intellectuele milieus’. Ze vond deze ‘sociale indicatie’ van

groot belang bij het toekennen van beurzen. Dit betekende dat studenten uit gegoede en intellectuele kringen voorrang moesten krijgen. Bestuurslid Patijn, jeugdvriend van Muller, benadrukte het belang van intellectuele bekwaamheid. De voorzitter wilde niet generaliseren, maar gaf aan in de toekomst de ‘maatschappelijke stand’ iets zwaarder te laten wegen dan de cijfers.

In 1957 maakten de notulen melding van een kandidaat uit een ander milieu dan normaal gesproken door het fonds werd geselecteerd. Maar: ‘hij maakte een buitengewoon sympathieke indruk, was zeer weinig burgerlijk en had een uitgesproken persoonlijkheid.’ De student (theologie) werd nadrukkelijk gevraagd lid te worden van het Amsterdams Studenten Corps, maar dat weigerde hij. In plaats daarvan stelde hij voor lid te worden van SSR, Societas Studiosorum Reformatorum, een studentenvereniging op gereformeerde grondslag. Hiermee ging het bestuur akkoord. De student werd na zijn studie predikant en bleef dit tot de herfst van 2017.

Het bestuur vond de sociale achtergrond van de bursalen dus heel belangrijk. Men verwees daarbij naar het testament van Hendrik Muller, zoals genotuleerd op 26 juli 1955. Maar Muller zelf heeft zich nooit zo expliciet uitgelaten over de criteria voor toekenning van beurzen.

Hendrik Muller liet in zijn testament opstellen: ‘Ik denk thans niet in de eerste plaats aan de lagere klassen, daar die thans door de Overheid worden verzorgd, maar in de voornaamste plaats aan de geheele of gedeeltelijke opvoeding en opleiding van Protestantsche Nederlanders, die bijzondere gaven blijken te hebben, waardevolle diensten schijnen te zullen kunnen bewijzen aan ons Volk en wier Ouders de middelen missen voor een doeltreffende opleiding.’

In 1960 ontvingen 52 mannelijke en 8 vrouwelijke studenten een studiebeurs, onder wie soms meerdere kinderen uit hetzelfde gezin.

In 1962 selecteerde het bestuur 66 studenten voor een beurs, van wie 10 vrouwen. Bijna de helft studeerde in Leiden. Van de 66 studenten studeerde 45% geneeskunde.

Het Mullerfonds werkt vanaf 1963 zo nu en dan samen met de Fundatie van Renswoude in Den Haag. Een van de eerste gezamenlijke acties was het bieden van hulp aan de later bekend geworden Nederlandse bas-bariton Marco Bakker. Mevrouw Lely beschreef hem als 'een buitengewoon aardig en boeiend persoon, die met een combinatie van grote bescheidenheid en zelfverzekerdheid over zijn beroep en kunnen spreekt'. Bakker ontving een beurs ter overbrugging van 3 tot 10 maanden totdat hij een aanstelling kon krijgen bij een operagezelschap. Met die beurs kon hij zijn schuld aan zijn zanglerares afbetalen en nog wat lessen krijgen.

Tijdens de jaren 60 veranderde er veel in de maatschappij en ook het Mullerfonds ontkwam daar niet aan bij het beoordelen van de aanvragen. Het aantal studenten aan de universiteiten nam toe. De band met een aantal studenten werd lossier. Sommige studenten veranderden van studie en stad en verloren hierdoor het contact met het fonds. Maar als er op brieven of telefoontjes van de secretaris niet meer werd gereageerd, werd de studiebeurs stopgezet. Steeds meer studenten waren afkomstig uit gebroken gezinnen, kregen psychische klachten of hadden drugsproblemen.

Door de ogen van nu leek het bestuur toen streng en veeleisend in het beoordelen van de aanvragen en in het onderhouden van de relaties met de bursalen, maar soms had het engelengeduld. Neem de student geneeskunde, door juffrouw Loder omschre-

ven als iemand met een ‘beschaafd optreden, bescheidenheid, gepaard met ambitie’. Hij studeerde sinds 1957, maar het bleek een lijdensweg, telkens moest hij examens overdoen. Zijn beurs werd in 1962 stopgezet, maar weer voortgezet toen hij – na drie keer zakken – in 1963 slaagde voor zijn kandidaatsexamen. Zijn moeder overleed in 1965, zijn resultaten bleven slecht, hij werd omschreven als een ‘zoekende ziel’, hij werd boeddhist. In 1966 kreeg hij nog een jaar respijt omdat hij weer was gezakt, nu voor zijn doctoraal. In 1967 werd de toelage definitief gestopt. Het bestuur concludeerde dat ‘de studie voor deze student een groot fiasco was. Voor hem en voor het fonds’.

Het kwam voor dat een student iets anders wilde dan wat de ouders voor ogen hadden. Zo was er een studente die kunstgeschiedenis wilde studeren, terwijl haar moeder vond dat ze beter voor rechten kon kiezen. Dit leidde ertoe dat de ouders hun studiefinanciering stopzetten. Gelukkig kon het bestuur deze studente te hulp schieten.

Een andere studente wilde graag sociologie studeren aan de Universiteit van Groningen, maar kreeg daarvoor geen financiële steun van haar streng gereformeerde vader. Haar dominante moeder wilde dat ze verpleegster zou worden. De studente kon een jaar lang geen beurs van de overheid krijgen. Het fonds heeft haar geholpen, in samenwerking met de Fundatie van Renswoude.

In 1967 startte het bestuur met het toekennen van beurzen aan studenten die in het buitenland wilden studeren, bijvoorbeeld een studie Frans aan de Sorbonne, geneeskunde in Brussel of een studie ontwikkelingssamenwerking aan het SOAS (School of Oriental and African Studies), een universiteit in Londen.

Er volgde aanpassing van de hoogte van de beurzen aan inflatie en andere factoren. De meeste studenten konden (vrijwel) geheel studeren van het geld van de stichting.

Er waren drie bestuursleden die wilden dat de toegekende beurs maximaal 70% van het door de student ingediende begrotingstekort dekte. Het bestuur ging hier niet in mee, maar besloot in 1975, gezien de onrust op de financiële markten en het grote aantal studenten dat een beurs ontving, om nieuwe aanvragen strenger te beoordelen. Ook werd het bestuur kritischer ten opzichte van langstudeerders en beëindigde de toelage van een 11e-jaars geneeskundestudent.

In de jaren 80 vond er een verschuiving plaats in de verdeling van studiebeurzen in Nederland. Steeds meer geld kwam beschikbaar voor studenten die hun master of PhD in het buitenland wilden afronden, in plaats van voor studenten die in Nederland studeerden. De door het fonds verstrekte bedragen waren hoog, bijvoorbeeld 9.000 gulden voor een studie in Oxford en 10.000 gulden voor een studie aan de London School of Economics in 1979.

De internationalisering van studenten nam in die jaren snel toe, maar het bestuur hield rekening met studenten die in Nederland studeerden, zoals conservatoriumstudenten die een aanvraag konden doen voor hun laatste jaar. Er kwam steun voor studenten aan andersoortige hbo-opleidingen zoals toerisme, hts en zelfs de academie voor eurutmie. Daarnaast werden er leningen en beurzen verstrekt als bleek dat studenten in financiële problemen kwamen omdat ze de rijksbeurs moesten terugbetalen.

Het besluit om behalve studiebeurzen leningen aan studenten te verstrekken, had te maken met de toename van het aantal studenten. In 1980 kregen voor het eerst 18 studenten naast hun

beurs een lening, totaal 311.630 (omgerekend in) euro. Om in aanmerking te komen voor een lening moesten zij jaarlijks een schuldbekentenis ondertekenen. Bij hogere bedragen werd ook meteen een aflossingsregeling getroffen. Het aantal leningen liep op tot 47, maar met een lager totaalbedrag (247.492 euro). De toename van het aantal leningen had een grote impact op de administratie. Helaas verliep de terugbetaling vaak traag en stroef. Om hier iets aan te doen, vernieuwde het bestuur het leningscontract en benadrukte de verplichting tot snelle terugbetaling. Het was te ingewikkeld om rente te vragen bij achterstallige betalingen. Wel stelde het fonds een clause op waarin stond dat de lening per direct opeisbaar zou zijn als terugbetaling uitbleef.

In 1997 waren er nog 9 studenten met een lening, maar daarna steeg het aantal opnieuw, met een totaalbedrag van 54.180 euro. Uiteindelijk besloot het bestuur vanwege alle besommeringen, te stoppen met het verstrekken van leningen. In 2007 stonden er nog 7 leningen open en uiteindelijk werd het openstaande bedrag van 6906 euro in 2008 afgeboekt.

Sinds 1982 speelde de religieuze achtergrond van de aanvragers geen rol meer, maar was het nog wel gebruikelijk om die achtergrond te vermelden. Zo is te lezen dat een joodse studente in dat jaar een lening kreeg. Leeftijd werd vanaf die tijd echter wel een belangrijke factor. Een student van 31 werd afgewezen, simpelweg omdat hij te oud was.

Het fonds had voortdurend oog voor talent in technische studies. Wubbo Ockels was zo'n student natuurkunde en ruimtevaart in Groningen die vele jaren financiële steun kreeg van het fonds, ook toen hij zijn studie ruimtevaart voortzette in de Verenigde Staten. Behalve een bekende Nederlandse astronaut was hij later hoogleraar aan de TU Delft.

Er zijn tal van oud-bursalen die een prachtige carrière

hebben gemaakt. Ze werden rechter, hoogleraar, diplomaat, specialist, kinderboekenschrijver, vice-premier, architect, minister, violist bij een belangrijk Nederlands orkest en CEO van een groot internationaal bedrijf.

Ooit steunde het fonds een student bij diens juridische procedure tegen zijn universiteit. Hij studeerde bedrijfskunde en wilde tegelijkertijd zijn kandidaats bouwkunde afronden. Dit stuitte op verzet bij de universiteit. De student besloot naar de rechter te stappen en won de zaak. Het bestuur betaalde de kosten en stuurde de advocaat als dank een mooie doos wijn.

In de jaren 80 was er een enorme toename van aanvragen van studenten die voor hun stage naar het buitenland wilden. Soms reisden ze naar de meest bijzondere plekken, zoals Nepal, Nigeria, Sri Lanka, Mexico, Indonesië en de ABC-eilanden. De toename van aanvragen was dermate groot dat de korte levensbeschrijving en motivatie vanaf die tijd niet langer in de notulen vermeld werden. Als gevolg van de groei besloot het fonds in 1985 om niet langer het hele bestuur over de aanvragen te laten oordelen, maar de voorzitter en secretaris te machtigen dit voortaan samen te doen. Dit leidde uiteindelijk tot de vorming van de Kleine Commissie.

Aanvankelijk waren de aanvragers voor buitenlandse stages van de Universiteit Wageningen bij het fonds sterk oververtegenwoordigd. Het bestuur nam toen de beslissing om de studentendecanen van deze universiteit in te schakelen om de aanvragen te beoordelen en door te sturen. Dit besluit heeft de basis gelegd voor de huidige praktijk, waarin studenten van alle opleidingen hun aanvraag voor een stage moeten laten beoordelen door de studentendecaan van hun universiteit. Ook nu zijn de contacten met de studentendecanen zeer goed en is er jaarlijks overleg tussen particuliere fondsen en studentendecanen.

In de jaren 80 werden aanvragen op het gebied van muziek beoordeeld door de Koninklijke Vereniging van Toonkunstenaars. Onduidelijk is echter of de adviezen van de Vereniging bindend waren voor het uiteindelijk besluit.

Het fonds bestond inmiddels al zo lang dat ook de tweede generatie uit hetzelfde gezin of dezelfde familie in aanmerking kwam voor een beurs. Zo kreeg eerst de vader en later zijn dochter een beurs voor een zangstudie.

In 1952 ontvangt een geneeskundestudent gedurende zijn gehele studietijd in Leiden een beurs. Hij is de zoon van een voormalig grootindustrieel die voor en in de oorlog lid is geweest van de NSB. De student heeft erg geleden onder de activiteiten van zijn vader. Zijn vader heeft in detentie gezeten, zijn ouders zijn gescheiden, en hijzelf heeft deelgenomen aan een knokploeg van het verzet. Twee bekende hoogleraren uit die tijd ontfermen zich over hem en willen zijn mentor zijn. Zijn moeder verhuurt kamers om in hun onderhoud te voorzien, er kan geen aanspraak gemaakt worden op het kapitaal van het bedrijf.

23 jaar later krijgt zijn neef, de zoon van zijn zus, ook een studiebeurs. Ook deze jongen heeft te lijden onder het NSB-verleden van zijn grootvader. Zijn ouders zijn gescheiden en zijn moeder werkt als secretaresse aan de universiteit. De aandelen uit het familiebedrijf mogen niet verkocht worden. Het bedrijf is overigens in 1973 failliet verklaard.

In 1990 ging het financieel gezien erg goed met de rendementen van het fonds. De financiële steun aan zeer getalenteerde studenten ging onverminderd door. Sommigen van hen ontwikkelden zich tot hoogleraar aan buitenlandse universiteiten. Bovendien bleven steeds meer studenten in het buitenland wonen en werken.

Tegelijkertijd bleef het aantal aanvragen voor een beurs voor een buitenlandse stage toenemen. Daarom besloot het fonds strengere richtlijnen in te voeren. Alleen studenten met een aanvullende beurs kwamen hier voortaan voor in aanmerking. Daarnaast moesten ze een cijfergemiddelde van minimaal een 7 hebben. Later, onder het voorzitterschap van Sijbren Cnossen, werd dit verhoogd naar een 7,5.

In de jaren 90 en daarna – de economisch ‘gouden beleggingsjaren’ – besteedde het fonds jaarlijks meer dan een miljoen gulden aan beurzen en subsidies. Tegelijkertijd bleef het aantal aanvragen gestaag groeien. Het bestuur besloot daarom nog strengere criteria te hanteren. Zo luidde een voorstel om alleen studenten te ondersteunen die al een rijksbeurs hadden en dus een studieschuld hadden opgebouwd, maar die niet in staat waren om een lening af te sluiten. Bovendien wees het bestuur aanvragen voor een MBA in het buitenland af, omdat Nederland zelf hoogwaardige MBA-opleidingen bood, zoals Nyenrode en Erasmus.

Een nieuw type student in die tijd was de auditor (die alleen de hoorcolleges volgde, maar niet de intentie had een diploma of graad te halen). In 1992 kende het bestuur in totaal 100.000 gulden toe aan studenten die hun studie als auditor wilden voortzetten.

Het aantal studenten dat financiële steun kreeg voor hun studie in Nederland nam in deze periode gestaag elk jaar af door studiefinanciering vanuit de overheid.

Het bestuur voerde regelmatig discussies over hoe om te gaan met de grote hoeveelheid aanvragen voor studeren in het buitenland. Overwogen werd om alleen studenten wiskunde, chemie en techniek een studiebeurs te verlenen, omdat Nederland behoefte had aan mensen met deze kennis. Uiteindelijk besloot het bestuur om in deze kwestie niet selectief te zijn.

In 1995 constateerde het bestuur dat het aantal hoog getalenteerde studenten die in aanmerking kwam voor een beurs afnam. Men stelde bovendien vast dat veel studenten naast hun studie werkten, wat van invloed kon zijn op hun prestaties. Om deze trend te keren, overwoog men wederom strenger te selecteren en alleen de meest excellente studenten te belonen. Ook werd overwogen beurzen toe te kennen aan studenten uit Oost-Europa. Men schrapte de verplichting voor studenten om na hun studie naar Nederland terug te keren.

Doordat er steeds meer aanvragen binnenkwamen, ontstond er een grotere afstand tussen het fonds en de studenten. Studenten kwamen niet meer langs, maar werden alleen schriftelijk op de hoogte gehouden over de status van hun aanvraag.

Dat pakte niet altijd goed uit. In het jaarverslag van 1990 staat vermeld dat van 17 (van in totaal 198) beursstudenten, na het toekennen en uitbetalen van de beurs, ook na aanmaning, niets meer werd gehoord.

Een toekenning werd ingetrokken omdat een student dankzij toekenningen van andere beurzen geen financieel tekort meer had. De student spande een rechtszaak aan en kreeg de eerder toegekende beurs alsnog toegewezen en de kosten van zijn advocaat vergoed. Daarop besloot het bestuur de toekenningsbrief door een jurist te laten verbeteren. Dit resulteerde in de invoering van het begrip ‘garantiebeurs’: de betaling volgt pas nadat de student die in het buitenland wil gaan studeren, een kopie van zijn reisdocument heeft ingediend en een geactualiseerde begroting heeft opgesteld waarin alle toekenningen en afwijzingen van andere fondsen vermeld staan.

Vanaf de 21e eeuw stelt het fonds, vanwege het grote aantal aanvragen, een maximumbedrag vast voor elk type beurs. PhD-studenten ontvingen aanvankelijk maximaal 6.000 euro, later werd dit bedrag verlaagd naar 5.000 euro. Studenten die

voor een eerste master naar het buitenland gaan, ontvangen maximaal 4.000 euro.

Ook studenten die een tweede master wilden volgen, konden een beurs aanvragen, terwijl dit bij andere fondsen vaak niet mogelijk was. Vooral bestuurslid professor Inez de Beaufort was voorstander van het bieden van deze mogelijkheid.

Sinds 2012 worden de aanvragen voor de ‘grote’ beurzen (tot 5.000 euro) voor master- en PhD-studenten beoordeeld door de voorzitter en secretaris of diens plaatsvervanger. Het bestuur beoordeelt ongeveer 150 à 160 aanvragen, waarbij tijdens één vergadering tussen 350.000 en 400.000 euro aan studiebeurzen wordt toegekend. Het zijn allemaal excellente en veelbelovende studenten binnen hun vakgebied, variërend van wetenschap tot kunst en muziek. Sommigen breken al vroeg door, zoals kunstenaars en musici die na hun studie grote prijzen winnen of worden toegelaten tot prestigieuze vervolgopleidingen.

Sinds de Tweede Wereldoorlog is het aantal studenten aan de Nederlandse universiteiten enorm gegroeid, evenals het aantal beursaanvragen. Persoonlijk contact is daardoor verminderd, maar er zijn aanvullende initiatieven ondernomen, zoals het opzetten van een besloten Facebookgroep en het organiseren van borrels voor aankomende beursstudenten in Cambridge, Londen en Oxford, georganiseerd door aldaar verblijvende bursalen.

Bursalenborrel Cambridge 2021.

Tijdens de Covidperiode van 2020-2022 konden studenten niet naar het buitenland. Een aantal studenten kon geen gebruik van de toegekende beurs maken of moest de reis uitstellen. Het bestuur was coulant ten aanzien van dit noodzakelijke uitstel. Het fonds reserveerde 100.000 euro voor studenten die financiële problemen ondervonden als gevolg van de Covidmaatregelen. Deze studenten konden een aanvraag indienen via de studentendecaan, hoewel hier weinig gebruik van is gemaakt.

Hoewel het contact met de studenten inmiddels voornamelijk verloopt via telefoon en e-mail, zijn er nog steeds attente studenten die een bezoek brengen aan kantoor, of een ansicht-

kaart sturen en de naam van het Mullerfonds in hun cv vermelden om hun dankbaarheid en enthousiasme te uiten.

Trivia

Studenten die een studiebeurs aanvroegen, deden dit in een motivatiebrief met opgave van hun referenties. Vervolgens werden ze uitgenodigd voor een gesprek met een bestuurslid, meestal met de secretaris. In de jaren 70 werd deze procedure te omslachtig door de sterke toename van het aantal aanvragen. Daarom werd in 1981 een aanvraagformulier ontwikkeld dat op verzoek naar de aanvrager werd gestuurd, waarna deze kon worden uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek.

Het formulier is door de jaren heen verschillende keren

aangepast aan de veranderde criteria voor toekenningen. Tegenwoordig is het proces volledig gedigitaliseerd, waardoor het aanvragen van een studiebeurs eenvoudiger en efficiënter is geworden.

In 1961 was er een student die, ondanks talloze brieven en aanmaningen van de secretaris en penningmeester, gedurende een half jaar niets van zich liet horen. De secretaris besloot contact op te nemen met de hospita van de student. Zij verklaarde dat de student keurig aan zijn studie was en zijn toelage regelmatig van zijn bankrekening opnam. Desondanks besloot het bestuur de beurs stop te zetten.

Dankzij de opkomst van online zoekmachines, is het aanzienlijk eenvoudiger geworden om de informatie die door aanvragers wordt verstrekt, te verifiëren. Dit bleek bijvoorbeeld uit een situatie waarin een excellente student geneeskunde, die al in de Verenigde Staten verbleef voor zijn studie, een aanvraag deed voor extra financiering voor een onderzoek aldaar. Zijn aanvraag werd afgewezen nadat hij op Facebook had gemeld een retourtje Hawaï te hebben geboekt.

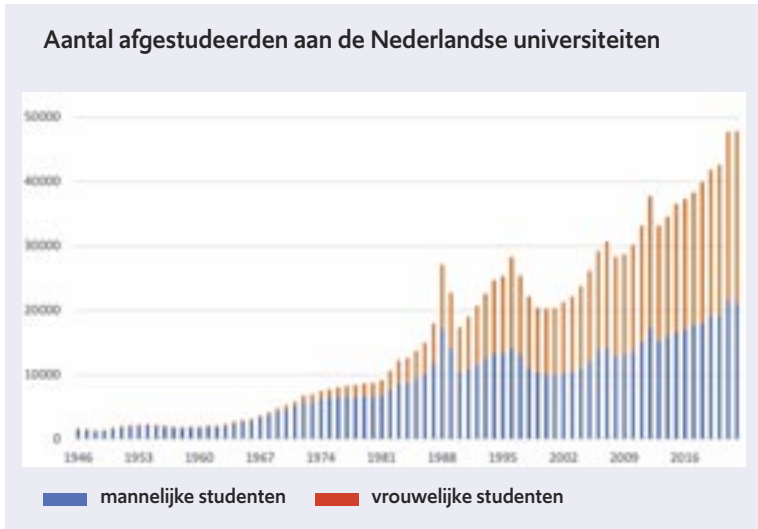
In 1946 telde Nederland ongeveer 32.000 studenten. Dit aantal is na de Tweede Wereldoorlog snel toegenomen door de groeiende vraag naar hoger opgeleide werknemers. In 1950 was het aantal studenten toegenomen tot ongeveer 45.000. Dit kwam voort uit de uitbreiding van het aantal universiteiten en hogescholen, de toenemende welvaart en het groeiend besef van het belang van hoger onderwijs voor de ontwikkeling van het land.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog bestond de studentenpopulatie voornamelijk uit mannen. Pas in de jaren 70 en 80 begon het aantal vrouwelijke studenten te groeien. De oudste beschikbare gegevens over de verdeling tussen mannen en vrouwen

onder studenten in Nederland stammen uit de jaren 60. In 1960 was ongeveer 15% van de studenten vrouw. In de jaren 70 nam het aandeel vrouwelijke studenten toe tot ongeveer 30% en in de jaren 80 steeg dit verder naar ongeveer 40%. In de jaren 90 en 2000 steeg de groeicurve van het aandeel vrouwelijke studenten door tot meer dan 50% en deze trend zette zich door in de 21e eeuw.

In 2020 studeerden er meer vrouwen (51% universitair en 55% hbo) dan mannen. Bij de studies geneeskunde en psychologie is het percentage vrouwelijke studenten nog hoger.

Daarnaast groeit de diversiteit van de studentenpopulatie, met een stijging van het aantal studenten met een migratieachtergrond en studenten met een beperking.

Bijzondere studenten na 2000

Charl Landvreugd, Hoofd Onderzoek & Curatorial Practice van het Stedelijk Museum Amsterdam, Bestuurslid van de Akademie van Kunsten van de KNAW, heeft een MA-studie Modern Art aan Columbia University in de vs afgerond en zijn PhD behaald aan het Royal College of Art in Londen. Hij ontving studiebeurzen in 2008 en 2014.

Kan je kort je ontwikkeling schetsen en het moment om naar de vs te gaan?

Vanuit een achtergrond waarbij ik mijn middelbare school niet had afgemaakt, besloot ik rond mijn dertigste te gaan studeren. Mijn bachelor heb ik in Londen voltooid aan Goldsmiths. Hier ontstond de wens om me verder te ontwikkelen op theoretisch vlak.

De vragen die ik destijds stelde, konden niet in Nederland beantwoord worden vanwege vooroordelen in het onderwijsstelsel. Daarnaast wordt er in het Angelsaksisch gebied positiever gekeken naar 'late' studenten. Op Columbia University in New York heb ik uiteindelijk mijn plek gevonden.

Hoe heeft de tijd in de vs jou gevormd tot wie je nu bent?

Het heeft me duidelijk gemaakt dat de Europese en met name de Nederlandse cultuur erg verschilt van de Amerikaanse als het gaat om sociale gevoeligheden. Deze gewaarwording is

leidend geweest in mijn onderzoek en heeft scherpte gebracht in de vragen die ik had rondom cultureel burgerschap. Dit komt nu van pas bij het nadenken over Europees burgerschap in al zijn facetten.

Wildeste je altijd terugkomen naar Nederland?

Mijn doel is altijd geweest om een bijdrage te leveren aan de lokale en Europese kunstscene. Daarom was het voor mij vanzelfsprekend om uiteindelijk terug te keren naar Nederland.

Waar sta je nu?

Het onderzoek dat ik in de Verenigde Staten heb gedaan, legde de grondslag voor mijn promotieonderzoek aan het Royal College of Art in Londen, gericht op het vakgebied van curating. Deze internationale academische ervaring heeft mij in staat gesteld om een leidinggevende functie in de Nederlandse museumsector te bekleden.

Kan je je intelligentie en creativiteit kwijt in je huidige baan?

In mijn rol als Hoofd Onderzoek en Curatorial Practice bij het Stedelijk Museum in Amsterdam, vind ik volop ruimte om de kennis en creativiteit, die ik in mijn opleidingen heb opgedaan, toe te passen. Dit is vooral merkbaar in de manier waarop ik bijdraag aan het bepalen van de koers van het museum.

Wat is tot nu toe de mooiste tijd in je leven geweest?

Mijn verblijf in New York behoort tot de hoogtepunten. Een bijzonder moment was toen ik samen met de bewoners van 125th Street de verkiezing van Obama tot president van de Verenigde Staten vierde.

Renee Hoekzema, Assistent Professor Mathematics VU Amsterdam heeft twee keer een studiebeurs gehad van het fonds. In 2012 voor haar PhD in de Paleontologie aan de universiteit van Oxford en twee jaar later voor een PhD Mathematics aan dezelfde universiteit. Vanwege haar ondubbelzinnig talent heeft het fonds voor haar een uitzondering gemaakt om twee keer een beurs te geven voor een PhD. Daarvoor heeft ze twee masters, Mathematical Sciences en Theoretical Physics, cum laude afgerond aan de Universiteit Utrecht.

Is de tijd in Oxford voor jou cruciaal geweest voor je ontwikkeling, wetenschappelijk, maar ook persoonlijk?

Zeker, zowel tijdens mijn twee PhD's als later toen ik er terugkwam als postdoctoraal onderzoeker. Ik kom er nog steeds regelmatig en ik werk samen met mensen aan de universiteit daar. Het feit dat ik twee keer kon promoveren,

en nog wel aan zo'n topuniversiteit, maakt dat ik een erg uniek profiel heb als wetenschapper. Academies zitten vol met gefocuste specialisten, en ik denk dat ik iets toevoeg als generalist met mijn onderzoeksachtergrond in wiskunde, natuurkunde, en bio(geo)logie.

Wat hebben studiebeurzen zoals die van het Mullerfonds voor jou betekend? Alleen financiële hulp of ook een beetje erkenning?

Het feit dat het Mullerfonds ook het belang van de dubbele opleiding zag en mij twee keer wilde steunen, voor beide promoties (in paleontologie en algebraïsche topologie), vond ik heel bijzonder.

Waar sta je nu en hoe zie jij je toekomst?

De focus van mijn onderzoek ligt op topologische invarianten van gladde vormen. Ik onderzoek abstracte eigenschappen die helpen met classificatie, maar ook links met de natuurkunde van supergeleiders, en toepassingen op biologie, zoals het ontwikkelen van analysemethodes voor single cell transcriptomics of de theorie van afstammingsbomen voor co-evolutie (bijvoorbeeld van parasieten en hun gastheer). Ik hoop dat ik door kan gaan met het verbinden van verschillende vakgebieden, door het leiden van onderzoeksprojecten zowel in de pure wiskunde, als in directe interactie met wetenschappers in andere vakgebieden. En ik hoop zo bruggen te vormen binnen de wetenschap en mensen aan elkaar te verbinden. Ook zet ik mij in voor de positie van vrouwen in de wiskunde en de wetenschap: zo leid ik nu bijvoorbeeld een groep jonge vrouwelijke wiskundigen voor Women in Topology, een samenwerkingsproject dat early career onderzoekers van genderminderheden ondersteunt in hun carrière.

Wat bijzonder dat je naast een wetenschappelijke carrière in de wiskunde je ook nog ontwikkelt als kunstenaar!

Ik schilder en teken veel, ik heb altijd een schetsboekje bij me en een kleine aquarelset. Tijdens mijn PhD's in Oxford was ik altijd aan het tekenen tijdens lezingen. Sinds kort schilder ik ook met olieverf. Het is mijn wens om me in de toekomst verder te ontwikkelen in de kunst. Ik ben opgegroeid in een kunstenaarsgezin dus liefde voor kunst is me met de paplepel ingegoten (een mix van kunst en wetenschap eigenlijk, mijn moeder is kunstenares en mijn vader zat in de natuurkunde maar tekende en schilderde ook graag).

Wat is de mooiste tijd in je leven?

De mooiste tijd van mijn leven is nu. Ik verbaas me erover hoe het mogelijk is dat ik mij nog altijd verder kan ontwikkelen,

dat ik me nog elke dag voel als een kind in een speeltuin, van alle dingen die ik kan leren, maar met steeds meer mogelijkheden tot mijn beschikking om mijn eigen pad vorm en richting te geven. Het is de uitdaging, ik denk voor iedereen, om groeiende verantwoordelijkheden te balanceren met de vrije geest die nodig is om inspirerende kunst of baanbrekend onderzoek neer te zetten.

Hubert de Launay, vioolbouwer en -restaurator en oprichter van de Hendrik Jacobs Foundation, heeft in 2007 en in 2008 een studiebeurs gekregen voor zijn opleiding tot vioolbouwer aan het West Dean College in Engeland en in 2021 voor zijn onderzoek en oprichting van de Hendrik Jacobs Foundation. Hubert de Launay heeft als onderdeel van zijn opleiding aan het West Dean College de uitgebreide collectie van vroege Nederlandse strijkinstrumenten onderzocht in het Kunstmuseum in Den Haag. De Hendrik Jacobs Foundation faciliteert het onderzoek naar de geschiedenis van Nederlandse strijkinstrumenten en hun bouwers uit de 17e en 18e eeuw. Sinds 2019 heeft Hubert de Launay zijn eigen bedrijf.

Wat was je motivatie om vioolbouwer te worden?

Eerlijk gezegd weet ik niet beter. Al vanaf een jaar of tien was ik geïnteresseerd in muziekinstrumenten. Ik was eerst gefascineerd door djembés, maar vooral door gitaren. Vanaf mijn 14e wist ik het: ik wilde gitaarbouwer worden.

Na veel onderzoek en sollicitaties kwam ik uiteindelijk voor mijn stage voor het Hout- en Meubileringscollege in Amsterdam terecht bij twee contrabasbouwers. Door hun liefde voor het vak en hun diepgang en veelzijdigheid ben ik aangestoken om me bij het West Dean College verder te ontwikkelen. Het College staat op een landgoed waar studenten uit de hele wereld terecht kunnen om hun verschillende ambachten zoals instrumentenbouw, klokrestauratie en nog veel meer, te professionaliseren. Alle studenten streven ernaar meester te worden in hun vak. Dat bindt al deze verschillende studenten. Hier ben ik ook in aanraking gekomen met de geschiedenis van het vak.

Ik heb het idee dat dit de mooiste tijd van mijn leven was: op mijn 19e verhuizen naar het buitenland, studeren met gelijkgestemde mensen, een vak leren, mijn horizon verbreden en ongelooflijk veel lol hebben.

Hoe is je interesse voor de Nederlandse vioolbouw uit de 17e en 18e eeuw ontstaan?

Mijn interesse voor de geschiedenis van de Nederlandse vioolbouw was dus op West Dean gewekt, maar daar kwam ik er ook achter dat de weinige informatie allemaal van elkaar gekopieerd was en dat er eigenlijk nooit een diepgaand onderzoek is verricht. Na 4 jaar heb ik de spreekwoordelijke resetknop ingedrukt. Gesteund door mijn toenmalige baas John Dilworth in Londen, een van 's werelds bekendste vioolexperts en publicist, begon ik diepgravend onderzoek te doen naar de bronnen, de originele, onaangetaste instrumenten met originele signaturen. Dilworth had al lovend geschreven over Hendrik Jacobs, een vioolbouwer die in zijn tijd veel erkenning had en met zijn atelier gehuisvest was in dezelfde straat als beroemde kunst schilders.

Hoe denk je dat je toekomst eruit zal zien?

Naast mijn werk als vioolbouwer en -restaurator ga ik met de Hendrik Jacobs Foundation de komende 5 jaar onderzoek verrichten en publicaties maken. Het Mullerfonds heeft mij financieel gesteund bij de oprichting van deze stichting. Inmiddels heeft een ander fonds mij een heel grote subsidie gegeven om dit te realiseren. Er komen een expositie, concerten en een documentaire.

Ook heb ik plannen om de eerste Nederlandse vioolbouwschool op te richten, een soort atelier waar ik een of twee leerlingen het vak kan overdragen in een periode van 4 jaar.

Ik bouw dus zelf ook nog steeds muziekinstrumenten, gebaseerd op de oude Nederlandse stijl en constructies, maar met mijn eigen persoonlijke toevoegingen.

Als je me nog een keer zou vragen naar de mooiste tijd van mijn leven, dan zie ik die ook in de toekomst: gegevens verzamelen, antwoorden op vragen waar ik al zo lang mee rondloop, werken met een volledig en serieus team. Over 5 jaar zullen mensen verbaasd zijn en zeggen: hoe hebben we dit erfgoed ooit over het hoofd gezien?! Want vergis je niet, in een tijd zonder radio en Spotify waren muziekinstrumenten een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven.

Thirza Loffeld, WildHub Community Manager, ontving studiebeurzen in 2010 en 2019. Na een hbo-opleiding in Dier- en Veehouderij volgde zij de masterstudie (MSc) Primate Conservation aan de Oxford Brookes University in Engeland. Thirza kwam voor een gesprek, omdat haar vooropleiding niet helemaal paste bij de toekenningscriteria van het fonds. Haar bevlogenheid was zo groot dat ze toch een studiebeurs heeft gekregen, en met succes!

Thirza liep tijdens haar bachelor stage bij Chimfunshi wildlife orphanage in Zambia waar ze gedragsonderzoek deed naar chimpansees en met name naar de relatie tussen moeder en kind. Ook deed ze als vrijwilliger een jaar lang onderzoek bij het Jane Goodall Instituut Nederland naar de opvang van

chimpansees in dierentuinen. Daar hoorde ze over de mogelijkheid van de master Primate Conservation.

Hoe heb je de studie in Engeland ervaren?

Het was mijn eerste studie in het buitenland, een specialisatie in onderzoek naar het beschermen en behouden van primaten. Mijn eindonderzoek heb ik gedaan bij de gorilla's in het wild in de Centraal-Afrikaanse Republiek in het kader van een programma van het Wereld Natuur Fonds. Deze studie opende voor mij de wereld qua werk en netwerk.

Inmiddels heb je een prachtige werkplek verworven, wat doe je momenteel?

Na mijn opleiding in Engeland kreeg ik een baan in het kader van het behoud van primaten in Sulawesi, Indonesië. Deze dynamische functie omvatte voorlichting over de bedreigde Sulawesi makaak, in samenwerking met culturele leiders en jongeren. Mijn taak was het ondersteunen van het lokale team en zorgen dat men over alle benodigde informatie, financiële middelen en capaciteiten beschikten om hun werk goed te doen. Dit motiveerde me om me verder in dit onderwerp te verdiepen en ik kreeg de mogelijkheid om te promoveren aan de universiteit van Kent, ondersteund door een studiebeurs van de faculteit.

Tijdens het derde jaar van mijn promotie werd ik aangenomen bij de stichting WildTeam, die trainingen verzorgt voor mensen die werken aan het behoud van wilde dieren. Hier heb ik WildHub opgericht, een wereldwijd platform voor en van natuurbeschermers, die informatie en ervaringen kunnen delen en elkaar sociaal kunnen ondersteunen. Dit platform bestaat nu 3 jaar en telt 4000 leden in 140 landen. Samen hebben we al ongeveer 4500 publicaties op ons platform.

Hoe zie jij je eigen toekomst en die van de wereld?

Voor een duurzamere wereld wil ik mensen van alle leeftijden samenbrengen om kennis te delen, vooral op het gebied van natuur en ecologie. Vaak gaat waardevolle kennis, zoals plantkunde of ‘traditionele ecologische kennis’, verloren wanneer mensen naar stedelijke gebieden verhuizen op zoek naar werk en wanneer de verbinding tussen verschillende generaties wegvalt.

Wat is je mooiste tijd van je leven?

Mijn tijd in Zambia blijft een van de meest indrukwekkende ervaringen in mijn carrière. Vooral het observeren van de veer-

kracht bij de chimpansees heeft diepe indruk op mij gemaakt. De meeste van deze chimpansees hebben in hun jeugd traumatische ervaringen gehad doordat ze hun moeder en familiegroep verloren. Het zien van deze chimpansees die zelf de rol van moeder op zich nemen is bijzonder. Elk van hen ontwikkelde een unieke “moederschapstijl” waarvan ik veel heb geleerd. Tien jaar later zette ik mijn onderzoek naar veerkracht voort, met een focus op natuurbeschermers zelf.

SUBSIDIES

Van start

Hendrik Muller had tijdens zijn leven een biograaf, de Zuid-Afrikaan F. J. du Toit Spies, die voornamelijk schreef over Mullers tijd in Zuid-Afrika. In 1943 werd een deel van de biografie ter inzage gestuurd aan enkele regenten, van wie twee bij het schrijfproces betrokken bleven. Het boek, *'n Nederlander in diens van die Oranje-Vrystaat. Uit die nagelate papiere van Dr. Hendrik P. N. Muller, oud-konsul-generaal van die Oranje-Vrystaat*, werd eind 1945 uitgebracht in een oplage van 500 exemplaren. Zoals bepaald in Mullers testament ontving de biograaf een honorarium van 3000 gulden, plus 10% van de verkoopopbrengst na aftrek van de kosten.

Op verzoek van de voorzitter werd een van de eerste subsidies in 1946 toegekend aan een plan om een Nationaal Monument in de Scheveningse Bosjes op te richten. Het bestuur vond dit goed passen bij de doelstellingen die Muller had gedefinieerd en gaf 1000 gulden krediet voor het voorbereidend werk. Het monument is uiteindelijk nooit gerealiseerd.

In 1946 ontving de Leeuwenhoek-commissie van de KNAW een subsidie om alle brieven van Antonie van Leeuwenhoek uit te geven. Men verwachtte 10 delen te publiceren en ontving per deel 1500 gulden voor de voorbereiding en 1500 gulden voor de productie. Het fonds had bij de aanvraag twee delen van de publicaties ontvangen. Een aantal jaren later kwam er opnieuw een aanvraag, nu voor een serie boeken om het Thorbecke-

archieff te ontsluiten. Het fonds besloot ook hieraan een subsidie per deel te verstrekken. Daarnaast ontving uitgever Donker uit Rotterdam een subsidie van 3000 gulden voor een boekenserie over Rotterdam, samengesteld door voormalige notaris van Ravesteijn.

Na een oriënterend bezoek van een bestuurslid in 1947 ontving het Instituut voor Scheepvaart en Luchtvaart te Rotterdam, een jaarlijkse bijdrage van 500 gulden.

Ook schonk het fonds dit jaar 5.000 gulden voor de herbouw van protestantse kerken in Nederland. De generale synode van de Hervormde Kerk deed een oproep aan alle protestanten van Nederland om hieraan bij te dragen.

Herbouw kerken. Mel. Lidar vraagt, of het Fonds een bijdrage wil geven aan den herbouw van de Protestantische kerken in - Nederland -

- 3 -

Nederland. Er is namens de Synode een oproep gedaan in het blad "de Hervormde kerk" tot alle Protestanten van Nederland om hiertoe bij te dragen. Men rekent, dat naast de bijdrage der Regering, 25 miljoen bijeen gebracht zal moeten worden. Waar het Fonds een zoo uitgesproken Protestantisch karakter draagt en de herbouw der kerken een eerste voorwaarde is voor den bloei van het protestantisme, lijkt het haar, dat een groote gift of een steun gedurende een aantal jaren op den weg van het Fonds ligt.

In principe zijn de Regenten genegen tot een bijdrage, maar daar dit geen urgent geval is, wil men zich eerst beter op de hoogte stellen en zal het desbetreffend nummer van "de Hervormde kerk" circuleren bij enkele heeren en zal in de volgende vergadering een beslissing genomen worden.

Uit de notulen van 9-1-1947.

In de jaren na de oorlog bleef het fonds zich inzetten voor verschillende goede doelen en initiatieven. Zo was er in 1947 een gift van 10.000 gulden aan de vereniging 'Nederland helpt Indië' om de nood in Indonesië te lenigen.

De vereniging 'Nederland helpt Indië' was opgericht in september 1945. In 1951 veranderde de naam in 'Zorg voor Gerepatrieerden'. Prins Bernhard was erevoorzitter van 'Nederland helpt

Indië! Daarnaast ontving de Stichting Ambon een subsidie van 5.000 gulden om de Ambonezen te helpen.

De erebegraafplaats in Bloemendaal werd in 1948 door het fonds gesteund met 2500 gulden. Hier lagen mensen die, zoals Hannie Schaft, tijdens het verzetswerk gesneuveld waren. De erebegraafplaats was opgezet in de zomer van 1945, toen men in de duinen van Bloemendaal de stoffelijke overschotten van 422 mensen had gevonden. 372 van hen kregen een graf op de erebegraafplaats.

In 1948 ontving het Bureau voor internationale zaken een subsidie van 5.000 gulden.

Subsidieaanvragen voor dissertaties werden voorlopig afgewezen. In plaats daarvan ging er geld naar maatschappelijke instellingen zoals het Diaconessenhuis in Breda.

De Noord-Zuid Hollandse en Zuid Hollandse Reddingsmaatschappijen kregen jaarlijks een gift van 250 gulden. De beslissing om subsidie aan reddingsmaatschappijen te geven, kwam voort uit de interesse van Muller die in 1938 een nieuwe reddingsboot, de President Steyn, had geschonken.

Het schip was gebouwd door N.V. Nicolaas Witsen en Vis te Alkmaar en vernoemd naar

de voormalige president van Oranje-Vrijstaat. In totaal werden op 23 reddingsmissies 49 mensen gered. Behalve het laatste oorlogsjaar lag de President Steyn van 1939 tot 1959 op het reddingstation Egmond aan Zee. Het schip is in 1959 in particuliere handen overgegaan en nog steeds in de vaart.

Het fonds werkte samen met de Erasmusstichting in Rotterdam om de graven van ‘zeehelden’ in de St.-Laurenskerk in Rotterdam te restaureren. Het bestuur nam de verantwoordelijkheid op zich voor het onderhoud van het praalgraf van Jan van Brakel.

Jan van Brakel was een drieste zee-man tijdens de tweede en derde Engelse zeeoorlog. Hij nam onder meer deel aan de tocht naar Chatham. Zijn witmarmeren graf-

zerk met familiewapens en opschrift – een werk van Johannes Blommendael – ligt in de Reformatiekapel van de kerk. Zijn grafdicht met verwijzingen naar Chatham en zijn carrière als branderkapitein, luidt:

'Door ketens, donders, loot en staal en bliksemstralen
Te vliegen, en een roof op 's vijands grond te halen
Was BRAKELS werk, die zijn triomf rukte uit den brand
Zijn naam en krijgsdeugd siert zijn graf en vaderland'.

Zou het fonds geweten hebben dat Van Brakel een branie moet zijn geweest, met een onbesuisd karakter? In 1668 veroorzaakte hij het ‘vlagincident’. Kruisend in de Middellandse Zee had hij voor de grap de Engelse vlag onder de Nederlandse hangen. Na een woedend protest door de Engelse ambassadeur werd Van Brakel door de Staten-Generaal berispt. Ook schold Van Brakel luitenant-admiraal Michiel de Ruyter eens uit toen die per ongeluk op straat tegen hem aan gebotst was.

In 1949 werd 1.200 gulden geschonken voor het herstel van Hofwijck in Voorburg. Deze aanvraag paste goed bij het gedachtegoed van Hendrik Muller, want Hofwijck was het buitenverblijf van ‘een van onze groote mannen’ Constantijn Huygens, een vooraanstaand Nederlands dichter, musicus en diplomaat uit de 17e eeuw.

‘ik denk aan standbeelden en gedenkteekenen voor onze groote mannen, mits met verklarende opschriften en liefst in samenwerking met anderen, omdat zulke gedenkteekenen daardoor winnen in nut en waarde’

Uit het testament van Hendrik Muller.

Bij een aanvraag voor een tehuis voor oud-militairen in Den Haag bleek dat er al een tehuis was voor gereformeerde oud-militairen, terwijl de overige protestantse oud-militairen in een katholiek tehuis verbleven. Dat vond men een probleem. Voor hen werd een nieuwe behuizing gevonden, waarvoor het bestuur in totaal 10.000 gulden ter beschikking stelde.

Hoe verder?

Na de oprichting van de stichting was er gedurende het eerste decennium geen noodzaak om actief op zoek te gaan naar projecten die financiële ondersteuning nodig hadden, omdat er genoeg aanvragen binnenkwamen. Deze aanvragen hadden vooral betrekking op de wederopbouw van Nederland na vijf jaar oorlog en later ook van Indonesië. Het bestuur richtte zich op de restauratie van protestantse kerken en verstreekte financiële steun aan landelijke koepels. Ook verstreekte men subsidies aan ziekenhuizen in Nederland, Suriname en een operatiekamer in Jakarta, allemaal op protestantse basis. Vanaf 1950 zette het fonds de steun aan het opbouwwerk voort, met name in Neder-

land en verstrekte regelmatig subsidies voor de bouw van buurthuizen bij protestantse kerken, vooral in Noord-Brabant en Limburg. Zelfs een kleuterschool van protestantse signatuur in Roermond ontving financiële ondersteuning. Deze subsidies vielen onder de categorie ‘kerkelijk werk’, net als het geld voor de aanstelling van een dominee in het Nederlands Sanatorium in Davos (gedurende vijf jaar 2.000 gulden per jaar).

Het fonds ondersteunde in dit kader ook vele jaren een protestants zeemanshuis in Rouen, Frankrijk, en verleende subsidie voor de oprichting van een protestants centrum voor geestelijke volksgezondheid in Den Haag.

De ontwikkeling van het toekenningsbeleid van het fonds is ongetwijfeld beïnvloed door de maatschappelijke veranderingen. In het eerste decennium na de oorlog was de maatschappij voornamelijk verdeeld in zuilen en standen. Het eerste bestuur van het fonds nam zijn besluiten dan ook vanuit deze context en baseerde zich daarbij op de ideeën van oprichter Hendrik Muller.

Zoals eerder vermeld, Muller was iemand die zich bewust was van de verschillende standen in de maatschappij.

Zijn doel was om instellingen te helpen die excellent waren. Hij gaf aan dat hij protestants was, maar in de praktijk was hij niet zo gelovig en bovendien lid van een vrijzinnig kerkgenootschap. Het waren vooral de eerste secretaris, mevrouw Loder, en de voorzitter, de heer De Monchy, die zich richtten op het steunen van protestants kerkelijk werk. Een voorbeeld hiervan was de jarenlange steun aan clubhuis De Mussen (vanaf 1956), dat bedoeld was voor de zogenaamde ‘asfaltjeugd’ (zie ook p.102 e.v.).

Het fonds heeft vele jaren drie studenten gesteund die de WIKA-opleiding (Werker In Kerkelijke Arbeid) volgden om kerkelijk werker te worden; dit was een soort hbo-opleiding. De subsidie

stopte in 1964, nadat er binnen het bestuur steeds meer discussie was ontstaan over het steunen van dit soort kerkelijk werk.

Ook het besluit om geld te doneren voor de bouw van een protestants paviljoen op de Wereldtentoonstelling in Brussel kwam niet zonder interne discussies tot stand. De rooms-katholieken hadden daar een kerkgebouw neergezet en de protestanten wilden niet achterblijven. Met behulp van subsidies uit de Verenigde Staten, Duitsland en Nederland realiseerde men een soort prefab-gebouw dat later op een andere locatie kon worden herbouwd. Uiteindelijk gaf het bestuur 3.000 gulden.

Het gebouw kwam na de tentoonstelling in Den Haag terecht en is nu eigendom van en in gebruik door de American Christian Church. Dat had het fonds niet voorzien toen ze subsidie gaven.

Opvallend is dat de oprichting van christelijke buurthuizen en kerkelijke verenigingsgebouwen wel financieel werden ondersteund, maar restauraties van kerkgebouwen en orgels nauwelijks of niet. Pas in 1953 leverde het fonds voor het eerst een bijdrage aan de restauratie van het Doopsgezinde kerkgebouw in Rotterdam.

Dit beleid veranderde echter rond de eeuwwisseling. Steeds meer oude kerkorgels waren aan restauratie toe en het besef ontstond dat Nederland over een unieke collectie orgels beschikt(e). Het fonds doneert sindsdien ruimhartig voor hun restauratie en

investeerde daarnaast in de ontwikkeling van goede organisten. Er werden prijzen in het leven geroepen voor talentvolle jonge organisten onder het motto: ‘Restauratie van orgels is belangrijk, maar het bespelen van deze orgels is dat ook’.

Het fonds besteedde niet alleen geld aan kerkelijke gebouwen, maar ook aan andere projecten zoals boekpublicaties. Dit waren meestal wetenschappelijke publicaties; dissertaties kwamen zelden in aanmerking voor een subsidie tenzij er zich bijzondere omstandigheden voordeden. Zo hielp het fonds een vrouw die met haar kinderen van de bijstand leefde en geen geld had om haar proefschrift te stencilen, wat in die tijd verplicht was.

De subsidie voor de Nederlandse Andes Expeditie voor wetenschappelijk geologisch onderzoek in 1956 (tweemaal 5000 gulden) paste goed bij het gedachtegoed van Hendrik Muller. Met deze expeditie werd Nederland op de internationale wetenschappelijke kaart gezet. Een jaar later werd er voor het eerst een groot subsidiebedrag uitgekeerd aan de stichting Expeditie Nieuw-Guinea, 25.000 gulden (in 2023: 101.350 euro). Bestuurslid Muller was ook penningmeester van die stichting.

De besturen in die tijd hadden iets met Nederlandse expedities. De Sterrengebergte-expeditie, in 1959 georganiseerd door de ‘Stichting Expeditie Nederlands-Nieuw-Guinea’ van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, was de laatste grote multidisciplinaire Nederlandse expeditie naar een van de weinige nog onbekende gebieden van Nederlands-Nieuw-Guinea. Het Sterrengebergte is het oostelijk deel van de centrale bergkam dat doorloopt tot over de grens met het toen Australische deel van het eiland, nu Papoea-Nieuw-Guinea. Zo'n expeditie leek te passen binnen de criteria en leefwereld van etnograaf en geograaf Hendrik Muller.

In de jaren 70 verleende de stichting een subsidie van 10.000

gulden voor de eerste beklimming door een Nederlands team van de 8091 meter hoge Annapurna in het Himalayagebied in Nepal.

In 1965 bleek dat 80% van alle toekenningen studiebeurzen betrof, 10% van het budget werd besteed aan kerkelijk werk en 17% aan wetenschappelijk werk en diversen. Het totaal komt boven de 100% omdat gedurende 7 jaar bepaalde toezeggingen de ene keer onder kerkelijk werk werden gecategoriseerd, de andere keer onder diversen.

Het bestuur besloot een nieuwe categorie te introduceren, ‘cultuurconservering’, en te streven naar een meer evenwichtige verdeling van de giften. Bestuurslid Van Nispen vond de subsidiebedragen voor kerkelijk werk veel te hoog. Hij wees erop dat er steun mocht zijn voor restauraties van monumenten en de oprichting van standbeelden, maar dat kerkelijk werk in Mullers testament niet expliciet werd genoemd. Vanaf dat moment werden de aanvragen voor kerkelijk werk nog maar eenmaal per jaar op de bestuursvergadering geagendeerd.

Jhr. G.A.A. van Nispen,
bestuurslid 1951-1981, rentmeester

Na het definitieve vertrek van juffrouw Loder in 1967 nam het bestuur het besluit om definitief een onderscheid te maken tussen aanvragen voor de restauratie van monumenten en aanvragen voor praktisch kerkelijk werk. Bestuurslid Wiarda merkte op dat het fonds te veel gericht was op het ondersteunen van kerkelijk sociaal werk. Men besloot in het vervolg voornamelijk subsidie te verlenen voor restauraties en verbeteringen van historisch belangrijke protestantse monu-

menten. Bovendien werd afgesproken geen onderscheid meer te maken op basis van de locatie van de monumenten. Het verstrekken van subsidie uitsluitend voor restauraties van protestantse gebouwen in voornamelijk katholieke gebieden zoals Noord-Brabant en Limburg was niet langer van toepassing. Hierdoor konden aanvragen voortaan uit het hele land komen.

Het fonds stopte met het subsidiëren van verenigingslokalen en jeugdcentra. In plaats daarvan zou vijf jaar lang subsidie worden verstrekt aan de St. Bavo in Haarlem, de Grote Kerk van Lochem en de Pieterskerk in Utrecht voor hun restauratieprojecten.

Er ontstond dus een nieuwe categorie: ‘cultuurconservering’.

De aandacht voor restauraties van monumenten in Nederland werd uitgebreid naar gebouwen van Nederlandse oorsprong in het buitenland. In 1969 werd 3000 gulden toegekend voor het herstel van de schade aan De Wolvendaalsche Kerk in Colombo, Sri Lanka, maar toen bleek dat een Nederlands ministerie al een aanzienlijk bedrag beschikbaar had gesteld, werd deze subsidie ingetrokken. Later werd er geld beschikbaar gesteld voor de restauratie van de Kruiskerk in Jaffna, Noord-Sri Lanka, die aan het einde van de 20e eeuw was verwoest door de Tamils.

In 1970 verzocht de stichting Cultuurgeschiedenis van de Nederlanders Overzee om geld voor de restauratie van grafmonumenten van Nederlanders in Bharuch, India.

De VOC had gedurende anderhalve eeuw regelmatig een handelspost in Bharuch (Gujarat). De Nederlanders kochten ruwe katoen in en zetten later een eigen weverij op, zodat men de ruwe katoen ter plaatse kon verwerken tot witte doeken van uitzonderlijk hoge kwaliteit.

In 1970 werd 7% van het totaalbudget aan cultuurconservering besteed, waarvan 10% specifiek aan protestants kerkelijk werk. In 1970 besloot het bestuur tot een nieuwe categorie genaamd 'diversen'. Hieronder vielen bijvoorbeeld stichting Terra Nova, die een oud schip in de vaart wilde houden, en de Argonauten, een groep padvinders die financiële steun kreeg voor een reis naar Griekenland. Enkele musea ontvingen financiële hulp bij de uitbreiding van hun collecties, zoals een bijzonder wapen voor het Scheepvaartmuseum.

In 1972 maakte het bestuur voor het eerst een duidelijk onderscheid tussen rijks- en gemeentelijke monumenten; voortaan zouden alleen rijksmonumenten subsidie ontvangen.

Eveneens onder de categorie diversen viel de gift van 2.500 gulden voor de oprichting van de Vrije Hogeschool in 1974. Bestuurslid van het eerste uur, professor Posthuma had hiervoor gepleit en hij werd gesteund door bestuurslid mr. Heering. Deze instelling ontving drie jaar later nogmaals een gift van 25.000 gulden.

De gift(en) aan de Vrije Hogeschool laten zien dat het bestuur de christelijke signatuur achter zich had gelaten. Ook de subsidie aan de Portugese synagoge in Amsterdam getuigt hiervan.

In 1974 hanteerde het fonds de volgende categorieën: studie-beurzen, wetenschappelijk werk, cultuurconservering, protestants kerkelijk werk en diversen.

In de vergaderingen kwamen de budgetverhoudingen tussen de verschillende categorieën aan de orde. Drie bestuursleden waren van mening dat er te veel financiële steun werd verleend aan studenten en stelden voor om voor hen maximaal 70% van het totale budget te reserveren.

Zo kwam er meer geld vrij voor het subsidiëren van andere projecten. De Sint Laurenskerk in Rotterdam kreeg geld voor

de restauratie van het grote orgel, en Het Rembrandthuis in Amsterdam ontving 5000 gulden voor de restauratie van het pand. Daarnaast werd er 5000 gulden toegekend aan het tehuis voor zeelieden in Rotterdam vanwege een kapotte verwarming.

In 1975 viel onder de categorie ‘diversen’ een subsidie van 5000 gulden voor de Amerikareis van het Residentieorkest. Deze gift was niet eenmalig, zoals wel in de notulen als voorwaarde werd gesteld, want in 1981 ging het Residentieorkest opnieuw naar Amerika en ontving daarvoor 10.000 gulden. De relatie met het Residentieorkest liep door tot na 1985. In dat jaar besloot het bestuur 50.000 gulden te besteden aan sponsoring, waarbij twee solistenkamers in het toenmalige Muziektheater de naam van het fonds kregen.

In 1976 besloot het bestuur om duidelijker onderscheid te maken tussen cultuurconservering en kerkelijk werk, vermoedelijk om meer nadruk te leggen op cultuurconservering. Maar het duurde nog tot 1984 voordat er helemaal geen bijdragen meer aan protestants kerkelijk werk werden verstrekt.

Het streven was om meer geld te besteden aan cultuurconservering, maar wel binnen de bestaande verdeling van tweederde van het budget voor studiebeurzen en eenderde voor subsidies. Deze trend heeft zich voortgezet tot het begin van de jaren 20, met een korte onderbreking in de jaren 90 van de vorige eeuw toen er aanzienlijke bedragen werden geschonken ten behoeve van kunstaankopen door musea.

In het kader van de cultuurconservering verleende het financiële steun aan Kasteel Amerongen. En de Stichting Utrechtse Kastelen ontving een renteloze lening van 250.000 gulden, plus vijf jaar lang een jaarlijkse bijdrage van 20.000 gulden.

De Stichting Overzeese Nederlanders kreeg 10.000 gulden om in Indonesië meubels te kopen voor de VOC-zaal in het Rijksmuseum.

Kleine musea ontvingen subsidies, zoals het Paul Tetar van Elven Museum, dat 5000 gulden subsidie kreeg om het museum open te stellen.

De bedragen voor cultuurconservering en diversen werden aanzienlijk verhoogd. Zo ontvingen Stichting Zeilend Zeeschip en Stichting Horizon beide 10.000 gulden. Stichting Horizon was doopsgezind en de aanvraag was bedoeld voor de aankoop en verbouwing van een chalet voor invalide jongeren in Zwitserland. Het bestuur bleef oog houden voor aanvragen van doopsgezinde instellingen en heeft deze tot op heden welwillend beoordeeld. In 1989 ontving Stichting Zeilend Zeeschip nogmaals 25.000 gulden voor een slaapvertrek met de vermelding van de naam van het fonds. Het schip de Eendracht, met Rotterdam als thuishaven, is nog steeds in bedrijf en zeilt de hele wereld over.

Zeilschip de Eendracht.

Er kwamen steeds meer subsidies beschikbaar voor aanvragen van gemeentelijke en provinciale musea. Expedities bleven eveneens populair; zo werd er in 1982 10.000 gulden gegeven aan de eerste Nederlandse Mount Everest Expeditie (1984), en kreeg de eerste Nederlandse vrouwenexpeditie – vijf klimsters en een arts – naar de zeventuizend meter hoge berg Chamlang in Nepal, zes jaar later ook een subsidie.

In 1982 leidde Xander Verrijn Stuart de, door het fonds gesubsidieerde, eerste Nederlandse expeditie naar de Mount Everest, met bekende klimmers als Ronald Naar en Bart Vos. Ze wilden de hoogste berg van de wereld (8848 meter) beklimmen vanaf de North Col route vanuit Tibet, maar slaagden er niet in om de top te bereiken. De expeditie was mislukt, hoewel Bart Vos een hoogte van 7800 meter bereikte. Hij schreef er een boek over en merkte op: 'de wind was onze tegenstander', maar ook bleek er binnen het team onderling veel onenigheid te zijn.

Het duurde nog 8 jaar voordat René de Bos als eerste Nederlander de top bereikte.

Halverwege de jaren '80 namen de toezeggingen voor het drukken van wetenschappelijke boeken toe en werden de bedragen ervoor verhoogd. Het toenmalig bestuur had inmiddels ook besloten om aanvragen voor dissertaties te financieren.

In de loop der tijd is het Mullerfonds in zekere zin een 'Haags fonds' geworden; veel projecten in en rond Den Haag ontvingen subsidie, zelfs clubhuis de Mussen bleef hun jaarlijkse bijdrage ontvangen, net als de reddingsbrigades, hoewel deze (sociaal maatschappelijke) instellingen eigenlijk niet meer aan de criteria voldeden. Zo kreeg Panorama Mesdag in 1987 een bedrag van 2.500 gulden voor de restauratie van een schilderij, en vier jaar later nog eens 30.000 gulden voor een bouwkundige restauratie van de schilderijenzaal. Het Nederlands Dans Theater ontving 17.500 gulden subsidie, waarbij als tegenprestatie de naam van het fonds op een rij stoelen werd vermeld.

Het Mullerfonds was altijd genereus ten opzichte van subsidieaanvragen van Haagse culturele instellingen, vooral als deze een educatief aspect hadden. Muziektheatergroep BRIZA in het Zeeheldentheater ontving decennialang subsidies voor hun

producties gericht op kinderen en jongeren, inclusief schoolvoorstellingen.

Ook Cultuurmenu, dat ervoor zorgt dat leerlingen van Haagse scholen jaarlijks lokale musea bezoeken met bijbehorend lesmateriaal, krijgt al vele jaren subsidie.

De trend om meer bijdragen te verstrekken aan cultuurconservering zette ook na 1986 door, toen voor het eerst – in de categorie publicaties – een subsidie werd verleend voor een tentoonstellingscatalogus. Het bleek echter dat veel toegekende subsidies voor wetenschappelijk werk niet werden uitbetaald omdat publicatie van de boeken uitbleef. Hierdoor bleven de toekenningen te lang in de boekhouding staan. Om dit te voorkomen, voerde het bestuur voortaan een termijn van twee jaar in voor toezeggingen, waarna deze vervielen.

Het bestuur probeerde de criteria voor de verschillende categorieën zo goed mogelijk te hanteren, hoewel uitzonderingen altijd mogelijk waren. Zo werd in 1988 een subsidie van 5.000 gulden toegekend aan een Turkse vrouw die een dissertatie schreef over een geologisch onderwerp buiten Nederland. Ze ontving nergens steun, maar het bestuur vond het onderzoek en proefschrift van zo'n hoge en uitzonderlijke kwaliteit dat het besloot voor haar een uitzondering te maken.

In de jaren 90 waren er weliswaar minder subsidieaanvragen, maar de toegezegde bedragen waren aanzienlijk hoger dan daarvoor. Zo ontving het Gemeentemuseum Delft in 1998 50.000 gulden voor de aankoop van het portret van de familie van Vliet, kreeg de Waalse Kerk in Leeuwarden 30.000 gulden voor restauratie en werd er 60.000 gulden uitgekeerd voor de restauratie van de goudleerkamer van het Dordrechts Museum. Hetzelfde gold voor het kleine kerkje van Windesheim, dat 30.000 gulden ontving voor het herstel van het dak. In 1999 ontving Franeker 75.000 gulden voor de restauratie van de kerk,

en het Rembrandthuis kreeg 125.000 gulden voor reconstructie en herinrichting.

In 1999 kreeg het Mauritshuis 100.000 gulden voor de aankoop van het 'Portret van een oude man' van Rembrandt van Rijn (1667) en vier jaar later nog eens een ton voor de aankoop van een portret van een man en van een vrouw, geschilderd door Rubens.

Rembrandt, Portret van een oude man.

Daarnaast werden grote bedragen verstrekt voor publicaties ten behoeve van tentoonstellingen, zoals 30.000 gulden voor een publicatie van het Noord-Brabants Museum en 20.000 gulden voor een catalogus van Paleis het Loo.

In 2000 waren de beleggingsrendementen zo sterk gegroeid dat het fonds 2 miljoen gulden kon besteden, maar intussen waren er ook al 200 extra aanvragen binnengekomen.

De hoge rendementen waren echter van korte duur, zodat in 2002 nog maar 1 miljoen voor subsidies en studiebeurzen kon worden gereserveerd. Bezuinigingen bleken op dat moment noodzakelijk, want na 55 jaar stopten de jaarlijkse toezeggingen aan de reddingsmaatschappijen en aan buurthuis 'de Mussen'.

Het fonds anticipeerde op nieuwe technische ontwikkelingen en verleende in 2004 voor het eerst een subsidie van 15.000 euro, aan de digitalisering van het oorkondenboek van Groningen en Drenthe.

Het *Oorkondenboek van Groningen en Drent[h]e* is een verzameling oorkonden aangelegd aan het einde van de 19e eeuw, waarin alle toen bekende middeleeuwse stukken waarin Groningen en/of Drenthe voorkomen, zijn opgenomen. De collectie werd als boek uitgegeven in 1896, een tweede deel volgde in 1899.

De bankencrisis van 2008 had een aanzienlijke impact op het vermogen van het fonds en de jaarlijkse rendementen, maar er bleven veel aanvragen binnenkomen. Om zoveel mogelijk goede aanvragen te kunnen honoreren, werden er veel meer subsidies toegekend, maar met aanzienlijk lagere bedragen. Deze tendens zette zich voort tot op de dag van vandaag.

Tijdens de coronapandemie in 2020-2022 besloot het fonds, op aanraden van penningmeester mr. Wim Nan, een fors bedrag te schenken aan instellingen die in financiële problemen kwamen door de toen geldende overheidsmaatregelen, zoals aanpassen aan infrastructuur en interieur. Men besloot samen te werken met het (Prins Bernhard) Cultuurfonds, om de projecten van de zwaarst getroffen kleinere culturele erfgoedinstellingen te ondersteunen. Het bestuur reserveerde hiervoor 500.000 euro, waarbij de samenwerking was gebaseerd op een 50/50-verdeling. Het (Prins Bernhard) Cultuurfonds nam penvoering en organisatie op zich.

Bovendien toonde het fonds zich flexibel bij het betalen van subsidies aan muziekfestivals die niet konden plaatsvinden vanwege de Covid-maatregelen. Men zag er met name op toe dat musici ten minste 50% van hun honorarium ontvingen.

Tendensen

Het fonds volgde bij het verstrekken van subsidies eerder de maatschappelijke ontwikkelingen, dan dat het voorop liep bij innovaties. Veranderingen werden geleidelijk doorgevoerd, en beleidswijzigingen konden soms jaren in beslag nemen.

Illustratief voor deze geleidelijkheid waren de subsidies voor kerkelijk werk. Al in de jaren 60 werd er gediscussieerd over de vraag of deze subsidies pasten binnen de visie van het bestuur. In de praktijk werden steeds kleinere bedragen verleend aan steeds minder aanvragers. Zoals eerder vermeld, werd er pas in 1984 binnen deze categorie daadwerkelijk geen subsidie meer verstrekt.

Een andere ontwikkeling was dat er per subsidieaanvraag steeds minder financiële steun werd verleend vanwege het groeiend aantal aanvragen. Onder het voorzitterschap van Sijbren Cnossen werd de financiële situatie van de aanvragers nauwkeurig beoordeeld. Stichtingen werden geacht hun financiële jaarverslagen mee te sturen, en auteurs moesten hun meest recente belastingaangifte indienen samen met andere documenten.

In de loop der tijd werden de aanvragen steeds uitgebreider en professioneler. Een eenvoudige handgeschreven brief voldeed niet langer. Als gevolg hiervan verschenen er vanaf ongeveer 2010 steeds meer professionele fondsenwerfers die het werk van de subsidieaanvragers overnamen. Dit had mogelijk te maken met de hogere eisen die fondsen en instellingen aan de aanvragen begonnen te stellen. Waar in de jaren 50 een telefoontje, een gesprek en een brief voldoende waren, kunnen aanvragen vanaf 2013 alleen nog online gedaan worden.

Aanvragen voor subsidies zijn vaak trendgevoelig. Maatschap-

pelijke veranderingen kunnen invloed hebben op de behoeften en prioriteiten van organisaties en instellingen; of er zijn schommelingen in het subsidiebeleid van de Nederlandse overheid voor bepaalde thema's. Neem het afnemend kerkbezoek, waardoor veel kerkgebouwen leeg komen te staan. Deze gebouwen worden gesloopt of aangepast aan de veranderde omstandigheden, waardoor ze een nieuwe bestemming kunnen krijgen.

In de jaren 90 besloot het fonds om alleen restauraties van rijksmonumenten, zoals kerken, praalgraven en molens, te subsidiëren, en in eerste instantie aanvragen voor aanpassingen af te wijzen.

Maar het bestuur realiseerde zich later dat de functie van een kerkgebouw wel degelijk kon evolueren en dat daarvoor aanpassingen nodig waren. In sommige gevallen werden daarvoor alsnog subsidies beschikbaar gesteld. Deze ontwikkelingen illustreren dat het fonds voortdurend bezig was en is om zijn beleid en prioriteiten aan te passen aan de veranderende behoeften van de maatschappij en de organisaties en instellingen die daar deel van uitmaken.

Het is interessant om te zien hoe bepaalde trends in Nederland de aanvragen voor subsidies bij het fonds beïnvloedden. Zo werden gedurende een periode van 10 jaar veel koperen kroonluchters in kerken en musea gerestaureerd, maar namen deze aanvragen daarna af.

Vervolgens kwamen er veel aanvragen voor de bestrijding van verschillende soorten termieten die steeds andere namen kregen, variërend van houtworm en boktor tot gewone of bonte knaagkever.

Een opvallende trend vanaf 2005 is de toename in de aanvragen voor de restauratie van molens, waarbij het fonds jaarlijks meestal meerdere, maar bescheiden subsidies toekent.

Het aanvragen van financiering voor wetenschappelijke publicaties op papier komt door het proces van digitaal publiceren minder voor.

Tegenwoordig worden alleen handelsedities van dissertaties gesubsidieerd. Hierbij moet de promotor aantonen dat het boek maatschappelijke betekenis heeft. Waar de vraag naar subsidies voor wetenschappelijke boeken afnam, steeg het aantal aanvragen voor tentoonstellingscatalogi. Deze catalogi, die steeds vaker een wetenschappelijk karakter krijgen, zijn inmiddels onmisbaar geworden bij tentoonstellingen.

Tenslotte is er door de jaren heen een toename te noteren van subsidies voor met name klassieke muziekfestivals gericht op jong talent.

Meerjarige subsidies

Vanaf het allereerste begin zijn er langdurige relaties ontstaan met subsidie-aanvragers. Musea bijvoorbeeld, die regelmatig een beroep doen op fondsen voor de aanschaf of restauratie van kunstwerken, een tentoonstellingscatalogus of een verbouwing. Het gaat hierbij om grote musea als het Rijksmuseum en het Mauritshuis, om regionale als het Noordbrabants Museum en het Dordrechts Museum, en om kleine, soms gespecialiseerde musea als Museum Nienoord, het Nationaal Borg & Rijtuigenmuseum en de Mesdag Collectie.

Er waren ook instellingen die elk jaar subsidie ontvingen. Zoals eerder vermeld, kregen de reddingsmaatschappijen en clubhuis De Mussen gedurende 55 jaar – vanaf 1945 – jaarlijks subsidie.

Clubhuis De Mussen bestaat nog steeds en is het oudste buurtcentrum van Nederland, gelegen in de Schilderswijk van Den

Haag. Mr. De Bruin richtte clubhuis De Mussen op in 1926, met steun van de Haagse gegoede maatschappij, vanuit het sociaaldemocratisch gedachtegoed. Hij informeerde zijn donateurs over zijn werkzaamheden, ideeën en het reilen en zeilen in het clubhuis door middel van 'De Mussenvriend'.

Door het werk van Mr. De Bruin in De Mussen kregen de kinderen uit de Schilderswijk een breder perspectief en ontwikkelden ze vooral zelfvertrouwen.

De aanpak van Mr. De Bruin, die een 'systeemloos systeem' voorstond waarbij de kinderen vooral zichzelf mochten zijn, was ronduit revolutionair. Met zijn positieve pedagogiek was hij zijn tijd ver vooruit. Hij ontving als enige Nederlander de prestigieuze Albert Schweitzerprijs voor zijn werk. Zijn gedachtegoed vormt nog steeds een leidraad in het werk van De Mussen.

Het bestuur heeft in de loop der tijd besloten om meerjarige toezeggingen te doen aan bepaalde aanvragers op het gebied van wetenschap en kunst, zowel in Nederland als in het buitenland, op voorwaarde dat er een relatie was met Nederland. Op afspraak van bestuurslid Willemijn Fock ontvangt de Attingham Trust in Londen al jarenlang subsidie voor een Nederlandse deelnemer aan de Summerschool en andere cursussen.

De Attingham Trust is een educatief en charitatief fonds dat gespecialiseerde studiecursussen aanbiedt aan professionals die betrokken zijn bij de studie, zorg en interpretatie van

historische huizen en paleizen, hun collecties en de bijbehorende tuinen en landschappen. Dit geldt voor mensen werkzaam in de museumsector, universiteiten en historische huizen, of conservatiesector. De eerste Attingham Summer School werd opgericht in 1952.

Met een meerjarentoezegging voor de aanstelling van een bijzonder hoogleraar Zuid-Afrikaanse Letterkunde in Stellenbosch en voor de ontwikkeling van de Afrikaanse taal in poëzie en proza aan de Universiteit van Wes-Kaapland, wordt ook Zuid-Afrika niet vergeten.

In Nederland werden voornamelijk meerjarentoezeggingen gedaan aan de sectoren wetenschap, kunst en muziekkfestivals. Een uitzondering hierop vormt de subsidie voor het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken (NGIZ), dat direct na de oorlog in 1945 werd opgericht met als doel actief bij te dragen aan de uitwisseling van kennis en informatie, en het stimuleren van discussie over internationale vraagstukken en het Nederlands buitenlandbeleid.

Het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken (NGIZ) is de enige algemene vereniging in Nederland die zich bezighoudt met internationale betrekkingen op een breed terrein. Het NGIZ bevordert de publieke discussie in Nederland over internationale betrekkingen en stimuleert studies over internationale onderwerpen. In het bijzonder besteedt het NGIZ aandacht aan de Verenigde Naties, de Europese Unie, de NAVO en andere internationale organisaties waarvan Nederland deel uitmaakt. Naast de meer klassieke thema's van buitenlandse politiek, zoals nationale veiligheid en buitenlandse handel, richt de vereniging zich steeds meer op ontwikkelingsvraagstukken, mensenrechten en nieuwe dreigingen, zoals klimaatverandering.

Het fonds heeft gedurende vele jaren zowel het werk van het Genootschap en daarna de zogenaamde Mullerlezing gesubsidieerd, waarvoor leden, (oud) ambassadeurs en niet-leden werden uitgenodigd. Deze lezingen werden zeer goed bezocht, voor sommigen was het een soort reünie waar ze jaarlijks naar uitkeken. Hendrik Muller zou zich bij deze gelegenheden als een vis in het water hebben gevoeld.

De sprekers waren vaak vooraanstaande mensen uit de internationale politiek en mensenrechtenorganisaties. Enkele voorbeelden zijn in 2015 Ruud Lubbers, minister-president van 1982 tot 1994; in 2009 Knut Vollebaek, Hoge Commissaris van de OVSE; Fatou Bensouda, aanklager van het Internationale Strafhof in 2012; in 2013 Frans Timmermans, vanaf 2014 Eurocommissaris en eerste vicevoorzitter van de Europese Commissie; en in 2016 Sigrid Kaag, Special Coordinator van de VN, later minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en minister van Financiën. Het fonds betaalde de organisatiekosten van de lezingen, die meestal aan het eind van de middag werden georganiseerd. Hooguit twee bestuursleden (later met de directeur) sloten deze middagen af met een diner-tje voor de spreker en het bestuur van de NGIZ.

Hendrik Muller was tijdens zijn leven lid van verschillende aardrijkskundige genootschappen in Nederland en het buitenland. Op zijn 35e promoveerde hij cum laude op een sociaal-geografisch onderwerp genaamd ‘Land und Leute zwischen Zambesi und Limpopo’.

De vele subsidies aan de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) passen goed bij Mullers persoonlijkheid en doelstellingen, zoals geformuleerd in zijn testament.

De KNAW is van oudsher een genootschap van excellente Nederlandse wetenschappers. Leden worden gekozen op basis van hoogwaardige wetenschappelijke prestaties, en een

lidmaatschap is voor het leven. Daarnaast is de KNAW een institutenorganisatie en adviseert de regering op het gebied van wetenschapsbeoefening.

Er zijn meerjarige toezeggingen gedaan voor een KNAW Muller leerstoel Geesteswetenschappen (2001-2010). De laatste leerstoelhouder was Lodewijk Willem (Lodi) Nauta (Groningen, 1966), een Nederlandse hoogleraar geschiedenis van de filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Nauta is sinds 2011 lid van de KNAW en voorzitter van de sectie Filosofie en Theologie.

In 1991 werd de Dr. Hendrik Muller Prijs voor de Gedrags- en Maatschappijwetenschappen ingesteld, die tweejaarlijks wordt toegekend aan een onderzoeker of een groep onderzoekers voor een belangrijke bijdrage op het gebied van de sociale wetenschappen.

De eerste prijs werd uitgereikt aan Prof. Dr. Arend Lijphart (1936), een Nederlands-Amerikaanse politicoloog gespecialiseerd in vergelijkende politiek, verkiezingen, kiesstelsels, democratie en de relatie tussen etniciteit en politiek. Lijphart is een invloedrijke politicoloog en behoort tot de meest geciteerde politicologen ter wereld. Hij is eredoctor van de Rijksuniver-

siteit Leiden en nog steeds actief op wetenschappelijk gebied.

Uitreiking van de Dr. Hendrik Muller Prijs door toenmalig voorzitter jhr. Westpalm van Hoorn aan Prof. Dr. Arend Lijphart.

Winnaars van de dr. Hendrik Muller Prijs voor de Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

A. Lijphart	1991	M.S. Groenhuijsen	2007
W.J.M. Levelt	1993	D.I. Boomsma	2009
W.H. Buiters	1995	P.M. Valkenburg	2011
W.C. Ultee	1997	M.H. van IJzendoorn	2013
P. Rietveld	1999	Carsten de Dreu	2015
P.T. van der Veer	2001	Eveline Crone	2017
P. Hagoort	2003	Raf de Bont	2019
M. Wedel	2005	Nadine Akkerman	2021
J.E.B.M. Steenkamp	2005	Loes Keijsers	2023

De prijs, 25.000 euro, was bestemd voor het werk van de laureaat. Deze mocht zelf bepalen aan welk doel het geld werd besteed. De prijsuitreiking had meestal plaats in het gebouw van de KNAW. De laureaat hield een speech over zijn of haar werk en werd toegesproken door de voorzitters van het bestuur van het Mullerfonds en van de KNAW. Daarna volgde een receptie met afsluitend een diner voor genodigden. Ook hiervoor stelde het fonds geld beschikbaar. Hierbij waren behalve de laureaat en partner de bestuursleden van de KNAW en maximaal twee bestuursleden van het Mullerfonds aanwezig. Het typeerde de ‘zuinigheid’ van het fonds dat er niet meer bestuursleden ‘op kosten van de zaak’ gingen eten. Het diner was meestal wel in een bijzondere gelegenheid, maar beslist niet uitgebreid.

Het diner voor Eveline Crone in 2017 had overigens nog een bijzonder ‘staartje’. In een speciaal zaaltje van een beroemd Amsterdams hotel zag voorzitter Allard Lubbers tijdens de maaltijd enkele muizen uit de keuken het zaaltje binnen tippelen. De overige gasten merkten niets en de directie van het hotel heeft zich nadien verontschuldigd.

In 2018 besloot men de prijs te herijken, omdat bleek dat veel laureaten ook andere grote prijzen ontvingen. De vernieuwde prijs is bestemd voor een onderzoeker die werkzaam is in Nederland, zich bijzonder verdienstelijk maakt op het gebied van de geesteswetenschappen en/of sociale wetenschappen, en niet langer dan vijftien jaar geleden gepromoveerd is. De prijs bestaat uit een bedrag van 25.000 euro, bedoeld voor nieuw onderzoek, en een oorkonde.

Deze vernieuwde prijs is in 2019 voor het eerst uitgereikt aan dr. Raf de Bont, een Belgische profileringshoogleraar in de geschiedenis van de wetenschap en het milieu aan de Faculty of Arts and Social Sciences van de Universiteit Maastricht.

Vanaf 2009 is 10 jaar lang subsidie verstrekt aan het KNAW-Hendrik Muller Zomerseminar. Dit was een interactieve vierdaagse masterclass voor een select gezelschap van maximaal 22 masterstudenten, recent afgestudeerden en promovendi uit de sociale en geesteswetenschappen. In totaal hebben ongeveer 160 studenten deelgenomen aan deze seminars. Niet alleen waren de seminars inhoudelijk van hoog niveau, ze hebben ook geleid tot nieuwe vriendschappen en de oprichting van de officieuze ‘Piepjonge’ Akademie van Wetenschappen. Het thema van het KNAW-Hendrik Muller Zomerseminar varieerde jaarlijks, afgestemd op actuele wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. De deelnemers werkten samen aan case-studies, gingen met elkaar in discussie en kregen de kans om hun eigen onderzoek te presenteren en te bespreken met experts uit het veld. Het Zomerseminar vond plaats op verschillende locaties in Nederland, waaronder het Lorentz Center in Leiden en het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam.

Sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw heeft het Mullerfonds voortdurend aandacht besteed aan artistiek talent op het gebied van muziek en kunst. Door de jaren heen ontvingen veel studenten ondersteuning om hun talent verder te ontwikkelen via opleidingen aan gerenommeerde instituten, zowel in Nederland als in het buitenland.

Enkele van deze bursalen hebben later naam gemaakt in hun vakgebied.

Het fonds heeft bijgedragen aan de aanschaf van muziekinstrumenten, soms op individuele basis, soms door een bijdrage te leveren aan het Nationaal Muziekinstrumentenfonds.

Naast individuele ondersteuning draagt het fonds ook bij in de kosten van concoursen en muziekfestivals.

Vanaf 1998 heeft het fonds zich jarenlang verbonden aan de Stichting Jong Muziektalent Nederland (SJMN), waarbij de prijswinnaars naast een geldprijs ook professioneel advies kregen door het bijwonen van cursussen en masterclasses. De Mullerprijzen werden uitgereikt aan jong en soms zeer jong muzikaal talent. Enkele van hen, zoals Martin Oei, Remy van Kesteren en Lucie Horsch, hebben inmiddels internationale bekendheid verworven.

De stichting Classic Young Masters voor het scouten en begeleiden van jonge, zeer talentvolle musici, werd in 2012 opgericht als opvolger van SJMN en heeft nog 10 jaar financiële ondersteuning van het fonds ontvangen.

Het fonds onderhoudt al jarenlang een relatie met de Sweelinck Stichting, die prijzen uitreikt aan jonge en zeer getalenteerde organisten. Het fonds beschouwt dit als een waardevolle aanvulling op bijdragen van het fonds aan de restauratie van Nederlandse kerkorgels, die wereldwijd erkend worden als belangrijk onderdeel van het ‘Klinkend erfgoed’.

Ook werden meerjarige subsidies toegekend aan Residentie Bachensembles in Den Haag en het Delft Chamber Music Festival.

Op het gebied van beeldende kunst heeft het Mullerfonds sinds 2006 jaarlijks drie Nederlandse kunstenaars een stipendium toegekend om hen in staat te stellen zich verder te ontwikkelen aan de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam. Verder gaf het fonds jaarlijks een stipendium aan een Nederlandse kunstenaar, voorgedragen door De Ateliers, een kleinschalige postacademische opleiding met begeleiding door gerenommeerde kunstenaars als Marlene Dumas en Steve McQueen.

Sinds 2020 steunt het fonds de traineeshipprogramma’s ‘Filmrestauratie’ en ‘Filmcollectie’ voor beginnende filmrestauratoren en -collectiespecialisten van het Eye Filmmuseum. Het doel van de programma’s is het opleiden van een nieuwe generatie specialisten en het vergemakkelijken van hun instroom op de arbeidsmarkt.

Trivia

Hendrik Muller legde in zijn testament vast dat zijn fonds subsidies moest geven aan standbeelden en gedenktekens van grote persoonlijkheden, waaronder een standbeeld van Maarten Tromp in Den Haag. Hoewel hij al in 1917 een borstbeeld van Tromp aan de stad Rotterdam had geschonken, is het standbeeld in Den Haag er nooit gekomen omdat de beeldhouwer door een verkeersongeval om het leven was gekomen. Het project werd afgeblazen, maar het geld voor het standbeeld, is uit sociale overwegingen aan de arme weduwe geschonken.

Het fonds bouwde goede relaties op met diverse musea, waardoor het bij het afscheid van bestuursleden gebruik kon maken van hun faciliteiten. Zo werd voorzitter Sijbren Cnossen geridderd in museum Panorama Mesdag; werd er een afscheidsdiner georganiseerd voor secretaris Sam Muller in de Rembrandtzaal van het Dordrechts museum en vond de gezamenlijke afscheidsbijeenkomst van Evert van den Bergh, Wim Nan en Isabelle Scholten plaats op Paleis Het Loo. Tijdens deze gelegenheden traden prijswinnaars van Classic Young Masters op.

Voorzitter Cnossen (2e van links) werd geridderd in Panorama Mesdag.

Het fonds heeft regelmatig beroep gedaan op de expertise van specialisten. Een van hen is Rudi van Straten, een autoriteit op het gebied van klinkend erfgoed, orgeldeskundige en voormalig adviseur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) bij orgelrestauraties, zowel in Nederland als internationaal. Van Straten heeft een classificatiesysteem voor orgels ontwikkeld,

variërend van categorie 1 (van groot belang) tot categorie 4 (van weinig belang). Zijn adviezen met betrekking tot de subsidieaanvragen voor orgelrestauratie worden hoog aangeslagen en doorgaans opgevolgd. Ook speelde Van Straten een rol bij de door het fonds ondersteunde orgelrestauratieprojecten in Sri Lanka en Suriname. Hij heeft het hele proces begeleid, inclusief de opleiding van restaurateurs en stemmers. Dit bood het fonds de unieke gelegenheid om ook de restauratie van Nederlands erfgoed buiten de landsgrenzen te steunen.

Bijzondere subsidies

In het kader van de wens van Hendrik Muller om zijn nalatenschap te gebruiken voor het oprichten van standbeelden en gedenktekens, heeft het fonds meermaals subsidies gegeven voor herinneringsmonumenten. Voorbeelden hiervan zijn de oprichting van het Kindermonument en de restauratie van Barak 1B op het terrein van Nationaal Kamp Vught.

Het fonds heeft daarnaast kleinere overzeese projecten gesteund, zoals de militaire erebegraafplaats Peutjoet op Atjeh (in 1976), waar 2200 Nederlands-Indische militairen begraven liggen. De Oorlogsgravenstichting heeft regelmatig subsidie ontvangen voor onderhoud en het realiseren van voorzieningen, zoals banken op een ereveld.

Vermeldenswaard is de subsidie van 15.000 euro die in 2019 aan Stichting Monument Nagasaki werd verleend. Dit monument, opgericht ter nagedachtenis aan alle krijgsgevangenen van Kamp Fukuoka 14B in Nagasaki, Japan, werd hierdoor mede mogelijk gemaakt. De bijdrage fungeerde tevens als stimulans om andere fondsen voor het project te enthousiasmeren.

Het monument in Nagasaki symboliseert Vrede, Vriendschap en Vrijheid en is geïnitieerd door Rob en Lies Schouten, samen met het Comité Monument Nagasaki Japan, Comité Kizuna en het Bestuur Stichting monument Nagasaki Nederland. Het monument werd in 2021 voltooid, maar kon vanwege de coronamaatregelen pas in 2023 onthuld worden.

In 1976 dreigde Kasteel Amerongen verkocht te worden door de erfgenamen van de Graven Bentinck. Fondsen moesten 2,2 miljoen bij elkaar brengen om het kasteel te behouden. Het Mullerfonds besloot een renteloze lening van 250.000 gulden met een looptijd van 5 jaar en een gift van 20.000 gulden gedurende 5 jaar voor exploitatiekosten toe te kennen aan de Stichting Utrechtse Kastelen, die het kasteel in 1982 overdroeg aan Stichting Kasteel Amerongen.

Binnen de besturen waren er tussen 1976 en 2014 regelmatig discussies over deze lening. In 1979 bestempelde toenmalig voorzitter mr. Wiarda, de vordering op Amerongen als een renteloze belegging. Twee jaar later overwoog men de lening kwijt te schelden, maar het bestuur ging daar niet in mee. Stichting kasteel Amerongen kreeg wel uitstel van terugbetaling. In 1987 besloot het Prins Bernhard Cultuurfonds de hypothecaire lening kwijt te schelden, maar het Mullerfonds wilde dat niet. In 1989 betaalde kasteel Amerongen 10.000 gulden terug, gevolgd door jaarlijkse betalingen van 5.000 gulden. In 2000 motiveerde het fonds Stichting Kasteel Amerongen om voor elk bedrag dat zij terugbetaalde, een dubbel zo groot bedrag van de nog resterende schuld kwijt te schelden.

Vanaf 2001 hervatte Stichting Kasteel Amerongen de betalingen en in 2014 was de helft van het openstaande bedrag van de lening betaald, waarmee de schuld was vereffend. Hierna werden er opnieuw subsidies toegekend voor de restauratie van onder andere een wandkleed en meubelstukken.

Het fonds heeft – in lijn met de voorkeuren van zijn oprichter – een duidelijke affiniteit met kastelen en het Koninklijk Huis. Er zijn talrijke subsidies toegekend voor de instandhouding van kastelen en buitenplaatsen, zoals aan Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen, het Muiderslot, Slot Zuylen, Stichting Duivenvoorde, Kasteel Middachten en Paleis Het Loo.

Zo werd er ook een garantie-subsidie van 50.000 euro gegeven aan Stichting Vivat Oraenge. Deze stichting, geïnitieerd door Vereniging Rembrandt, kon het gelijknamige schilderij verwerven dankzij een succesvolle inzamelingsactie. Koningin Beatrix kreeg het aangeboden ter ere van haar 25-jarig ambtsjubileum in 2005. Het schilderij is tegenwoordig te bewonderen in Paleis het Loo.

Stilleven vol Oranjesymboliek, geschilderd door Jan Davidsz. De Heem (1606-1684).

Het fonds ontving jarenlang een uitnodiging van de kabinetten van Koningin Beatrix en Koning Willem-Alexander om aanwezig te zijn bij de uitreiking van de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst. Deze prestigieuze prijs werd in 1871 in het leven geroepen door Koning Willem III.

Een andere link met het Koninklijk Huis is de regelmatige subsidiëring aan de Stichting Cavalerie Ere-Escort: een groep ruiters afkomstig uit alle cavalerieregimenten van de Koninklijke Landmacht. Zowel reservisten als beroepsmilitairen maken er deel van uit. Zij begeleiden leden van de Koninklijke familie tijdens belangrijke momenten, zoals op Prinsjesdag, bij huwelijken en tijdens begrafenissen. Het geld was nodig voor nieuwe uniformen.

De grootste subsidie in de geschiedenis van het fonds is toegekend aan het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) voor het onderzoeken en documenteren van de Oranjezaal in Huis ten Bosch, het huidige woonpaleis van de Koninklijke familie. Het betrof een eenmalige garantiesubsidie van 350.000 gulden in 2001.

In 1998 startte de restauratie van de Oranjezaal die drie jaar duurde. Tijdens het vooronderzoek naar de gebruikte materialen en technieken van de 39 schilderijen, gemaakt door een dozijn schilders in de periode 1649-1652 (in opdracht van Amalia van Solms ter ere van stadhouder Frederik Hendrik), werd zoveel interessante en belangrijke informatie verzameld dat er behoefte ontstond aan een publicatie. Dit heeft geresulteerd in een standaardwerk, uitgegeven in zowel het Engels als het Nederlands. De totale kosten bedroegen circa 500.000 gulden, bestemd voor de honorering van auteurs, redacteuren, en vertalers. De subsidie werd in tranches uitbetaald over een periode van drie jaar.

Het fonds heeft veel grote en kleine musea gesteund met subsidies voor de aankoop van stukken ter verrijking van hun collecties. Er waren momenten waarop de behoefte aan subsidiëring vanwege een aanstaande veilingaankoop zo dringend was, dat het bestuur binnen een uur een beslissing moest nemen.

Rijksmusea, waaronder het Rijksmuseum, het Mauritshuis, het Scheepvaartmuseum, Museum Meermanno-Westreenianum en Het Catharijneconvent, ontvingen regelmatig financiële bijdragen. Grote en middelgrote musea en zelfs zeer kleine instellingen als het Tassenmuseum, het Anton Pieckmuseum, Museum Kaap Skil op Texel, en niet te vergeten het Trefpunt Medische Geschiedenis op Urk – dat zich tot op vandaag uitbreidt in voormalige vissersloodsen – konden rekenen op steun van het fonds.

DE SCHAT

Van start

Hendrik Muller vergaarde zijn fortuin door erfenissen, inkomsten uit zijn handelsonderneming en een slimme beleggingsstrategie. Toen hij overleed, liet hij een groot huis in Bezuidenhout, een pand aan de Piet Heinstraat en bijna een hele straat met gebouwen in de Feijenoordstraat in Rotterdam na. Het grootste deel van zijn vermogen had hij geïnvesteerd in effecten, aandelen en spaartegoeden.

Volgens het Reglement van de stichting uit 1941 mochten beleggingen enkel worden gedaan in een van de Grootboeken van de Nederlandsche Werkelijke Schuld, onroerend goed in Nederland of effecten genoteerd aan de Amsterdamse beurs. Maar tijdens de oorlog moesten effecten verkocht worden om successierechten te kunnen betalen. Na het voldoen van successiebelasting en ~ van de rekeningen en legaten zoals beschreven in Mullers testament, kon men van start. Muller had vastgelegd dat jaarlijks 20% van de inkomsten aan het vermogen toegevoegd moest worden.

Pas in januari 1947 volgde decharge van de twee executeurstestamentair (de penningmeester en een buitenstaander, mr. Nysingh) en ging het beheer over naar het fonds. Juist in die periode kwamen zeer grote rentebedragen van Amerikaanse effecten beschikbaar, die in de oorlog niet uitbetaald konden worden. Het fonds gebruikte dit geld voor investeringen in hypotheek, wat voorheen erg lastig was.

Tot 1950 waren de inkomsten hoger dan de uitgaven. In 1949 was er bijna 70.000 gulden beschikbaar en in 1950 was er nog 23.000 gulden over. Pas in 1955 konden de Duitse en Belgische

fondsen op naam van het fonds worden gesteld; daarvoor waren deze vermeld bij Landry, de bank die Muller's financiën beheerde.

Lijfrentefonds en vermogensfonds

Hendrik Muller had in zijn testament de voorwaarde opgenomen om een lijfrentefonds op te richten voor de betaling van alle legaten, soms over een langere periode. Het ging onder andere om zijn twee vriendinnen, Jacqueline van Lelyveld en Maria Loewenstein von Freudenberg, die jaarlijks een lijfrente ontvingen, tot aan hun dood of tot een eventueel huwelijk. Ook familieleden van zijn vriendinnen kregen een legaat. Zijn 'keukenmeid' Tonia Westerhout en zijn boekhouder Viele ontvingen eveneens jaarlijks een uitkering. Muller had de wens geuit dat Viele de boekhouding van de stichting zou doen.

Tijdens de oorlog konden de legaten uitgekeerd worden, behalve aan de Duitse freule Loewenstein, wier uitkering jarenlang opzijgezet moest worden omdat tot 1946 geen enkel contact met haar mogelijk was. In 1947 moest het fonds haar uitkering van 8000 gulden overmaken naar het Nederlands Beheersinstituut (NBI) vijandelijk vermogen, dat het geld aan haar uitkeerde. Het NBI vroeg voor het beheer en het overmaken 2400 gulden. Een jaar later mocht het bestuur een gedeelte van deze beheerskosten terugvragen en mocht zij de uitkeringen rechtstreeks overmaken naar Maria Loewenstein.

De legaten aan de erfgenamen werden aangepast aan de tijd. De freule kreeg aanvankelijk 4.000 gulden, in 1947 6.000, in 1953 8.000 en in 1957 10.000 gulden. De Nederlandse vriendin Jacqueline van Lelyveld kreeg begin jaren 50 meer.

Freule van Loewenstein. Loewenstein thans "ontvogen" is en dus voortaan de uitkering aan haar kan geschieden, alleen het het geld niet naar Duitsland gestuurd worden. Het Beheerainstituut heeft de reeds ontvangen f 8000,- vrij gegeven naar een nota van f 2400,- ingediend als vergoeding voor het beheer!

Verhoging Alkerveld. Mej.van Lelyveld heeft enige tijd geleden een verzoek ingediend tot verhoging van haar toelage, op grond van de kleinere hoopkrecht van het geld, mede voorzien was in het testament.

Prof. de Koning zal een de hand van indaxerfers over levenskosten een klein rapport opstellen, naar aanleiding waarvan dan de verhoging beslist kan worden. Het lijkt wenschelijk deze met toezichtende kracht van 1 Januari 1947 af te laten ineen.

Uit de notulen van 9-1-1947.

Uit de notulen van de bestuursvergaderingen kan worden opgemaakt dat het bestuur met twee maten mat als het ging om de uitkeringen aan de vriendinnen van Hendrik Muller. Juffrouw Van Lelyveld vroeg verhoging en kreeg dit zonder bezwaar, freule van Loewenstein moest zelfs tweemaal oud-executeur Nysingh erbij halen om haar verzoek ingewilligd te krijgen.

Verzoek om verhoging toelage van fr.v.Loewenstein. De penningmeester heeft een schrijven ontvangen van de zaakvoerder van fr.v.Loewenstein om haar aanleiding van art. I uit de Stichtingsakte te vragen naar uitkering te verhoging. Hijzelf vindt het niet anders als billijk, dat verzoek in te willigen, en haar evenals Mej.van Lelyveld f. 6000,- te geven.

De meerderheid van de regenten vindt, dat dit verzoek slechts in overweging genomen kan worden, indien fr.v.Loewenstein of haar Holland komt, of indien er mogelijkheid is het geld naar Duitsland over te maken.

Besloten wordt, dat de heer Kaudin ten Cate deze zaak met zijn medebeheerder van het lijfrentefonds, Mr.Nysingh, zal bespreken.

Uit de notulen van 27-10-1948.

Verhoging toelage fr.van Loewenstein. Aan de orde is nu de eventuele verhoging van de toelage aan freule van Loewenstein. Mr.Nysingh heeft schriftelijk zijn opinie meegedeeld. Hij is van mening, dat zonder twijfel deze toelage verhoogd moet worden nu Mej.van Lelyveld verhoogd is en het er niets toe doet of zij het geld al dan niet opnemen kan.

Mr.de Koning blijft bij zijn opinie, dat de toelage voor levensonderhoud gegeven wordt en zo lang het geld daar niet voor gebruikt kan worden, geen verhoging behoeft gegeven te worden.

Prof. van Brakel vindt het beter de raad van Mr.Nysingh te volgen daar het hem zeer twijfelachtig lijkt, of wij een eventueel proces over deze zaak zouden winnen en het fonds dan in alle geval een vrij pover figuur zou staan.

Besloten wordt de verhoging toe te staan.

Uit de notulen van 5-1-1949.

Uit de notulen van 12-01-1953.

Eind jaren 40 stond de stichting voor een financiële uitdaging omdat het het lijfrentefonds aangevuld moest worden. Dit gebeurde bijna jaarlijks tot 1961 toen Jacqueline van Lelyveld overleed en haar lijfrente verviel, waardoor de financiële druk verminderde.

Het fonds nam de verantwoordelijkheid om voor de erfgenamen te zorgen heel serieus; Tonia Westerhout zag haar pensioen stijgen naar 20 gulden per week, en de Duitse freule Loewenstein ontving niet alleen verhogingen van haar lijfrente, maar het fonds betaalde ook meerdere keren voor haar ziekenhuiskosten. Ook boekhouder Viele kreeg meerdere keren een opslag op zijn uitkering.

Toen de freule in 1967 overleed, besloot het bestuur het lijfrentefonds op te heffen. Dit fonds bestond alleen uit obligaties, die werden overgeheveld naar de overige beleggingen van de stichting. De penningmeester werd voor zijn diensten gecompenseerd met een jaarlijkse uitkering van 4000 gulden. Hoewel de naam 'lijfrentefonds' nog lange tijd in de boeken bleef staan, besloot het bestuur in 1983 de naam te veranderen in 'pensioenvoorziening' en het egalisatiefonds als voorziening te boeken op de balans.

Rendementen uit het verleden...

Aan het begin van de jaren 50 was het merendeel van het kapitaal van de stichting belegd in effecten, hypotheek en huurinkomsten afkomstig van panden in eigen bezit. Omdat men niet bekend wilde staan als huisjesmelker, overwoog men de panden in Rotterdam te verkopen.

Toen de stichting in 1954 haar 12,5-jarig jubileum vierde, reflecteerde voorzitter de Monchy tijdens een vergadering op de uitdagende beginjaren van het fonds. Deze waren voornamelijk moeilijk geweest vanwege diverse restricties gedurende en na de oorlog. Het Reglement van de stichting was om die reden dan ook meerdere keren aangepast.

In 1954 werd een beleggingscommissie in het leven geroepen, bestaande uit drie leden, onder wie de rentmeester. De commissieleden bespraken hun standpunten tijdens vergaderingen. Een terugkerend agendapunt was de verhouding tussen aandelen en obligaties binnen de beleggingsportefeuille. De voorkeur ging uit naar obligaties, ook van buitenlandse origine, omdat die meer zekerheid boden aan de hoogte van het beschikbare budget.

Het bestuur was voortdurend op zoek naar de meest optimale beleggingsvormen, variërend van aandelen en hypotheek tot huizen, flats, en zelfs grondaankopen. De zoektocht naar de beste investeringsmogelijkheden was onderwerp van vele discussies.

In 1957 kwam er voor het eerst een lichte kentering in de groei van de jaarlijkse rendementen: er werd meer geld uitgegeven dan er binnenkwam. Sinds 1945 had het bestuur elk jaar een aanzienlijk bedrag als reserve aangehouden, namelijk 20% van de inkomsten, zoals Muller in zijn testament had vastgelegd.

Maar in 1957 werd een bedrag van 50.000 gulden uit de reserve gehaald (waardoor er nog maar 200.000 gulden overbleef) vanwege de toenemende vraag naar (meerjarige) studie-beurzen. Het bestuur besloot dat het van essentieel belang was om een reserve van 200.000 gulden te waarborgen. De bestuurs-leden realiseerden zich dat er bezuinigd moest worden, dat men minder toezeggingen aan studenten moest doen, en dat men moest kiezen: een voorkeur voor studiebeurzen boven subsidies. Deze financiële reserve was opgebouwd in een zogenaamd egalisatiefonds.

Het egalisatiefonds heeft vele jaren bestaan. Pas in 2007 besloot het bestuur het egalisatiefonds toe te voegen aan het vermogen, na het schrappen van artikel 13 uit het reglement. Een wijziging van de statuten was hiervoor vereist.

In 1957 koos het bestuur dus voor meer liquiditeit. Beleggen werd als risicovol beschouwd, terwijl een depositorekening een aantrekkelijke rente opleverde.

In 1955 had het Mullerfonds een flatgebouw in Soesterberg aangekocht, met een verwacht rendement van 8 tot 9 procent. Later bleek het onderhoud, inclusief de aanleg van een centrale verwarming, een flinke kostenpost te zijn. Ondanks deze bijkomende kosten werd de aankoop doorgezet vanwege de slechte aandelenmarkt. In 1967 verkreeg het fonds zelfs een verzorgingshuis, huize Westeinde, met als voorwaarde dat het fonds de hypotheek overnam van 11.000 gulden tegen 4% rente. Toen het pand in 1969 verkocht werd, ontving het fonds 135.000 gulden. Wel was het fonds verplicht te zorgen voor een goede pensioenregeling voor de toenmalige directrice. Het *verkregen* Huize Westeinde kostte uiteindelijk geld, want de verplichte pensioenregeling moest 40 jaar lang nagekomen worden... de directrice overleed op 101-jarige leeftijd.

In deze periode verkocht het fonds het door de oorlog zwaar beschadigde woonhuis van Hendrik Muller en in 1961 de

panden aan de Feijenoordstraat in Rotterdam. De panden aan de Piet Heinstraat in Den Haag en de flats werden aangehouden.

In 1963 was de samenstelling van het vermogen als volgt: 70% aandelen, 18% obligaties, 11% onroerend goed en 1% hypotheken. In 1966 leed het fonds een koersverlies van 300.000 gulden op de aandelenmarkt. Twee jaar later, in 1968, was het vermogen weer terug op het niveau van 1965. In dat jaar was 10% belegd in onroerend goed, voornamelijk flats en 17% in obligaties.

1972 bleek wederom geen goed beleggingsjaar te zijn. Twee jaar later, in 1974, ontstond er behoefte aan professioneel beleggingsadvies. Het bestuur riep daarom de hulp in van de directeur effecten van Nationale Nederlanden.

In 1979 maakte de accountant een kanttekening bij het feit dat het fonds zich richtte op beleggen in inkomsten in plaats van op vermogenswinst, wat tot dan toe door het bestuur als vanzelfsprekend werd beschouwd. Het onderhoud van de huizen en flatgebouwen vergde veel inspanning, en het bestuur overwoog daarom deze van de hand te doen.

In 1982 nam Willem van Roijen als penningmeester het stokje over van zijn schoonvader en bracht het vermogen onder bij Heldring en Pierson (later Mees, Heldring en Pierson). Hij streefde naar een hoger rendement, verkocht de laagrentende obligaties, deed de aandelen van Akzo Philips en Hoogovens van de hand en verkocht de panden in Soesterberg. Dit markeerde het begin van een periode van financiële voorspoed in de vorm van hogere rendementen. Van Roijen had de wind mee en kwam bovendien met goede financiële voorstellen aan het bestuur.

In 1985 pleitte de rentmeester voor meer beleggingen in obligaties ter verhoging van het rendement. Het fonds beleefde hierna een periode met positieve beleggingsresultaten. Ter illustratie: In 1950 was er 60.000 gulden beschikbaar om uit te keren, in 1986 750.000 gulden. Dit was mede te danken aan Mullers voorschrift om elk jaar 20% van de inkomsten aan het kapitaal toe te voegen.

Mr. W.J.W.J. van Roijen, bestuurslid (1981-2005), rentmeester

Van Roijen vond in 1989 de verhouding tussen aandelen en obligaties (60-40) nog niet optimaal en pleitte voor de verkoop van meer aandelen. In 1990 constateerde men dat de financiën van het fonds zeer voorspoedig verliepen en verwachtte men 950.000 gulden te kunnen besteden. Uiteindelijk kende het bestuur dat jaar meer dan 1 miljoen gulden toe aan studieburzen en subsidies.

Van Roijen was als penningmeester gestart in een periode waarin een defensief beleggingsbeleid werd gevoerd, met 30% in aandelen en 70% in obligaties. In 1998 was de situatie op de markten echter veranderd; het aandelenpakket besloeg toen 77% van de portefeuille, waarvan 40% in aandelen Shell. Dit zorgde voor de nodige bestuursdiscussies over de aanzienlijke schommelingen in de rendementen en de impact daarvan op het vermogen. Bestuurslid Thierry pleitte voor meer beleggen in onroerend goed en in 1999 werd er voor het eerst belegd in opties.

In 2003 en 2004 ondervond het fonds de negatieve impact van moeilijke tijden op de financiële markten, wat resulteerde in een aanzienlijke afname van het vermogen. In de eerste helft van 2003 werd een verlies van 3,7 miljoen euro geboekt. In 2004 zette de afname van het vermogen verder door. Maar de periode van financiële tegenspoed was van korte duur. In 2005 begonnen de aandelenmarkten zich te herstellen, wat leidde tot afname van de verliezen van het fonds.

De kredietcrisis van 2008 leidde tot een daling van het vermogen met 25%. Het bestuur werd gedwongen om proactief te reageren en het beleid aan te passen, en kocht obligaties met kortere looptijden. Door de nijpende omstandigheden tijdens de kredietcrisis, stelde penningmeester Van den Bergh voor om niet meer dan 800.000 euro per jaar uit te geven aan beurzen en subsidies.

In 2010 was de financiële situatie nog steeds uitdagend te noemen. Het belegde vermogen bracht ongeveer 900.000 euro op. Dit was voor het bestuur niet voldoende. De Rabobank stelde voor om in grotere fondsen te beleggen, wat zou resulteren in een beschikbaar jaarlijks bedrag van 1,3 miljoen euro.

Aan het einde van 2011 ervoer het fonds flinke koersdalingen, maar was er gelukkig wel voldoende liquiditeit beschikbaar.

In 2013 werd het beheer van het vermogen toevertrouwd aan de banken, waarbij de beleggingscommissie en de vertegenwoordigers van de banken minimaal vier keer per jaar overleg voerden over de beleggingsstrategie.

In 2015 besloot het bestuur het vermogen te verdelen over twee bankinstellingen, Rabobank en Baer, om op die manier een evenwichtige vergelijking te kunnen maken van de manier

waarop beide banken het kapitaal beheerden. Daarnaast was er al een relatief klein bedrag ondergebracht bij Insinger de Beaufort (nu InsingerGilissen), een overblijfsel van het beleid van penningmeester Jacqueline van Voorthuizen, die een voorkeur had voor duurzame beleggingen.

In 2018 kregen de financiële markten te maken met een forse koersdaling, wat resulteerde in grote verliezen. Ondanks deze tegenslag besloot het bestuur vast te houden aan hetzelfde budget voor studiebeurzen en subsidies. Het aantal aanvragen bleef onverminderd hoog en het bestuur wilde positieve aanvragen blijven honoreren.

Vanaf 2020 heeft het fonds besloten het beheer van het vermogen toe te vertrouwen aan drie vermogensbeheerders: Rabobank, Triodos en Sarasin. Elk van deze partijen voert binnen de gestelde marges van het beleggingsmandaat op eigen wijze het beheer. De overgang van twee naar drie vermogensbeheerders vond plaats op een gelukkig moment, omdat er voldoende liquiditeit in het vermogen was. Hierdoor kon het fonds de aanzienlijke beursdalingen als gevolg van Covid-19 weerstaan, en werd een grote financiële terugval voorkomen. Wim Nan, die Evert van den Bergh als penningmeester opvolgde, kwam met het voorstel om juist in deze uitdagende periode extra financiële steun te bieden. Conform deze gedachte heeft het fonds 500.000 euro gedoneerd aan een gezamenlijke ‘pot’ met het (Prins Bernhard) Cultuurfonds, en werd er 100.000 euro gereserveerd ter ondersteuning van studenten die financieel geraakt waren door de pandemie.

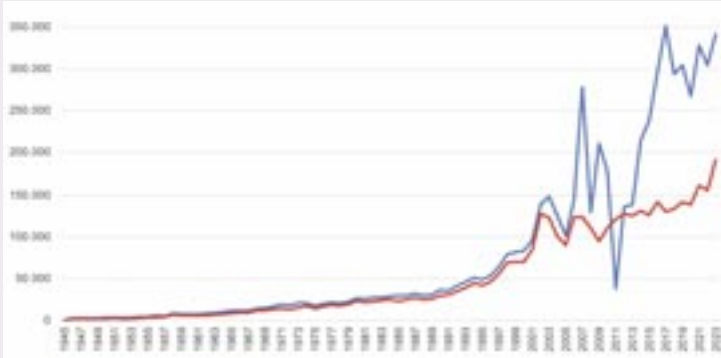
In recente jaren is het bestuur kritischer geworden over beleggingen en heeft het meer nadruk gelegd op ‘groen’ beleggen, waarbij rekening wordt gehouden met duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Het bestuursverslag van 2022 vermeldt dat geen van de vermogensbeheerders in staat is om een rentopbrengst te garanderen die in de buurt komt van de gewenste kasopbrengsten. Hierdoor moeten liquiditeiten worden vrijgemaakt buiten de lopende opbrengsten om. Tot en met 2021 was het mogelijk om deze liquiditeit te verwezenlijken zonder het vermogen aan te spreken. Maar in 2022 was dit, gezien de negatieve koersresultaten, niet haalbaar.

Dit benadrukt de uitdagingen waar het fonds voor staat in het navigeren door de complexe en soms onvoorspelbare financiële markten, een realiteit die het fonds al sinds het begin heeft gekend en die ook in de toekomst zal blijven bestaan.

Het Mullerfonds in getallen en lijnen

Beheerskosten en waarvan bureaunkosten

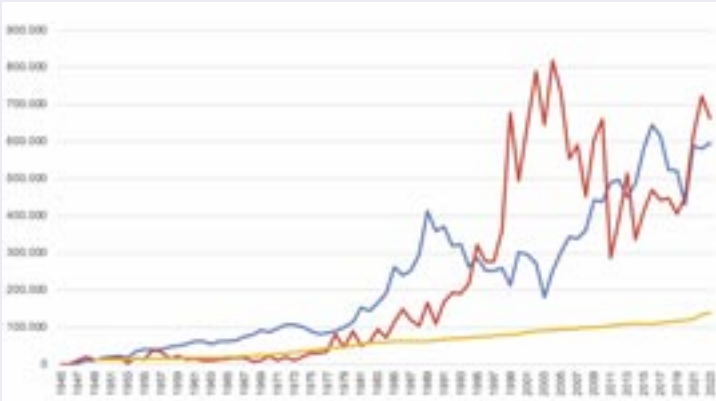
De beheerskosten zijn na 1995 flink gestegen, dit komt door huisvesting, personeelskosten en pensioenpremies die onder beheerskosten zijn komen te vallen.

Ontwikkeling hoogte gemiddelde beurs vs hoogte beurs met inflatiecorrectie

Het fonds heeft van 1946 t/m 2023 aan beurzen 17.609.844 euro uitgekeerd.

Ontwikkeling beurzen en subsidies in € in vergelijking met de inflatie

Het fonds heeft van 1946 t/m 2023 aan subsidies 17.579,867 euro verstrekt.

Aantal toegekende beurzen en subsidies

Het fonds heeft van 1946 t/m 2023 9037 beurzen en 5229 subsidies toegekend.

Schenken van derden

Sinds de oprichting heeft het fonds schenkingen ontvangen van een aantal individuen.

Enkele studenten hebben hun beurs geheel of gedeeltelijk terugbetaald, soms tientallen jaren later, inclusief rente.

Een oud-bursaal heeft een jaar lang een student gesteund, die bij hem kwam studeren, door een bedrag over te maken naar de bankrekening van het fonds. Het was belangrijk voor de gulle gever dat deze student hier niets van af wist.

Mevrouw Brandelaar-Harlaar heeft in 1984, bij haar overlijden, 2.000 gulden nagelaten aan het fonds.

Een oud-bursaal die rechten en Russisch studeerde en vanaf 1960 tot aan zijn afstuderen jaarlijks een beurs had ontvangen, schonk in 2021 een bedrag van 20.000 euro aan het fonds.

Sinds enkele jaren neemt het fonds in de correspondentie met studenten die een studiebeurs ontvangen, het zinnetje op dat het de betreffende student zeer dankbaar zou zijn als hij of zij overweegt de studiebeurs in de toekomst terug te betalen.

In 1997, vlak voor haar overlijden, nam Mevrouw Brenninkmeijer een schenking van 800.000 gulden aan het Mullerfonds op in haar testament. Ze stelde als voorwaarde dat dit geld uitsluitend gebruikt zou worden voor onderzoek, onderhoud en aankoop van 16e- en 17e-eeuwse Nederlandse schilderijen of historiestukken. Aanvankelijk waren deze voorwaarden nogal strikt, waardoor er nauwelijks aanvragen binnenkwamen. Na overleg met haar zoon zijn deze voorwaarden later wat versoepeld. De zoon van mevrouw Brenninkmeijer nam het fonds ook op in zijn testament.

Trivia

Het Mullerfonds heeft altijd vastgehouden aan de principes van zuinigheid en zorgvuldigheid bij het beheer van toevertrouwd geld, in lijn met het gedachtegoed van oprichter Hendrik Muller. Deze principes waren vooral van toepassing op de bureaunkosten: geen overdadige dinertjes en lage onkostenvergoedingen. Ook zagen de meeste bestuursleden af van een (summiere) tegemoetkoming in hun kosten.

De besturen hebben zich door de jaren heen kritisch opgesteld bij de besteding van het fondsvermogen. Indien zij redenen zagen om bepaalde uitgaven of lidmaatschappen stop te zetten, zoals in het geval van het lidmaatschap (van het eerste uur) van de FIN, werd hier resoluut toe besloten. De FIN is de branchevereniging van fondsen en foundations. Het bestuur achtte de inmenging van het bestuur van de FIN over de verhouding tussen de hoogte van de contributie en het vermogen van de stichting als te bemoeizuchtig. Sinds 2021 heeft het fonds zich weer aangesloten bij de FIN. Vergelijkbare situaties deden zich voor met een administratiekantoor en een accountant die kosten in rekening brachten die als (te) hoog werden ervaren.

Tegelijkertijd toonden de besturen zich loyaal en verantwoordelijk jegens de mensen die afhankelijk waren van de zorg van het fonds, bijvoorbeeld in het geval van een legaat of pensioenregeling. Ook wanneer er, bijvoorbeeld door ziekte, extra kosten waren, nam het fonds die voor zijn rekening.

Overdracht

Tot slot mag ik ook wat schrijven. Dat doe ik graag want ik ben blij dat deze uitgave er gekomen is. Ik begon bij het fonds in 2021 en had het geluk om ingewerkt te worden door de schrijfster van dit boek. De warme overdracht bestond uit drie turbulente weken waarin ik werd overstelpt met praktische aanwijzingen en honderden weetjes en feiten, maar vooral met veel, heel veel anekdotes. Mijn oren duizelden, hoe ging ik meer dan 80 jaar aan verhalen onthouden? Ik was dan ook enigszins opgelucht toen Isabelle, voor ze na 14 jaar de deur aan de Jan van Nassaustraaf achter zich dicht zou doen, de belofte deed ooit nog eens een boekje te zullen maken.

Iets anders dat bij aanvang meteen opviel was de oprechte betrokkenheid van het Regentencollege, dat overigens steeds vaker gewoon bestuur genoemd wordt.

Voorzitter Allard Lubbers nam alle tijd voor overleg en reageerde steeds per ommegaande op mijn vragen en de vele verzoeken om een handtekening. Oud-voorzitter Sijbren Cnossen kwam op bezoek voor een kennismaking en fietst nog steeds regelmatig even langs. Aan de geestige en zorgvuldige beoordelingen van de studiebeurzen door Inez de Beaufort zag ik al gauw dat de studenten bij het fonds nog altijd met veel mededogen worden gezien. Ook de bestuursvergaderingen verlopen in ontspannen sfeer. Vooraf wordt er wat bijgepraat tijdens een Indonesisch buffetje, waarna in rap tempo, vanuit de verschillende expertises besluiten worden genomen.

De aanvragen zullen veranderen, dat zie ik nu al in de relatief korte tijd die ik bij het fonds werk. Zo geeft de overheid, na een

jarenlang beleid van voornamelijk leningen, weer alle studenten een (bescheiden) studiebeurs. Een nieuwe uitdaging zijn de motivatiebrieven die soms wel heel sterk leunen op ChatGPT. Ook het aantal aanvragen voor conservering en cultuur groeit. Voor Nederlands erfgoed dat al eeuwen wordt gekoesterd, maar ook voor monumenten die nog niet gebouwd waren in de tijd van Hendrik Muller zelf. Publicaties over en standbeelden voor de helden van weleer zijn verrijkt met andere perspectieven en nieuwe prominenten. Er worden steeds meer archieven ontsloten en er staat steeds weer nieuw talent op de planken. Dat de giften kunnen bijdragen aan deze ontwikkelingen houdt het werk relevant. We geven immers geen ingeblikte tijdcapsule door, maar een levend fonds.

Het oprichten van een stichting om het vaderland vooruit te helpen – *‘werkzaam als instelling van weldadigheid opzichtens (gelukkig inmiddels alle) Nederlanders’* – was, is en blijft een prachtig initiatief van een eigengereide, bijzondere man. Zijn vertrouwelingen realiseerden zijn plannen voor het fonds. Het werd met expertise, bedachtzaamheid en veel (meestal onbezoldigde) inzet en energie voortgezet en uitgerold door onze voorgangers. Isabelle’s publicatie is een ware schat aan informatie over hen en biedt vast en zeker veel inspiratie voor de toekomst.

Heleen Hulshof

Bijlagen

Bestuur met directeur en oud-directeur voor Paleis Het Loo, 2022.
vlnr: Ottenheim, Hemels, Hulshof, Lubbers, Scholten-de Vries, Nan, Cnossen,
Brandenburg, Van den Bergh, De Vries. (Foto Bas Czerwinski)

Testamentair aangewezen regenten

- Mr. S.J.R. de Monchy (1941-1961), voorzitter
- Mevrouw F.J. Loder (1941-1961), secretaris
- Joh. W. Naudin ten Cate (1941-1951), rentmeester
- Prof.dr. S. van Brakel (1941-1955)
- Drs. G. van Houtum (1941-1949)
- Mr. J.A.N. Patijn (1941-1957)
- Prof. drs. S. Posthuma (1941-1987)
- Mr. J. van Gelein Vitringa (overleden 1945)
- Ir. W.R.F. van Rijckevorsel (1941-1946)

Statutair benoemde regenten

Mr. H. Muller (1949-1976)
Jhr. G.A.A. van Nispen (1951-1981), rentmeester
Prof. mr. J.V. Rijpperda Wierdsma (1955-1979)
Mr. G.J. Wiarda (1957-1981), voorzitter
Mevrouw drs. S.M. Lely-Kuening (1961-1980), secretaris
Mr. P. Heering (1962-1976)
Jhr. mr. N. J. Westpalm van Hoorn (1976-1994), voorzitter
Mr. H. Muller (1976-2006) *
Mevrouw A. van der Does-Rissik (1980-1997), secretaris *
Mevrouw prof. dr. C.W. Fock (1980-2020) *
Mr. W. J. W.J. van Roijen (1981-2005), rentmeester*
Prof. dr. H.C. Wytzes (1981-1982)
Dr. H.J. Kruisinga (1984-1993)
Prof. mr. dr. M. Scheltema (1987-1988)
Prof. dr. D.J. van de Kaa (1988-2003), voorzitter*
Prof. dr. S. Cnossen (1993-2017), voorzitter*
Ir. J. Thierry (1994-2003)
Mevrouw M. C. Barbas (1997-2007), secretaris
Dr. J.A. Brandenburg (2003-2013)
Mevrouw A.J. van Voorthuizen RBA (2004-2007), rentmeester
Drs. E. J. van den Bergh (2004-2021), rentmeester*
Dr. A.S. Muller (2006-2018), secretaris
Mevrouw prof. dr. I.D. de Beaufort (2008-2023), secretaris
Mr. W. R.M. Nan (2008-2021), rentmeester
Prof. dr. A.O. Lubbers (2014-heden), voorzitter
Prof. dr. K.A. Ottenheim (2016-heden)
Mevrouw dr. A. de Vries (2020-heden), secretaris
Prof. dr. A.J.A. Stevens (2021-heden), rentmeester
Mevrouw prof. dr. S.J.C. Hemels (2022-heden)
Mevrouw dr. S.J. Struis (2023-heden)

* Ere-regent

Foto ter ere van de 150e geboortedag van Hendrik Muller.
Boven vlnr de heren Nan, Brandenburg, Cnossen, Muller en van den Bergh,
onder vlnr de dames Scholten-de Vries, De Beaufort en Fock. (Foto Max Koot)

Directie

Mevrouw drs. I.J.J. Scholten-de Vries (2007-2021)

Mevrouw H.R. Hulshof (2021-heden)

Gediplomeerde en afgestudeerde studenten vanaf 1945

Totaal mannen en vrouwen

Perioden	Hoger beroeps- onderwijs vanaf 1950 Bachelor Hbo-volgtijd totaal vanaf 1950	Hoger beroeps- onderwijs vanaf 1950 Associate degree	Weten- schappelijk onderwijs Bachelor Bachelor totaal vanaf 1999	Weten- schappelijk onderwijs Doctoraal Doctoraal totaal vanaf 1945	Weten- schappelijk onderwijs Master Master totaal vanaf 2002
	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal
1945/'46				1677	
1946/'47				1590	
1947/'48				1321	
1948/'49				1438	
1949/'50				1831	
1950/'51	5710			2100	
1951/'52	7049			2223	
1952/'53	7116			2340	
1953/'54	7393			2382	
1954/'55	7168			2331	
1955/'56	7335			2175	
1956/'57	9708			2011	
1957/'58	10115			1901	
1958/'59	9969			2011	
1959/'60	10381			1996	
1960/'61	11130			2159	
1961/'62	12057			2189	
1962/'63	13181			2443	
1963/'64	14096			2797	
1964/'65	14368			3038	
1965/'66	15325			3238	

	Hoger beroeps- onderwijs vanaf 1950 Bachelor Hbo-volgtijd totaal vanaf 1950	Hoger beroeps- onderwijs vanaf 1950 Associate degree	Weten- schappelijk onderwijs Bachelor Bachelor totaal vanaf 1999	Weten- schappelijk onderwijs Doctoraal Doctoraal totaal vanaf 1945	Weten- schappelijk onderwijs Master Master totaal vanaf 2002
1966/67	17584			3787	
1967/68	19535			4283	
1968/69	19915			4872	
1969/70	16713			5377	
1970/71	16122			5879	
1971/72	16838			6883	
1972/73	16827			7026	
1973/74	19081			7543	
1974/75	22227			7831	
1975/76	22665			8160	
1976/77	24191			8292	
1977/78	25716			8441	
1978/79	26593			8743	
1979/80	27817			8828	
1980/81	27242			9227	
1981/82	27701			10677	
1982/83	27112			12305	
1983/84	27531			12680	
1984/85	28456			13801	
1985/86	29310			15027	
1986/87	24019			17976	
1987/88	27977			27121	
1988/89	27255			22811	
1989/90	27620			17393	
1990/91	29618			19106	
1991/92	32995			20736	
1992/93	34371			22594	
1993/94	37135			24709	

	Hoger beroeps- onderwijs vanaf 1950 Bachelor Hbo-voltime totaal vanaf 1950	Hoger beroeps- onderwijs vanaf 1950 Associate degree	Weten- schappelijk onderwijs Bachelor Bachelor totaal vanaf 1999	Weten- schappelijk onderwijs Doctoraal Doctoraal totaal vanaf 1945	Weten- schappelijk onderwijs Master Master totaal vanaf 2002
1994/'95	40221			25359	
1995/'96	42975			28295	
1996/'97	42808			25399	
1997/'98	42624			22170	
1998/'99	42660			20491	
1999/'00	44312		10	20246	
2000/'01	44139		109	20425	
2001/'02	45703		119	21300	
2002/'03	47049		2125	20524	1621
2003/'04	48125		5724	20056	3717
2004/'05	47383		12765	18958	7248
2005/'06	48104		19084	16683	12606
2006/'07	50147	11	22327	11202	19529
2007/'08	50391	276	24693	4700	23661
2008/'09	52044	807	26117	2547	26226
2009/'10	52771	991	27368	2255	28007
2010/'11	52204	1053	30849	1399	31779
2011/'12	55243	1190	35879	1179	36556
2012/'13	51373	1334	33212	663	32517
2013/'14	53398	1423	32865	265	34324
2014/'15	57245	1728	34811	134	36439
2015/'16	58915	1722	34360	48	37269
2016/'17	62525	1764	35013	10	38360
2017/'18	64192	2207	35106	0	39958
2018/'19	62211	2512	36401	0	41843
2019/'20	61690	3487	38226	0	42635
2020/'21	64990	4510	43070	0	47810
2021/'22*	60450	5120	41640	0	47870

Bron: CBS

COLOFON

De schatbewaarders van Hendrik Muller. De geschiedenis van Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds werd geschreven door Isabelle Scholten-de Vries en uitgegeven door het Hendrik Muller Fonds in het najaar van 2024.

Het beeldmateriaal is afkomstig uit het archief van het Hendrik Muller Fonds.

Boekverzorging: Studio Tint, Den Haag
Druk- en brocheerwerk: Wilco, Amersfoort

ISBN 978 90 90391 72 4

"De regenten genieten wijders geenerlei bezoldiging, doch declareeren hun reiskosten; aanbeveling verdient behoud van mijn boekhouder A. H. Viele, adres Bataafsche Import Maatschappij alhier.

"Artikel 5. De Raad van Regenten vertegenwoordigt de Stichting in en buiten rechten, in dier voege, dat voor alle stukken, de Stichting verbindende, de handteekening van den voorzitter met die van den rentmeester of den secretaris of hun plaatsvervangers noodig en voldoende is.

"Voor het vervreemden of bezwaren van onroerende goederen is evenwel de medewerking, althans de schriftelijke goedkeuring van tenminste een meerderheid van twee/derde der Regenten vereischt.

"Alle besluiten van den Raad van Regenten worden genomen met gewone meerderheid van stemmen.

"Artikel 6. Over het kapitaal mag niet worden beschikt dan voor zover de inkomsten te eeniger tijd onvoldoende mochten worden voor de nakoming der door de Stichting verschuldigde jaarlijksche uitkeeringen door mij bij mijn testament aan haar opgelegd.

"De Regenten en hunne vrouwen en kinderen mogen geen baat trekken uit de Stichting.

"Wijziging in de bestanddeelen van het vermogen heeft alleen plaats voor zoover dit noodzakelijk is en behoeft de goedkeuring van den Raad van Regenten, evenals de belegging van vrijgekomen bedragen en batige saldi.

"Artikel 7. De Raad van Regenten stelt bij een door hem op te maken reglement bepalingen vast betreffende het beheer van het vermogen, de wijze van belegging der gelden, de onderlinge verdeling van de werkzaamheden der Regenten en omtrent alles wat voor het bereiken van het doel der Stichting noodig zal blijken.

"Dit reglement en de daarin eventueel aan te brengen wijzigingen behoeven om geldig te zijn de goedkeuring van den president en de penningmeesters van de voornoemde Algemeene Doopsgezinde Societeit.

"Van het beheer kan zooveel ter openbare kennis worden gebracht als door den Raad van Regenten wenschelijk zal worden geacht.

"Artikel 8. Het dienstjaar loopt van één Januari tot ultimo December. Het eerste dienstjaar loopt van af den sterfdag van den stichter tot ultimo December daaraanvolgende.

"Artikel 9. De Raad van Regenten is verplicht om jaarlijks vóór één Mei rekening en verantwoording betreffende het door hem over het afgelopen jaar gevoerde beheer, onder overlegging der justificatoire bescheiden, ter goedkeuring aan te bidden aan den president en de penningmeesters van de voornoemde Algemeene Doopsgezinde Societeit, die bevoegd zijn om zich bij de controle door een accountant te doen voorlichten en bijstaan, komende alle kosten aan een dergelijke voorlichting

"lichting en bijstand verbonden ten laste van de Stichting.

"X. Ten aanzien dezer Stichting wensch ik dat uit hare inkomsten aller-
"eerst de periodieke uitkeeringen in dezen uitersten wil aangegeven,
"worden voldaan, met uitzondering van de sub III a, k en l besproken
"lijfrenten, waarvoor een kapitaal van tweehonderd vijftig duizend gul-
"den zal worden afgezonderd, zooals voormeld.

"Indien de bewindvoerders over gemeld kapitaal, door welke oorzaak
"ook, niet in staat zijn om de uitkeering der sub III a, k en l bespro-
"ken periodieke uitkeeringen, uit de inkomsten van dat kapitaal ge-
"heel of gedeeltelijk te betalen, heeft de Stichting de plicht om de-
"ze uitkeeringen geheel of gedeeltelijk uit eigen middelen te voldoen,
"zoodat te allen tijde de uitkeeringen door de betrokken genietsters ten
"volle zullen kunnen worden verkregen.

"Indien te eeniger tijd, door welke oorzaak ook, zulks geheel en uit-
"sluitend ter beoordeeling van de Bestuurders der Stichting, de koop-
"kracht van hetgeen door de lijfrente-genietsters wordt verkregen, aan-
"merkelijk minder bedraagt dan ten tijde van mijn overlijden, zullen uit
"de inkomsten der Stichting de telkens te verschijnen lijfrente-termijnen
"moeten worden aangevuld tot zoodanige bedragen, dat de genietsters
"een billijke aanvulling op hare lijfrenten verkrijgen.

"Het verder inkomen der Stichting zal worden besteed voor wat het Be-
"stuur in den geest van den stichter in het belang zal achten van ons
"land en volk.

"Omdat wat heden wenschelijk is, morgen reeds overbodig of schadelijk
"geacht kan worden, wil ik als leiddraad voor het bestuur slechts aan-
"geven, dat ik een echte Nederlander ben en mijn leven heb laten be-
"sturen door liefde voor ons Vaderland: voorts ben ik een overtuigd
"Protestant. Mijn bedoeling worde door enkele voorbeelden gestaafd.

"Ik denk aan versterking van den band tusschen Nederland en zijn Kolo-
"niën en aan aankweeking van Vaderlandschen zin door wat ons bindt
"aan ons grootsch verleden.

"Ik denk aan standbeelden en gedenkteekenen voor onze groote mannen,
"mits met verklarende opschriften en liefst in samenwerking met ande-
"ren, omdat zulke gedenkteekenen daardoor winnen in nut en waarde.

"Ik denk aan onderwijs in ons verleden, gegeven in vaderlandschen zin,
"geschriften over onze groote mannen en onze groote daden. Ik denk
"aan de Nederlandsche belangen met betrekking tot Zuid-Afrika en aan
"steun der Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging te Amsterdam,
"indien noodig.

"Ofschoon voor Hooger Onderwijs te Onzent op groote schaal wordt ge-
"zorgd, kan mijn geld misschien nuttig zijn voor bijzondere onderzoekin-
"gen, die Ons Volk tot Eere of ten goede kunnen komen.

"Ik denk thans niet in de eerste plaats aan de lagere klassen, daar
die

"die thans door de Overheid worden verzorgd, maar in de voornaamste
"plaats aan de geheele of gedeeltelijke opvoeding en opleiding van jonge
"Protestantsche Nederlanders, die bijzondere gavenblijken te hebben,
"waardevolle diensten schijnen te zullen kunnen bewijzen aan ons Volk
"en wier Ouders de middelen missen voor een doeltreffende opleiding.
"Ik wil dat uit de rente van dit Fonds eventueel ook worden geholpen
"kinderen van de in dit testament begiftigde Nederlanders, indien de
"laatsten buiten staat mochten worden hun kinderen een opleiding te
"geven in overeenstemming met de gaven van die kinderen en met hun
"stand; dit betreft met name en voor zoover noodig de opleiding van
"mijn petekind H.P.N.W.F. van Rijkevorsel, zoon van Evert van Rijke-
"vorsel, thans, voor zoover ik weet, Agent der Koninklijke Paketvaart
"Maatschappij te Pemangkat (West-Borneo), zonder welk petekind de Pro-
"testantsche van Rijkevorsels, mijn bloed door mijn moeder, in de manne-
"lijke linie dreigen uit te sterven.

"De rente van dit Fonds wordt verder bestemd voor geldelijke hulp tot
"levensonderhoud van diegenen mijner familie, die in behoeftige omstan-
"digheden mochten komen te verkeeren en die ik tenminste van aange-
"zicht ken; zij moeten mij niet in verderen graad bestaan dan de kinde-
"ren van mijn germain-neven en -nichten.

"Voor deze hulp komen, indien wenschelijk, in de eerste plaats in aan-
"merking mijne nichten, Mejuffrouw Catharina Fontein, alhier en Mies
Lely, 46 Riouwstraat alhier, alsmede Jonkvrouwe Clementine de Jong
van Beek en Donk voornoemd.

"Xrachtens aanwijzing door het Ministerie van Financiën geldt deze be-
"paling ten behoeve mijner familie slechts voor den duur van dertig ja-
"ren na mijn overlijden en tot een maximum van vijf en twintig percent
"der jaarlijksche zuivereinkomsten.

"XI. Ik beveel dringend de zuinigheid, spaarzaamheid en omzichtigheid
"aan, aan welke dit Fonds te danken is.

"Zoo min mogelijk moet mijn nalatenschap worden te gelde gemaakt, zijnde
"mijn vermogen zorgvuldig samengesteld.

"De legaten moeten uit mijn effecten en/of hypotheken en/of huizen en/
"of contanten worden voldaan.

"XII. In het geval de bovenstaande beschikkingen ten aanzien van de
"oprichting van de bovenbedoelde Stichting om welke reden dan ook geen
"gevolg hebben, benoem ik bij deze onder den last der bovengenoemde
"legaten tot mijn eenige erfgenamen de personen, die ik hierboven voor
"de eerste maal tot Regenten der Stichting heb aangewezen, voor zoo-
"verre deze dan nog in leven en bereid zijn dit testament uit te voeren.
"Ik verzoek hun in dat geval om dit testament ten aanzien van boven-
"bedoelde Stichting uit te voeren en dus zelve deze in het leven te
"roepen en het verkregene in die Stichting in te brengen.

[...]

Een paar maanden voor zijn overlijden bepaalde de Rotterdamse koopmanszoon, ontdekkingsreiziger, diplomaat en wetenschapper Dr. Hendrik Muller (1859–1941) dat zijn geld ten goede zou komen aan volk en vaderland.

Op basis van de zorgvuldig bewaarde vergadernotulen schetst Isabelle Scholten-de Vries de geschiedenis van Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds sinds de oprichting in 1941. Een geschiedenis die laat zien hoe de verschillende besturen omgingen met het beheren en uitgeven van het geld, en hoe men tegemoet kwam aan Mullers voorbeelden en wensen, zoals vastgelegd in zijn testament.

Isabelle Scholten-de Vries was van 2007 tot 2021 directeur van het Hendrik Muller Fonds.